

Проект „Фантастично читалище”

Сборник от научно-фантастични произведения

Списание „Наука и техника за младежта”

1970 г.

София, 2014

Библиография

[Патентите на Симпсън](#)

Фантастичен разказ. Автор Примо Леви. Преведе от руски Иван Иванов. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 1 от 1970 г.

[Електрическо вдъхновение](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Север Гансовски. Преведе от руски Е. Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 2 от 1970 г.

[Пробуждане](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Север Гансовски. Преведе от руски Елка Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 3 от 1970 г.

[Пробуждане](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Север Гансовски. Преведе от руски Елка Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 4 от 1970 г.

[Приключение](#)

Фантастичен разказ. Автор Валентина Журавльова. Преведе от руски Елка Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 5 от 1970 г.

[Клопката на времето](#)

Фантастичен разказ. Автор Артур Кларк. Преведе от английски Снежана Славова. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 6 от 1970 г.

[Как да се хване заек?](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Айзек Азимов. Преведе от руски Наталия Воронова. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 7 от 1970 г.

[Унищожаване на чудовищата](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Сакьо Комацу. Преведе от руски Надя Чекарлиева. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 8 от 1970 г.

[Напорът на живота](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Д. Биленкин. Преведе от руски Елка Хаджиева. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 9 от 1970 г.

[Отречените](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Джордж Смит. Преведе от руски Емил Зидаров. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 10 от 1970 г.

[Внимание: ах!](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Владлен Бахнов. Преведе от руски Лиляна Георгиева. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 11 от 1970 г.

[На Галахор кацна звездолет](#)

Научно-фантастичен разказ. Автор Микеле Лали. Преведе от руски Емил Христов. Списание „Наука и техника за младежта”, брой 12 от 1970 г.

Патентите на Симпсън

Фантастичен разказ

Примо Леви

– Също както през 1929 година – обърна се към мен Симпсън. – Вие сте още млад и не помните, но всичко е както тогава: инертност, неверие, липса на инициатива. Наистина в Америка работите на фирмата не вървят лошо, но мислите ли, че те не искат да ми помогнат? Нищо подобно! Именно сега, когато трябва да се пусне в продажба нещо принципно ново, знаете ли какво ми предложи Проектното бюро на „Натка“? Ето, полюбувайте се.

Той извади от джоба си металическа кутийка и с досада я постави върху масата.

– Може ли да се рекламира с любов такава глупост?

– Какво е предназначението на уреда? – поинтересувах се аз.

– Именно в това е цялата мъчнотия: той може да прави всичко и нищо. Обикновено уредите и машините имат тясна специализация: тракторът оре, резачката реже, версификаторът пише стихове. А този уред може всичко или почти всичко. Нарекоха го Минибрен. Според мен дори и името е избрано несполучливо – то е претенциозно и неразбираемо. В него няма нищо привлекателно за купувачите. Това е селектор с четири писти. Вие искате да узнаете на колко сицилийски жени с име Елеонора е направена операция през 1940 година? Колко самоубийци от 1900 година до днес са били леваци и едновременно с това русокоси? Достатъчно е да натиснете едно бутонче и веднага ще получите отговор. Но преди

това ще трябва да вложите определени сведения, което е значително неудобно. Фирмата разчита на факта, че уредът е джобен и твърде евтин – по-евтин отколкото японски транзистор. Но това е недостатъчно. Ако през годината фирмата не предложи нещо по-оригинално, ще захвърля всичко и ще се пенсионирам. Да, да, уверявам ви, че не се шегувам. За щастие имам в ръцете си силни карти и съм способен, нека това не ви се стори самохвалство, на повече от рекламирането на разни глупави селектори.

Този разговор се състоя на банкета, който „Натка” устройваше ежегодно за своите клиенти.

Разглеждах моя приятел с любопитство. Независимо от горчивината, прозвучала в разказа му, Симпсън не изглеждаше подтиснат и мрачен; точно обратното – той беше необичайно оживен и весел. Зад дебелите лещи на очилата му лукаво проблясваха малките очички. Реших да го подтикна към още по-голяма откровеност.

– Убеден съм, че с вашия опит вие не сте задължен вечно да рекламирате пишещи машинки и селектори. Да се продава е трудно и понякога неприятно, но търговският агент се среща с много хора и всеки ден му донася нещо ново. Разбира се „Натка” не е център на света...

Симпсън охотно подхвана разговора.

– В това е същността на въпроса. Ръководителите на фирмата са прекалено самоуверени хора. Ясно е – машините и уредите са неща крайно необходими, от тях до голяма степен зависи нашето благополучие, но само те не могат да разрешат всички проблеми.

Думите на Симпсън ми се сториха твърде мъгляви и неопределени и аз реших да направя нов сондаж.

– Разбира се, човешкият мозък е незаменим. Изобретателите на електронни мозъци често пъти забравят за това.

– Не, не, не ми говорете за човешкия мозък – необикновено рязко отговори Симпсън. – Преди всичко той е твърде сложен и при това още далеч не е доказано, че е способен да разбере самия себе си. За човешкия мозък са написани планини от книги и хиляди фирми, приличащи като две капки вода на „Натка“, гръмогласно рекламират своите истински и мними постижения в тази област. Фройд, Тюринг, кибернетици, социолози, буквално го препарират, а машините напразно се стараят да го възпроизведат точно. Не, у мен възникна друга идея. – Той замълча, явно поколебан, после се наведе към мен и тихо каза: – Впрочем, това вече не е само идея. Елате при мен в неделя.

* * *

Симпсън живееше в стара вила, която бе купил за грошове веднага след войната.

Той ни посрещна, мене и моята жена, любезно и радушно. Беше ни приятно да се запознаем с неговата съпруга, слабичка жена с вече започващи да сивеят коси, добродушна, скромна, с твърде мили обноски.

Домакините ни заведоха в градинската беседка, разположена до изкуственото езеро. Завърза се дружеска беседа, но тя често бе прекъсвана по вина на Симпсън. Той се въртеше, издигаше очи към небето, нервно разпалваше лулата си и веднага я загасваше. Явно

беше, че бърза час по-скоро да премине от любезното встъпление към същността на работата.

Трябва да призная, че той режисира този преход твърде ефектно. Когато домакинята започна да разлива чай, Симпсън запита моята съпруга:

– Синьора, желаете ли малко боровинки? Под хълма в долината е претъпкано.

– Не бих искала да ви затруднявам... направи опит да откаже моята жена.

– Нищо подобно, нищо подобно! – прекъсна я Симпсън. Той извади от джоба си малък инструмент, подобен на миниатюрна флейта и изсвири три ноти. Чу се лек шум, по повърхността на езерото пробягнаха вълнички и над нашите глави прелетяха водни кончета.

– Срок две минути! – с гордост възкликна Симпсън, засичайки времето по ръчния си хронометър.

Синьора Симпсън се усмихна смутено и отиде в дома. Скоро тя се появи с празна кристална ваза в ръце и внимателно я постави върху масата. След изтичането на втората минута водните кончета, стотиците водни кончета, се завърнаха. Те ми заприличаха на ескадра миниатюрни бомбардировачи. Увисвайки точно над нас, те едно след друго стремително пикираха надолу, хвърляха във вазата по боровинка и веднага отлитаха. За няколко секунди вазата се напълни до краищата с узрели, влажни от росата, боровинки. При това нито една от тях не падна на земята.

– Вълнуващо, зрелище, нали! – каза Симпсън. – Разбира се, на опита не достига научна строгост и завършеност, на пък вие и

вашата съпруга видяхте всичко сами. Кажете ми сега, какъв смисъл има да се проектира специална машина за събиране на боровинки, щом можем да прибегнем до помощта на водните кончета. И при това, уверени ли сте вие, че можете да създадете машина, която би събрала за две минути всички боровинки от два декара гора? При това безшумно, без да се изразходва гориво и поврежда гората. А себестойността, вие помислихте ли за себестойността? Колко струва според вас ято водни кончета, тези грациозни и изящни насекоми?

– Това... изкуствени водни кончета ли са? – необмислено попитах аз и не можах да се удържа да не погледна изплашено към жена си. Лицето на жена ми оставаше безстрастно, но аз чувствавах, че тя е смутена.

– Не, натурални. Те са на служба при мен. По-точно ние сме сключили джентълменско споразумение.

Наслаждавайки се на ефекта, Симпсън се облегна удобно.

– Ще ви разкажа всичко по ред. Вие очевидно сте чели гениалните работи на фон Фриш за езика на пчелите, за техния танц „осморка“, който показва разстоянието до източника на храната и посоката на полета! Аз се запознах с работите на фон Фриш преди дванадесет години и бях потресен. Оттогава цялото си свободно време посвещавам за изучаване на пчелите. Отначало исках само да се науча да разговарям с пчелите на техния език. Елате, ще ви покажа.

Той ни заведе при пчелни кошери, външните стени на които бяха направени от шлифовано стъкло. След това с пръст написа върху

стъклото наклонена осморка и веднага от вратичката на кошера с бръмчене излетя рой пчели.

– Съжалявам, че трябваше да ги измамя. Сега на юго-изток, на разстояние двеста метра отук, няма никаква храна за тях. Но вие още един път се убедихте, че съм успял да събаря стената на неразбирането между човека и насекомите. Най-трудно беше в първите дни. Аз самия трябваше да „танцувам“ върху тревата различни осморки. Пчелите не ме разбраха веднага и това изглеждаше смешно и нелепо. Сетне се убедих, че може да си служи с обикновена пръчка. А по-късно започнах да чертая осморките и другите знаци на техния код просто с пръсти.

– А водните кончета?

– С водните кончета засега поддържам само косвена връзка. Много скоро разбрах, че пчелите умеят да изпълняват не само танцът на осморката. Те знаят и други танци, по-точно танцови фигури. За сега не съм разшифровал смисъла на всяка фигура, но вече съставих пчелен речник с няколкостотин думи. Ето вижте, тези фигури съответствуват на нашите понятия слънце, вятър, студено, топло и т. н. А това са имената на растенията. Аз забелязах, че те изписват дванадесет различни фигури, за да предадат на другите пчели информация за ябълките – в зависимост от това дали те висят на старо, младо, болно, здраво, културно или диво дърво. Те познават глаголите събирам, жиля, падам, летя. За „летя“ в техния език има огромно количество синоними. А ето между такива видове придвижвания като ходя, бягам, плувам, яздя и други подобни пчелите не правят разлика.

– А вие самият добре ли говорите езика на пчелите? – попитах аз.

– Засега още лошо. Но затова пък твърде добре ги разбирам. Аз се възползвах от това и ги помолих да разкрият тайните на живота в кошера. Пчелите ми разказаха, как и в кой ден решават да унищожат всички самци, кога цариците-майки влизат помежду си в смъртен двубой, по какъв начин определят числовото съотношение между търтеите и работните пчели. Впрочем някои от тайните си те не откриха: у пчелите е силно развито чувството за собствено достойнство.

– А с водните кончета те също ли се обясняват посредством езика на танца?

– Не, пчелите разговарят с помощта на танците само помежду си, и, простете за нескромността, с мен. Що се отнася до другите насекоми, то пчелите поддържат отношения само с онези видове, които са претърпели силна еволюция; преди всичко с насекомите живущи колективно. Например те поддържат твърде тесни връзки, макар и не винаги приятелски, с мравките, осите и водните кончета. Отношенията си със скакалците и въобще всички правокрили, те ограничават до кратки заповеди. Така или иначе, но с другите насекоми пчелите разговарят чрез своите антени. Използват твърде рудиментарен код, но затова пък обмяната на съобщенията става толкова бързо, че просто не успявам да ги проследя. Боя се, че това въобще не е по силите на човека. Впрочем аз нямам намерение да влизам в контакт с другите насекоми без посредничеството на пчелите. Би било непорядъчно, а при това пчелите влизат в ролята на посредници, която е за тях своеобразно

развлечение. Но да се върнем към „междунасекомния“, ако мога така да се изразя, код. Аз останах с впечатлението, че той не е истински език с определени строги норми, а начин за общуване, зависещ до голяма степен от интуицията и фантазията на „събеседниците“. Той по нещо напомня на сложния и едновременно с това точен начин за общуване на човек с кучето. Както, разбира се, вие сами сте забелязали, човешко-кучешки език не съществува, а двете страни достатъчно добре се разбират. Обаче кодът на насекомите е значително по-богат и разнообразен, в което вие скоро сами ще се убедите.

Симпсън ни поведе по градината и ние не видяхме нито една мравка. А между другото, той не бе прибягвал до химически препарати. Неговата жена, обясни Симпсън, не понасяла мравките (тук синьора Симпсън се изчерви силно) и ето той предложил такова съглашение: той ще се погрижи за изхранването на всички мравуняци (това му струва ежегодно две-три хиляди лири), а те се задължават да не строят нови мравуняци в радиус от петдесет метра от неговия дом и да пренесат настрана всички стари. Освен това мравките били задължени за два часа, от пет до седем сутринта, да извършват всичката работа по микропочистването на градината и стаите. Мравките се съгласили. Обаче скоро, чрез посредничеството на пчелите, те се оплакали от някакви си мравкилъвове, които завладели пясъчната ивица покрай гората. Симпсън призна, че по онова време той даже не подозирал, че мравкилъвовете били в действителност личинките на водните кончета. Той се отправил на „местопрестъплението“ и лично се убедил, че личинките се занимават с кръвожодно разбойничество. Пясъкът бил

осеян с конични ямички. Достатъчно било мравката да пропълзи към края на ямичката и сипкавият пясък я повличал надолу. От дълбочината изскачали криви челюсти и краят на бедната мравка идвал.

Симпсън бил принуден да признае, че жалбата на мравките е напълно основателна. Той бил горд и едновременно смутен от това, че го избрали за „третейски съдия“ – та нали от неговото решение зависело доброто име на човешкия род.

През септември той събрал неголяма асамблея.

– Това беше паметна среща – разказваше Симпсън. – В нея взеха участие мравки, пчели и водни кончета. Възрастните водни кончета вежливо, но упорито защитаваха правата на своите личинки. Те ми заявиха, че личинките не са виновни за начина, по който трябва да добиват храната си. Да се придвижват те не могат и на бедните не им оставало нищо друго: или да устройват засади на мравките, или да умрат от глад.

Тогава предложих да отделям на личинките съответната дневна порция от хранителната смес, която давам на своите пилета. Водните кончета поискаха да се проведе отначало опитно хранене. Личинките харесаха сместа и се задължиха да не правят повече засади на мравките. На същото заседание аз предложих на водните кончета особено възнаграждение за всяка боровинка. Изобщо водните кончета са най-здравите и умните сред насекомите и аз очаквам много от тях.

Симпсън обясни също, че не предложил специален контракт на пчелите, които и така били твърде много заети. Сега той води сложни преговори с мухите и мравките.

Мухите са рядко глупави и нищо особено полезно не можеш да получиш от тях. Все пак в обмен на единична порция от четири милиграма мляко на ден, мухите се съгласили да не влизат през есента в дома и в конюшната. Освен това той се надява да използва мухите за пренасяне на срочни съобщения, поне дотогава, докато до вилата не прекарат телефонна линия. Преговорите с комарите протичат не по-малко сложно макар и по други причини. Тези паразити не само че нищо не умеят да правят, но в добавка не искат и не могат да се откажат от човешката кръв, или в краен случай от кръвта на млекопитаещите. А тъй като до вилата има езеро, комарите ни причиняват значителни безпокойства. Той, Симпсън се съветвал с местния ветеринарен лекар и сега смята да предложи на комарите по половин литър краве мляко на всеки два месеца. Чрез добавянето на цитрат пресичането на млякото може да се избегне. Разбира се, това не е най-изгодната сделка, но все пак е по-добре, отколкото ръсенето с ДДТ. А главно – не се нарушава биологичното равновесие в дадената зона. И още – новият метод може да бъде патентован и след това с успех приложен във всяка маларийна местност.

Симпсън считаше, че комарите скоро сами ще се убедят в изгодата да пият краве мляко, без да рискуват заразяване с плазмодии. Аз попитах Симпсън не може ли да се сключи договор за ненападение с другите паразитни насекоми, този бич за хората и животните. Това е трудна работа. отговори Симпсън, но той вече е подготвил проект за договор със скакалците, одобрен от ФАО¹ и има намерение да обсъди неговите условия с представителите на скакалците веднага след периода на миграцията.

Слънцето вече залязваше и ние се върнахме в гостната. Ние изпитвахме чувство на възхищение и едновременно на някаква неловкост. Накрая жена ми се реши и с труд подбирайки думите си каза на Симпсън, че той е направил крупно научно откритие и че във всичко това има нещо поетично...

– Синьора, не забравяйте, че аз съм преди всичко делови човек – прекъсна я Симпсън. – Тъкмо за най-важното още не съм ви разказал. Моля ви засега да не говорите на никого за това, но от моите опити крайно се заинтересуваха ръководителите на центъра за научни изследвания на фирмата „Натка“ във Форт Кидевени. Аз подробно ги информирах за своите работи, като не забравих, разбира се, да получа съответните патенти. Струва ми се, че се набелязва възможност за съглашение. Погледнете какво има вътре.

Симпсън ми подаде картонена кутийка, голяма колкото напръстник. Аз я отворих.

– В нея няма нищо. Тя е празна.

– Почти нищо – поправи ме Симпсън.

Той ми подаде лупа. Върху бялото дъно на кутийката видях миниатюрна, по-тънка от косъм нишка, дълга около един сантиметър. По средата ѝ се забелязваше малко надебеляване.

– Това е резисторно устройство – обясни Симпсън. – Нишка с дебелина два микрона, съединителна муфа с диаметър пет микрона. Стойността на устройството е четири хиляди лири, но скоро ще се намали на две хиляди. Нишката е сплетена от подобрени мравки. През лятото аз обучих десет мравки, а те предадоха своя опит на събратята си. Повярвайте на думите ми – това е рядко зрелище. Две мравки хващат в челюстите си два

електрода, трета ги почиства и закрепва с капка смола. След това трите мравки натоварват детайла върху транспортъора. Трите монтират резисторното устройство за 14 секунди, като тук са включени и неизбежните размотавания. Техният работен ден продължава точно двадесет часа. От само себе си се разбира, че възникнаха търкания с работническите профсъюзи, но всичко ще се уреди. Нали самите мравки са напълно доволни. Само петнадесет грама храна за отряд от двеста мравки. Това надхвърля три пъти количеството храна, което мравките събират за един ден в гората.

Но това е само началото. Сега аз обучавам нови отряди мравки за други „непосилни работи“. Например създаването на дифракционни решетки за спектрометрите, а това са хиляди осем-милиметрови лентички. На друг отряд аз възложих да ремонтират миниатюрни щамповани електросхеми; по-рано при повреда тях ги изхвърляха на боклука. Третият отряд мравки се учи да ретушира негативи и накрая – четвъртият – да оказва помощ на лекаря при мозъчни операции. Между другото още сега може да се каже, че мравките са незаменими помощници при спиране на капилярни кръвоизливи. Достатъчно е малко да се помисли и на ум ти идват десетки несложни работи, изискващи минимални разходи на енергия, но които ние хората не можем да извършим без значителни разходи, защото нашите пръсти са твърде големи и непохватни, а микроманипулаторите струват твърде скъпо.

Аз вече установих контакт с една опитна селскостопанска станция за провеждане на съвместни опити. Искам да обуча мравките да разнасят химическите торове точно по „местожителство“ – с други думи по прашинка тор за всяко зърно.

Втори мравуняк аз ще тренирам да почиства оризовите посеви от плевелите, трети да почиства зърното, четвърти да извършва микроклетъчни впръсквания... Животът е толкова къс. Проклинам себе си, че започнах така късно. Малко можеш да постигнеш, когато си сам.

– Защо не си вземете помощник?

– Мислите, че не се опитвах... И едва не влязох в затвора. Както се казва „по-добре милион, отколкото компаньон“. Оттогава предпочитам да работя сам.

– Искаха да ви арестуват?

– Да, преди шест месеца, заради онзи О Толе. Млад, умен, енергичен, неуморим, той беше вечно възпламенен от някаква идея. Но веднъж аз намерих на бюрото му странен предмет – пластмасово топче, голямо колкото гроздово зърно, напълнено с жълт прах. Едва го вдигнах към очите си и на вратата почукаха. Аз отворих и в стаята се втурнаха осем агенти на Международната полиция. Наложих се да наема най-добрите адвокати и те с голям труд едва успяха да докажат, че аз нищо не зная.

– А какво бихте могли да знаете?

– За тази история със змиорките. Разбира се, това са риби, а не насекоми, но също всяка година мигрират на огромни ята. Та този чудак, О Толе се съгласил с тях, въпреки че аз му плащах твърде прилично. Той подкупил змиорките с тлъсти мъртви мухи. Преди да тръгне на дълъг път към Сарагасово море всяка риба се приближава към брега. О Толе привързвал към гърба и топче с два грама хероин в него. А в морето тях ги очаквала яхтата на Рика Папалео. Сега, както вече ви казах, всички подозрения по мой

адрес отпаднаха. Но за моите опити стана известно на агентите на финансовото управление и от тогава те ме преследват буквално по петите.

Стара история, не намирате ли? Изобретяваш огъня и го подаряваш на хората, а след това орелът цял живот ръфа черния ви дроб...

¹ Организация на ООН по въпросите на продоволствието и селското стопанство.

Прогресивният италиански писател Примо Леви е инженер-химик по образование. През 1966 година той издаде книга научно-фантастични разкази, озаглавена „Естествени истории“, в която бе включен и разказът „Патентите на Симпсън“.

В този разказ писателят остроумие осмива любимите на буржоазните социолози лъжливи теории за „сътрудничество между работници и капиталисти“, за „всеобщото процъфтяване“, което щяло да настъпи, когато фирмите получат усъвършенствувани работи...

И ако по времето на Карел Чапек капиталистите мечтаеха да се избавят от проблемата за работната сила с помощта на автоматиката, то сега, във „века на биониката“, някои от тях са готови да възложат надеждите си, както виждаме от сатиричния разказ на Примо Леви, на ресурсите на живата природа.

Електрическо вдъхновение

Научно-фантастичен разказ

Север Гансовски

– Същината на откритието ми – каза Изобретателят, като вървеше предпазливо подир главния режисьор през грамадите задкулисни вехтории и мъкнеше със себе си тежка металическа кутия – е, че аз изключвам от театралното дело остарелите понятия: вдъхновение, талант и тъй нататък. Изобщо изключвам човека... Но най-напред няколко думи за изкуството. Както знаете, изкуството е общуване. В дадения случай, тоест в театъра, дистанционно общуване на актьора със зрителя.

– Зная, зная – отговори главният режисьор. Той втренчи мрачен поглед в един заден план от „Далечни необгледни“, хвърлен върху зелената морава от „Сержант в милицията“. – Ама че хора, а! Колко пъти съм казвал да не трупат тук такива вехтории. Ще стане пожар, кой ще отговаря после? – Погледна назад към Изобретателя. – За изкуството зная всичко. А как да намеря тридесет метра тюл за „Двете братчета“ никой не ни е учил. – Сам се прекъсна, разрови купчината декори, измъкна едно зебло, боядисано в отровно зелено, и подозрително се взря в него. – Какво е това?... Не, наистина, какво е това? – Повиши глас. – Ей, има ли някой тук! – Обърна се към Изобретателя: – Знаете ли какво са направили: разрязали са арката от „Мария Стюарт“.

Изобретателят деликатно си замълча. Кутията с множество най-различни грубо направени превключватели постави на пода.

Но от тъмната дълбочина на помещението излезе човек с вехтичко сако, ръцете му бяха изпоцапани с боя. Чертите на лицето му, които разказваха за скромна заплата, за работа „само от чист ентузиазъм” и за липса на много необходими материали, веднага издаваха художника от провинциален театър.

С трептящ глас той обясни:

– Аз го разрязах, Салтан Алексеевич. За драперия ми трябваше. В „Луди пари”, за гостната на Чебоксарови.

– Какво-о! – главният режисьор преbledня, после стана тъмночервен. – Но нали утре даваме „Мария” паралелно с „Лудите”.

– Обърна се към Изобретателя: – Кажете, може ли да се работи така?!

Физиономията на Изобретателя беше набраздена от бръчки, дълбоки като пукнатини в земната кора. Челюстта му бе изпъкнала, а синьочерната му гъста и твърда коса растеше направо от веждите. Въпреки неандерталската си външност той беше опитен в живота, направи неопределен жест и пак се изплъзна, без да отговори.

Художникът пристъпи от крак на крак.

– Нямаше как, Салтан Алексеевич. Зрителите се възмущават. Сам чух, в антракта един да казва: „У Островски в ремарката пише „богато обзаведена гостна”. А това тук не е домът на Чебоксарови, ами пушалня в някое кино”... Знаете каква е сега публиката. В „Мария” ще сложим сивите паравани от „Вярвам в теб”. Те добре поглъщат светлината.

– Не! – пискливо възкликна главният. – Така не може да се живее. (Втората му фраза прозвуча в басов ключ.) Още днес ще подам

заявление. Забравихте ли, че „Вярвам в теб“ играем трилелно с другите? – С треперещи ръце се потупа по джобовете, намери стъклената тубичка с нитроглицерин, извади една таблетка, сложи я в устата си и като отиде до ниското сутеренно прозорче с мътни стъкла, опря ръка на перваза.

Художникът се прокашля – вече нямаше защо да премълчава:

– Искях да ви кажа, Салтан Алексеевич, че и резервната леща на втория прожектор се пукна. Прегря се. А и Смирнов, електротехникът, днес не дойде на работа. Беше почнал да прекарва жица в първа ложа и я заряза. Ще трябва някак да се оправяме и така.

Главният, без да му отговори и без да се обръща, безропотно махна с ръка.

Навън, пред прозореца, течеше несвързаният с изкуството провинциален живот. Издокарани с найлон девойки притичваха край древната – от VI или пък от XVI век – черква. Пред новостроящия се жилищен блок малки момиченца скачаха на въже. По праисторическия калдъръм бавно шестуваше сътрудник от районния изпълком и тихоокеанската ширина на панталоните му с прашни маншети беше предизвикателство към всички модни течения. Един шофьор на МАЗ се беше подал от високата си кабина и зовеше с клаксона своята мила от някой етаж.

И главният режисьор им завидя. Разбра, че целият му живот е бил непрекъсната грешка. Напразно беше постъпил в ГИТИЗ, и бракът му беше несполучлив – жена му и досега се държи за столицата, напразно се съгласи той да дойде и в това забутано

градче, тукашната публика и досега не го е разбрала и оценила. Въобще, всичко му беше противно.

След това главният режисьор въздъхна два пъти дълбоко и без всякакъв интервал си помисли, че лично неговите работи се приемат от зрителите сравнително добре, жена му – ще не ще – в края на краищата ще дойде, а има и къде-къде по-загубени районни центрове, пък да не би да е трябвало да постъпи в пожарникарския техникум, щом така добре разбира и чувствава сцената.

Всичко това стана за две секунди и две десети от секундата.

– Добре – каза той. – Наистина ще трябва да се оправяме и така. Къде е пожълтелият ни храст, поролоновият? Не си ли спомняте, от „Гипротееатър“ го получихме? Искам да го пусна в първо действие на „Луди пари“.

– Няма да стане – поклати отрицателно глава художникът, добре запознат със способността на главните режисьори към бърза душевна регенерация... – Той позеленя. Знаете колко бързо променят цвета си тези пластмаси. Беше есенен храст а сега е пролетен.

– А вторият храст?... Онзи вторият, зеленият? Може пък той да е пожълтял? Я идете, та вижте. – После главният рязко се обърна към Изобретателя: – Е, и по-нататък? Обяснявайте, аз ви слушам.

Изобретателят направи крачка напред.

– Чели ли сте статията ми „Перцепция и аперцепция¹ при ролевите игри на децата от предучилищна възраст“?

– Четох я. В „Театрален живот“. Продължавайте.

– Не, не в „Театралния“, а в списание „Въпроси на предучилищното възпитание“.

– Да, точно така. Нали ви казах, че съм я чел. Да, именно във „Възпитанието”. Още миналата година. Карайте нататък.

– Миналата година това списание още не излизаше. Впрочем не е важно... Въпросът е там, че аз разглеждам театралното изкуство от гледна точка на електровълновата теория. От една страна имаме актьора, тоест индуктора, от другата – зрителя, тоест перцепиента. Между тях се осъществява дистанционна биорадиационна връзка. Актьорът преживява, следователно индуцира енергия. Тя попада в главния мозък на зрителя и предизвиква там прегрупировка на атомите, емоция. Схващате ли мисълта ми?... Следователно талантливият артист се отличава от посредствения само по особено активната индуцирана дейност на предавателните си електромагнитни мозъчни устройства. Вие как мислите, какво е правила със зрителите например Елеонора Дузе?... Нищо свръхестествено – само е предизвиквала прегрупировка на атомите в ядрото на ганглиевите нервни клетки. Съгласен ли сте с мен или не?

Главният, чийто поглед бе успял да се замъгли от дългата реч на Изобретателя, се прозина с ноздрите си и каза:

– В общи черти да... Значи от пиесата не зависи нищо?

– От коя пиеса?

– От онази, която се играе в момента.

– Ах, от тази ли? – За миг Изобретателят се запъна. – Разбира се, че зависи. Но, общо взето, съвсем малко... Строго казано, никак не зависи. Нали в театъра същността е да се предизвикат емоции у зрителя. Така ли е? А щом е така, значи нашата главна задача е да увеличим мощността на индуктора, да усилим подаването на

енергия от главния мозък на актьора. Ето ви пример. – Той се приближи до режисьора и го хвана за ръката. – Погледнете ме в очите. Усещате ли нещо? Аз сега ще индуцирам.

Главният надникна в малките му пещерни очички.

– Не. Н-не усещам.

– Прекрасно! – възкликна Изобретателят. – Стойте така. – Бързо изтича към другия ъгъл на помещението, извади от джоба си бележник и си записа нещо. Спусна се към своята кутия, щракна нещо и апаратът тихо забръмча. Потърси на стената контакт. – Така, внимание! – Насочи обектива на апарата малко над главата си и като се изправи, се взря в събеседника си.

Секундите течеха. Главният вдигна ръка и се почеса по върха на носа.

– Чудесно! – зарадва се Изобретателят. Изключи апарата, изтича до режисьора и му показва бележника си. Там пишеше: „Да се почеше по върха на носа.”

– Ето, на.

– Какво „ето на”?

– Ами че вие разбрахте.

– А какво трябваше да разбере?

– Точно този момент от индукцията. Разбирате ли, представих си, че ме сърби носът. Апаратът увеличи мощността на преживяването ми и то ви беше предадено. Нали задачата на актьора е именно да предаде на зрителя емоциите. Разбирате ли, биорадиационна връзка. Принципът на действие на прибора се състои в това, че той интензифицира дейността на спиралите нуклеинова киселина в мозъка на изпълнителя. Тази спирала започва да играе роля на

предавателна антена и възбужда съответните клетки у зрителя. Ясно ли ви е?... Постоите така още една минутка.

Изобретателят отново се озова в ъгъла. Действуваше с бързината на маймуна. В апарата светна червено око, после още едно жълто, забръмча по-силно. Изобретателят пак се втрени в главния.

Изведнъж нещо започна да се наслоява в стаята. Замириса на катастрофа. Всичко стана пусто и неустойчиво. Безцелно се въртеше Земята около Слънцето, безнадеждно и ненужно плаваха по орбитите си планетите. Шофьорът на МАЗ-а навън все още натискаше клаксона, но беше ясно, че никой няма да излезе на сигнала му. Безмилостни физически закони с всеки изминат миг все по-бързо увличаха Земята, Слънцето и цялата Галактика към центъра на черните космически бездни. А оттам, от адските недра вече летеше насреща им Антигалактика, за да прекрати абсолютно всичко с колосален взрив. Нямаше смисъл дори да се гледа вторият поролонов храст. Наближаваше краят на света.

Главният почувствува, че косъмчетата на ръцете му настръхват. В гърлото му заседна нещо мъхесто, дишането му се затрудни. Сякаш бе стъпил на разнизващ се сал, който лети към водопад. Искеше да завика, да избяга, но не можеше да помръдне.

– Страх – каза Изобретателят. – Сега индуцирах страх. – Наведе се и изключи апарата.

Почти веднага на улицата се разнесе радостен басов вопъл:

– Манюра!

Нечии бързи токчета претичаха край niskия прозорец. МАЗ-ът весело изрева, просвистяха гумите му, могъщият камион потегли и профуча надолу по калдъръма.

Слънцето проникваше в сутерена през прашните петна на стъклата. Победно се надигнаха огромните листа на репея. Всичко беше наред. Страхната беда се изпари.

– Разбирате ли – засуети се Изобретателят. – Аз преживявах съвсем мъничък страх. – Той посочи с пръсти. – А апаратът усили емоциите и ви ги предаде. Но същественото не е само това. Второто в моето откритие е, че всички елементи от актьорското майсторство превеждам на езика на електростатиката и електродинамиката. Органичност, общуване, обаяние – за мен са радио, електричество и нищо повече. Ако сте чели статията ми „Перцепция и аперцепция при ролевите...”

– Вижте какво... – главният изведнъж се разгневи. – Престанете да ме баламосвате с тая ваша „перпе...” Как беше там?... С други думи, с нея де... Кажете направо какво можете да направите за нас и какво ви трябва, за да го направите. Да не мислите, че имам време да слушам теориите ви?

– Трябва ми един актьор – проникновено каза Изобретателят – или актриса. Най-слабата ви творческа единица. И тя така ще изиграе ролята, че всички ще бъдат сразени.

– Да бяхте казали още в началото. Сега ще ви покажа, ако щете, и Заднепровская. Отдавна сме й понижили заплатата, но вече съжаляваме. И при прокурора ходи, и в райкома, и в райизпълкома. Да се качим горе. Тъкмо трябва да е на репетиция. Кутията може да оставите тук.

В репетиционната, където по някакво архитектурно чудо и лете, и зиме температурата се запазваше равномерна – нула градуса по Целзий, репетираха пиеса от местен автор.

Главният режисьор и спътникът му влязоха. При появата на страшния вожд тръпки преминаха по сините от студ актьорски физиономии, а след миг шестте чифта очи се насочиха към Изобретателя, като изразяваха едно и също: „Кой е този? И може ли да промени с нещо съдбата ми? Няма ли да ми помогне да се измъкна от тази дупка?“

Но главният режисьор веднага угаси всички заблещукали надежди.

– Другарят Бабашкин е от „Гипроатеатър“. Дошъл е да прегледа осветителната ни апаратура. – Той посочи стол на Изобретателя. – Поседнете, а после ще се занимаем с вас... Моля, продължавайте, Борис Хенрихович.

Борис Хенрихович, режисьорът-постановчик – той също беше леко пребледнял, като видя главния – даде знак и репетицията продължи.

Артистът, изпълняваш ролята на пръв любовник, едър мъж с театрално-енергично лице и сини очи, влезе в ограденото със столове пространство, което трябваше да представлява колхозна къща, и седна до масата.

В пространството влезе отрицателният герой.

– „Приветствувам ви, другари“.

– Ехей, чакай малко. Не може всички изведнъж... „Здравейте“.

– Не, не е ваш ред да кажете „Здравейте“ – поправи го режисьорът-постановчик.

– А на кого е ред?

– Наистина на кого е ред сега да каже „Здравейте”?

От момента, в който влезе главният, инженер-кокет седеше съвсем вцепенена и едва сега дойде на себе си:

– Ах, мой ред е! Моля извинете ме... Но, не. И при мен е задраскано. Ето вижте...

Продължиха в същия дух. Местният автор – и той седеше тук – нервно забарабани с пръсти по коляното си и устните му се изкривиха в саркастичната усмивка на непризнат гений.

– „Не се съветваш ти с хората, Пьотр Петрович – говореше отрицателният герой. – Откъсваш се от колектива.”

– „Аз...” Една минутка, другари. Пак затруднение. Нали в трета картина се съветвам, съветвам се със стария колхозник Михеич. Тази реплика е в разрез с трета картина. Може би ще трябва нея да зачеркнем, а, Борис Хенрихович?

– Добре, да я зачеркнем.

– Но, от друга страна, тогава аз какво изобщо ще говоря – толкова много задраскахме? Откъде ще започна да се вълнувам?

– Ами ти кажи „Здравейте” и веднага започвай.

– Но нали не е мой ред да кажа „Здравейте”! – Първият любовник се изчерви, после пребледня. Обърна се към главния режисьор. – Не, Салтан Алексеевич, така не може. Много се радвам, че се отбихте, сам да видите. Един дявол знае какво е това! Още от самото начало предупреждавах, че с тази пиеса нищо няма да направим.

Скочи, хвана се за сърцето, отвори стъклена тубичка с нитроглицерин, извади таблетка и я пхна в устата си. После

застана до прозореца, с гръб към присъстващите. Раменете му потрепваха.

В нитроглицериновата сцена се долавяше явното влияние на главния режисьор – това беше стилът на театъра. И в пълно съответствие с метода на физическите действия по Станиславски у първия любовник, доскоро съвсем здрав мъж, вече започваха процеси в сърцето, стесняваше се аортата, втвърдяваше се, загубяваше стената на лявото предсърдие.

Настъпи тягостно мълчание. Местният автор още по-енергично забарабани с пръсти по коляното си.

– Добре – каза главният, който не обичаше сърдечните кризи у другите, – този въпрос ще обсъдим по-късно. Сега, Борис Хенрихович, бих искал да видя как върви шеста картина, когато идва жената.

Размърдаха се столовете. Актрисата Заднепровская, четиридесетгодишна дамичка с редички къдрици, уплашено погледна главния, подскочи от мястото си и застана при вратата. До прозореца първият любовник въздъхна два пъти дълбоко, после влизайки в ролята си, наведе глава и я вирна така, сякаш бодеше с рога:

– „Маша пристигнала. Е, здравей, здравей.”

Със застинал пошло-престорен израз на лицето Заднепровская като котенце се плъзна към съпруга си и изписка:

– „Здравей, Петя. Колко отдавна не съм те виждала.”

Режисьорът-постановчик вдигна ръка.

– Една минутка!... Вера Василиевна, мила, къде подавате репликата? Вашата реплика отива във въздуха. И освен това... –

Хвърли поглед към главния – не отговаряте в тон. Той е в средния регистър, а вие – в най-горния.

Алени петна избиха по лицето на Заднепровская.

– Ей сега.

Върна се при вратата. Първият любовник тежко, сякаш вдигаше гири, започна отново:

– „Маша пристигнала...”

Заднепровская – сега вече не котенце, а жена-съдия, произнасяща смъртна присъда, – с гренадирска стъпка се приближи до партньора си и с погребален бас хвърли в краката му:

– „Здравей, Петя.”

Сега скочи главният.

– Вера Василиевна, но нали в този момент вие се вълнувате? Трябва да се вълнувате, дявол го взел!

Всички наоколо затрептяха.

Червените петна още по-силно пламнаха по лицето на актрисата. Сълзи бликнаха в очите ѝ, но тя бързо ги преглътна.

– Да, вълнувам се.

– Но как не забелязвате, че се вълнувате само до кръста? Лицето ви се вълнува, ръцете ви се вълнуват, а кракът ви е стъпил най-тромаво.

– Ей сега.

Заднепровская пак преглътна и тръгна към вратата.

* * *

– Е, как е? – попита главният, когато излязоха от репетиционната.

– Красота – възхитено каза Изобретателят. – Тъкмо каквото ми трябва.

– Разбирате ли, тя има на разположение двадесет и пет шампи. Ако не ви харесва едната, дава другата.

– Най-интересното е – започна замислено Изобретателят, – че всичко, което у вас звучи като „щампа“, „не в тон“ и така нататък, за мен има напълно определена електрорадиационна причина. Вие казвате „щампа“, а аз виждам в това прекалено силно изразходване на кондензаторния хистерезис² в неутронните контакти на главния мозък. Вие казвате „не е влязла в образа“, а за мен това значи, че в обвивката на ганглиите ѝ твърде дълго се задържа ненужно вече напрежение. С апарата си аз регулирам всичко това и... – Той погледна главния и сам се прекъсна. – С една дума ще ви направя от нея истинска Пашенная! Целият град ще загуби ума си.

– Каква ти Пашенная! Достатъчно е да не изостава много от ансамбъла. Да не го проваля поне. – Главният изведнъж сложи ръка на сърцето си. – Пфу, дяволска работа! Пак ме стисна. Ей богу, в края на краищата всички тук ще получим инфаркт. Но как да бъдеш спокоен? А? Ето на, пак през цялото представление ще стоя зад кулисите, да ги подбутвам. Иначе нищо няма да направят.

– Не се тревожете – каза Изобретателят. – С апарата си всичко ще променя. В какво играе днес Заднепровская, в „Луди пари“ ли? Отлично. За тази роля и в Москва ще пишат, от ВТО ще пристигнат, ще видите. При мен всичко е научно обосновано. Не сте ли чели статията ми в „Театрален живот“?

– Четох я. – Главният пак измъкна от купчината вехтории някакво зебло. – Тоест преглеждах я. А тая ваша кутия на какво разстояние от актрисата трябва да се постави?

– Не е от принципно значение – отговори Изобретателят. – Апаратурата действа в радиус до двадесет и пет метра.

* * *

Преди да започне вечерното представление, когато третият звънец вече удари, Изобретателят – той бе поставил апарата си в първа ложа – изскочи в коридора.

– Салтан Алексеевич, добре ще е някак да я успокоите преди излизането ѝ на сцената. Разбирате ли, трябва да се създаде момент на премахване външните дразнители.

– Кого сега пък да успокоявам? – свирепо се озърна главният.

– Ами че Заднепровская. Иначе апаратът няма да подейства... Научно медицински факт – тя трябва да бъде в спокойно състояние.

Главният вдигна ръце към небето. От устата му като опашчица стърчеше прозрачна найлонова кожица от салам.

– Чуйте, кога най-сетне ще ме оставите на мира! Знаете ли, че още нямаме декори за второ действие.

Публиката имаше доверие у Островски, за „Луди пари“ салонът се пълнеше дори без войкови части. Първите три явления минаха гладко. Заслужилият артист Коровин – той играеше Телятев – се държеше с органичността на роден аристократ лентяй. Първият любовник, надеждата и гордостта на районната сцена, се беше съвзел от скандалчето в репетиционната и често печелеше публиката с погледа на сините си наивни очи – той изпълняваше ролята на Василков. Хората започваха да вярват, че не е средата на двадесетия век, а втората половина на деветнадесетия и дори странният виолетов цвят на поролоновия храст, поставен на сцената, не плашеше със своята неестественост.

Но ето че в четвърто явление влезе Заднепровская – тя играеше Надежда Антоновна Чебоксарова – и туктаки всичко започна да се разпада.

– „Ти си нищожество, на теб човек не може да ти вярва“ – безизразно каза Заднепровская-Чебоксарова на лентяя Телятев.

Думите и скърцаха като вилица по чиния и всички в салона ги досрамя от фалшивостта.

На първия ред с гратис седеше „местният автор“. Бе праметнал крак върху крак и с удоволствие си представяше унищожителната статия, която се канеше да напише за новата постановка на театъра. Три реда по-назад театралният художник мислеше как ли ще изглежда гостната на Чебоксарови във второ действие. Драпериите от зебло го тревожеха. Той потрепери и без да иска, звучно въздъхна.

В това време в своята ложа Изобретателят подготвяше апарата. Завъртя някакъв превключвател и вътре светна жълта светлинка, включи щепсела в контакта и като си мърмореше под носа, започна да свещенодействува над всевъзможните бутончета.

А Заднепровская-Чебоксарова продължаваше да върши поразии. Говореше като начинаеща самодейка. Щом кажеше репликата си, застиваше като каменен стълб.

– Нищо не преживява – изведнъж засумтя главният, който се бе промъкнал в ложата. – Сложила ръка на сърцето си и мисли, че е изразила заинтересованост. Но тя само механически маркира липсващото преживяване. Вътре в нея е пусто.

Изобретателят кимна.

– А вие поне успокоихте ли я?

Главният гледаше сцената. Поклати глава, прехапал устна.

– Какво казвате?... А, да, успокоих я. Поговорих с нея, преди излизането ѝ. Със сина ѝ се беше случило нещо. От училище ли го изключили, нещо друго ли, не зная. С една дума, отидох при нея и я попитах какво става със сина ѝ. Тя кой знае защо се изчерви.

– Нищо, всичко ще оправим – каза Изобретателят. – Стига да има и най-слабото преживяване, пак ще го усилия. – Той насочи апарата си и натисна някакво бутонче.

И веднага в гласа на актрисата зазвучаха задушежни нотки, думите „Колко жалко, че така неразумно харчите парите” – произнесе с почти искрено чувство.

Изобретателят нито за минута не я изпускаше от обсега на апарата си. Във второ действие усилията му вече даваха явни резултати. Започна сцената на Чебоксарова с Кучумов и истински страх от бедността прозвуча в думите, които старичката глуповата господарка отправяше към разорилото се князче.

Зрителната зала прихна, престана покашлянето, тъй досадно за актьорите. В паузата между репликите се чуваше как се въртят прожекторите, които осветяваха гостната на Чебоксарови и зелените ѝ драперии, взети от „Мария Стюарт”.

– „Не зная – говореше Заднепровская-Чебоксарова за Василков. – Зная само, че е дворянин и че се държи прилично.”

Главният пак се наведе към Изобретателя:

– Няма общуване, разбирате ли. Тя играе собственото си състояние, а не логиката на действието. Излиза от своето аз, а не от онова, което става на сцената.

По тясното чело на Изобретателя избиха бисерни капчици пот, той погледна главния.

– Да увеличи ли общуването?

– Да, разбира се. Актьорът трябва да помни, че не подава реплика, а мисъл. Ако той задава въпрос – това не е израз на самочувствие, а желание да научи нещо.

Изобретателят се замисли, вдигна очички към небето, после лицето му просветля.

– Ще добавя напрежение върху окончанията на ганглиите й.

Той позавъртя нещо в апарата и Заднепровская, подчинявайки се на електрическата му заповед, с такъв жив интерес попита Кучумов дали ще може пак да го види, че дори художникът в салона за миг забрави драпериите от зебло и последната леща на прожектора. Застина до вратата флегматичният, случайно надникнал в салона пожарникар.

– Н-не е лошо – прошепна режисьорът учудено. – Но смяната на ритмите... Твърде еднообразно се държи. На Кучумов говореше с този ритъм и ето сега с Василков пак така. Но в общи черти вече е по-добре...

Изобретателят кимна, маневрирайки с апарата.

При шесто явление, когато Заднепровская не беше на сцената, главният изтича зад кулисите и скоро се върна.

– Знаете ли, актрисата се безпокои. Попита, защо непрекъснато насочвате към нея някаква дяволия. Казах, че е киноапарат. Уж ви харесвала и сте решили да я покажете в Москва. И аз я похвалих. Май не беше нужно, а?

– Сега вече няма значение – отговори Изобретателят. – Щом е спокойна, гарантирам за всичко.

– Да, а пък синът ѝ – сети се главният режисьор. – Синът ѝ бил в девети клас и заел първо място на някаква математическа олимпиада. Много добре стана, че в началото я попитах.

– Интересно – каза Изобретателят. – В същност тя играе, както си е играла винаги. Но апаратът усилва мизерните ѝ емоции и създава впечатление за добро изпълнение. – Той нежно погали машинката си по боядисаната тенекиена стена. – А пък никой не ми вярва, никой не ме подкрепя. Онези там, в Министерството на културата, и досега живеят в осемнадесетия век. Само едно си дрънкат: „Човекът, талантът, актьорът, пиесата...” А какво общо има тук човекът? Днес науката ни дава възможност да поставим антена на сцената, за да индуктира, а още по-добре ще бъде, ако...

Когато след антракта завесата се вдигна, зрителите видяха колко се беше изменила Надежда Антоновна Чебоксарова. Каква тревога и същевременно вътрешна съсредоточеност се беше появила у нея.

– „Защо ни излъгахте така жестоко? – питаше тя Василков и на всички в салона сърцето се сви от предчувствие за неминуема беда. – Онова, което вие наричате състояние, предостатъчно за един неженен човек, няма да му стигне дори само за ръкавици. Какво направихте вие с моята бедна Лидия?”

И на зрителите стана някак страшно – наистина какво ще стане сега с младата красавица.

Действието вървеше, отчайваше се влюбеният Василков, интригуваше бездушната Лидия, шегуваше се Телятев. Но постепенно централно място в пиесата започна да заема старата

Чебоксарова – изпълнение на Заднепровская. Обърканата, недалновидна, глуповата Надежда Антоновна стана храбра майка, защитаваща своето безсърдечно лекомислено дете, и властно пое събитията от представлението в слабите си ръце. Редичките ѝ къдрици придобиха някакъв величествено-трагичен оттенък, маниерна претенция се появи в царствените ѝ и същевременно жалки жестове. Като каза на дъщеря си, че Василков е беден, тя така погледна към публиката, че стон премина по редиците, всеки зрител хвърли щастлив поглед към седящия до него и се настани по-удобно в креслото, за да гледа нататък.

А по Чебоксарова-Заднепровская се равняваха и другите изпълнители. Още по-лекомислен стана Телятев, злобна пресипнала нотка зазвуча в гласа на Кучумов, нещо студено-хищно се породи у Лидия и заедно с това пролича жалост към самата нея, пролича ограниченият ѝ ум и странна извратена гордост в бързите решителни движения на главата.

Изобретателят действуваше като опитен телевизионен оператор, който при футболния мач нито за минута не изпуска топката от зрителното поле. Действуваше с ръце, крака и глава, едновременно въртеше по два, по три превключвателя, натискаше с чело и с коляно някакви бутончета и насочваше обектива си към Заднепровская, щом тя се появяваше на сцената.

И актрисата вече вършеше чудеса. Поглед, жест – всичко беше изпълнено със значение. Във всяка нейна реплика се раждаха и се превръщаха в прах светове. Тихо и незабелязано в театъра влизаше веселата дворянска епоха, в именията се издигаха белоколонни богати къщи над море от класила ръж, храбри

мустакати ловци препускаха след дивеча, като фонтан се лееше пенливо шампанско, в зали с лъскав паркет лакеи палеха свещите и малко краче летеше във валс... Тази епоха влизаше заедно със Заднепровская и рушеше превръщаше се в прах под натиска на практичните търговци Василкови. Тревясваха алеите в парковете, орловият нокът и елшата превземаха запуснатите цветни лехи, гаснеха и димяха свещите в залите с изпочупени прозорци. Отиваше си дворянската епоха, възцаряваше се торбата с пари.

Зрителната зала бурно заживя. Тя се чувствуваше свидетел и участник в нещо велико – разлома на епохите, движението на историята.

– Отлично, отлично – сумтеше главният в ухото на Изобретателя.
– Всичко има. Само да прибавите още малко органичност. Съвсем мъничко.

– Органичност? – гордо попита Изобретателят. Целият беше вир вода. – Искате ли да направя така, че актрисата изобщо да забрави къде се намира?

Прилепи лице до апарата, позавъртя нещо, нещо щракна. Щракването звънко прелетя над главите на зрителите – само след миг Заднепровская някак вътрешно трепна, косо пресече сцената и излезе напред.

Главният примря. Насмалко не извика – ако Заднепровская беше стъпила сантиметър по-напред, щеше да падне долу, в оркестъра. Но актрисата нищичко не забеляза. Сякаш наистина бе загубила чувство къде се намира.

Заговори бързо-бързо.

– „Какво понасям аз! Как страдам! Вие знаехте как живеех на младини, сега само като си спомня, получавам припадък. Бих заминала с Лидия при мъжа си, но той пише да не отиваме.”

Измери с поглед Кучумов, себе си, устните ѝ трепнаха, с невидящи очи погледна към залата. Зрителите ахнаха, всички изпитаха мъка, но в същото време и облекчаващо щастие от съприкосновението с възвишената красота на истината в изкуството. Целият ѝ живот, глупав и ненужен, се разгърна пред тях в малкия мизансцен и дори им стана страшно – колко много бяха изразили само с няколко думи драматург и актриса.

– Сега ще видят те кой е Бабашкин – мърмореше Изобретателят в ложата. Вече не обръщаше внимание на режисьора. – Такива сборове ще им докарам от цялата страна, че главите им ще се замаят. Цялото театрално дело ще реорганизирам.

Но истинският триумф го очакваше в последното действие. Главният мълчеше, за да не му пречи. Невидимите енергетични нишки, без да се прекъсват нито за секунда, свързваха Заднепровская с умната машинка и актрисата хипнотизираше залата дори само с присъствието си на сцената.

Аплодираха я, щом се появеше.

Но и другите актьори се мобилизираха. До принципно нова трактовка на образа се издигна и първият любовник в ролята на Василков. Той чувствуваше, че в последна сметка няма той да застави Лидия да живее с ограничени средства, а, напротив, старата Чебоксарова и дъщеря и ще му покажат какво значи наистина нечовешки и безмилостен бюджет. Беше измамен и предаден – много неща прегоряха в душата му, от хищник той стана

жертва, а после пак стана победител, но вече друг, равнодушен, претръпнал и циничен. Първият любовник твореше безстрашно, всичко вървеше в някакъв хармоничен, понесъл и него самия ритъм.

Залата очарована притихна. На сцената се извършваше тайнство. Живи станаха нарисуваните бръчки, вратнаха се залепените мустаци и късите остри брадички, а зелените драперии – рядко като решето зебло, боядисано с разяждаща анилинова боя – се превърнаха във фокус на порока, изобличаваха и предупреждаваха за неизбежното възмездие.

Облегнали се на рамката на вратите, бяха застинали неподвижно контрольорите. Гримьорът, шивачката и сценичните работници се трупаха зад кулисите.

Тишина цареше на улицата пред театъра. Спяха под звездите древните кубета на черквата от XVI век, които имаха форма на луковица, и гигантският Уелсов марсианин – строителният кран. В дълбините на космоса плаваха безбройните светове-планети, бушуваха огромни маси нажежена материя и в цялата Вселена нямаше по-хубаво кътче от малкия градец с неговия районен театър, извисил се до всичко прекрасно, което бе създадено от хората и което изобщо съществува в света.

Последно усилие под ръководството на апарата и Заднепровская изгради чудна няма сцена. Вече беше казал репликата си Телятев, вече се беше прегърнал с Кучумов, а Лидия пристъпи до Василков и плахо склони глава на рамото му.

Надежда Антоновна се прокашля и прочисти гърлото си, като съсредоточи вниманието на залата върху себе си, после вдигна

ръка – искаше да оправи прическата си, а и нещо много по-голямо, и я отпусна безсилно, за да приключи собствения си безсмислен живот и цял период от руския живот, а с това и представлението.

С трясък се пукна последната резервна леща, на сцената стана по-тъмно, но зрителите го възприеха като част от режисьорския замисъл. Тишината продължи още минута, после се разрази буря, каквато районната сцена не беше виждала досега. Зрителите се споглеждаха със зачервени лица, викаха „бис“ и ръкопляскаха. Актьорите, които изведнъж усетиха колко са уморени, се покланяха, изтиквайки напред Заднепровская.

Главният режисьор изхвъркна от ложата, после при стихващите най-сетне гръмки аплодисменти, пак се втурна в първа ложа.

– Забележително! Великолепно! Вие сте гений!

Изобретателят погледна съвсем озадачено.

– Кое е забележително?

– Това, което направихте. Само как игра тя! Колосален успех.

– Глупости – каза Изобретателят с неочаквано озлобление. В ръка държеше шнура от машинката си с щепсела накрая. – Нищо не стана, дяволска глупост. – Направи крачка към контакта в стената на ложата, ожесточено го дръпна и го откърти. – Та тук няма проводник. С нищо не е свързан. Електротехникът ви не е техник, а мошеник. Апаратът не работеше, разбирате ли. Дори не е бил включен.

– Наистина ли? – учуди се главният. – Но ето тук свети зелена светлинка. И жълта...

– Това е от батерийката. Казвам ви, че приборът дори не е бил включен. А батерийката е от джобно фенерче. За солидност. Да

прави впечатление. Никой няма да повярва, че тук имам електроника, ако не свети зелено око. – Дръпна се встрани, изсекна се и кой знае защо изтри с кърпа очите си. – Винаги нещо ще ми попречи да направя опита си чисто. Всеки път се проваля от нещо... Но вие нали разбрахте, че по принцип апаратът действа? Когато го насочих към вас, нали усетихте?

– Да, да. Разбира се – отбрани се с жест главният. – Значи апаратът не е бил включен. Но тогава защо...

Той се замисли...

¹ Възприятие и невъзприятие

² Хистерезис – реакция на тялото при външни въздействия в зависимост от това, дали и друг път е било подлагано на тези въздействия, или ги изпитва за пръв път.

Пробуждане

Научно-фантастичен разказ

Север Гансовски

От тогава мина година, главният герой на тази история, Фьодор Василиевич Пряничков, вече преживя всичко, свързано с внезапното си величие и падение, успокои се, забрави го. Може да не държим случая в тайна.

Най-напред да запознаем читателите с личността на Фьодор Василиевич (или Федя, както се представя при запознаване). Пряничков работи в списание „Знание и живот“, завежда отдел „Антирелигиозна пропаганда“. Както е известно на всички, това издание е оперативно – в края на краищата каквото и да погледнеш, май всичко се отнася, ако не до знанията, го до живота. Затова в редакцията и отдела се трупат какви ли не хора – от академици и дори ученици до едни такива, съвсем чудати странници; някой от тях твърди, че на Таймир с очите си видял дупка, стигаща до центъра на Земята, а друг като ветрило разгръща на писалището направени лично от него снимки на господата бога. С всички – независимо от възраст, звание и заслуги – Федя се държи еднакво, към всеки посетител веднага започва да се обръща на „ти“. Но не защото изпитва симпатия, а просто иска да покаже, че не му придава никакво значение. Изобщо той придава значение само на онзи, когото никога не е виждал.

Честно казано, в редакцията отдавна си казваха, че няма да е зле Пряничков да мине в друго списание. За един работник по

печата би трябвало да бъде свойствена способността да се пали, а Федя винаги изглежда сънен, дори не точно сънен, а някак отегчен и разочарован. Макар едва да бе прехвърлил тридесетте, правеше впечатление, сякаш е живял и преживял, и едно е разбрал – от всичко това нищо няма да излезе. Пък и дори да излезе, човек не може да разубеди онези, които са против. За каквото и да заприказвате, той всичко знае, веднага подхваща темата ви и на бърза ръка окончателно я довършва. Борави с два постулата: първо: „всичко това вече е познато“ и второ, „от това нищо няма да излезе“.

С авторите разговаря без желание, от немай къде, като гледа встрани и подрежда нещо на писалището си. Никога няма да похвали дори статия, приета от него самия, затова тук човек не получава удоволствие даже да са му напечатали материала.

Неизвестно е от какво Федя Пряничков е станал такъв, но ти се струваше, че въобще не изпитва никакви чувства. Посочи му някоя чудно хубава девойка, почерпи го с чашка най-стар арменски коняк, дай му билет за концерт на Рихтер или за московското първенство по бокс, където един новак ще види сметката на олимпийския шампион – за всичко той има един унил отговор: „Мно-ого важно.. .“ Сякаш стена стои между него и света.

Ръст... – среден, външност – също средна. На летучките и разните събрания или мълчи, или се присъединява към мнозинството. С една дума, живее наполовина или на една трета. Като че ли не се е събудил.

И как стана тъй, че тъкмо на него попадна онзи пътешественик с раницата.

Това се случи миналата година, на 15 юли, в четвъртък. Както си спомняте, тогава в Москва беше адска жегата. В стаята със слънчево изложение изобщо не можеше да се живее, а в онези, в които слънцето не печеше, можеше да се живее, но само в ограничено пространство – между вентилатора и бутилката бира от хладилника. Всеки, който имаше как, бе избягал от столицата към езерото Селигер, по Рижкото крайбрежие или на Алтай – разправят, че неколцина журналисти-международници били намерили закрила от жегата чак в Сахара. Опустя и редакцията на „Знание и живот“. В голямата стая, където освен отдела на Федя се помещаваха битовия отдел и отделът за не съвсем точните науки, остана само Пряничков зад своето антирелигиозно бюро.

В онзи четвъртък, рано сутринта се разрази кратка буря, но пак не се почувствува никакво облекчение и към пладне Федя, окончателно капнал от задухата и читателските писма, извади от джоба си отровножълта таблетка поливитаминов – той ги гълташе и през лятото – легна с гърди на бюрото си и унило погледна през прозореца, през който се разкриваше просторна гледка към улица „Гостиничная“, цялата огряна от безпощадна светлина.

От метрото, покрай фасадата на Химическия музей, в чийто полусутерен до миналата година се помещаваше редакцията, широко и свободно крачеше едър мъжага с ярка кестенява брада. Освен брада имаше здраво натъпкани раница, дебело геоложко изследователско яке, съвсем избелели панталони и тежки руски ботуши. Преките слънчеви лъчи щедро го грееха, но брадатият си вървеше, сякаш се наслаждаваше на себе си и на всичко наоколо.

Като видя раницата и особено ботушите, по които дори от разстояние се долавяше прахът от далечни странствувания, Федя клямна. Разбра, че пътешественикът идва при него.

А мъжът с раницата не бързаше да се скрие от слънчевия лек. Насреща му слепешката връхлетя абсолютно разкиснала се пихтиеобразна дамичка с пазарска чанта в ръка – брадатият отскочи, извинявайки се, а после навярно ѝ каза нещо толкова галантно, че тя в миг се стегна, всичките ѝ части се оформиха, гордо вирна глава, усмихна се и продължи пътя си с най-кръшна походчица, да ти е драго да я гледаш. След това мъжът размени няколко любезни думи с продавачката от павилиона „Сладолед“. Известно време тя гледаше след него, после подчинявайки се на някакъв смътен инстинкт, поривисто стана и бързо избърса с кърпа предната стена на своето прозрачно убежище.

Непознатият излъчваше енергия, която заразяваше всичко наоколо. Струваше ти се, че в резултат на жестовете му възникват гравитационни вихри и нови структури в магнитните полета.

Той мина край прозореца и след минута Федя чу в коридора на редакцията тежкия грохот на огромните ботуши. Замириса на кожа, на раница, на сол, на прах, на слънце, на пипер, на борова смола и на още нещо, което Пряничков дори не можеше да определи. В стаята стана тясно, паркетът се огъваше, крехките редакционни столчета се разлетяха встрани. Мъжът поздрави и се представи – Федя веднага забрави и името, и професията му. Дошлият свали раницата от гърба си, развърза я и извади от дъното ѝ, изпод пакет книги и най-различен друг багаж доста омазана, не много дебела тетрадка с дерматинови корици. Приблужи се с нея до Федя и каза,

че би искал да представи за публикуване резултатите от някои свои опити във връзка със съня и будното състояние заедно с теоретичното им тълкуване.

От само себе си се разбира, че Федя отблъсна тетрадката.

– Няма да мине – каза той. – Откровено да ти кажа, няма да мине през редколегията. Темата не е подходяща и заглавието не е подходящо. А не е и нищо ново. За съня вече печатахме. И за будното състояние също.

– Значи вече сме на „ти“ – замислено произнесе мъжът с боботец интелигентски бас. – Поласкан съм...

И внимателно изгледа Федя Пряничков, сякаш едва сега го виждаше, както трябва: немощната ръчичка, която Федя беше протегнал отбранително, и сивичката връзка на сивичката му риза.

Физиономията на брататия изгуби благуоушието си, нещо дръзко, отривисто се появи в очите зад очилата. За миг атмосферата стана напрегната, сякаш щеше да избухне взрив. После всичко се върна по местата си, мъжът се усмихна и пак заприлича на голям добър мечок.

– Добре – съгласи се той. – Ако не ви хареса, няма да печатате ръкописа ми. Не настоявам и да го пазите. Няма да се връщам към тази проблема, чакат ме други задачи.

Отмести дланта на Федя и сложи тетрадката на края на масата. Бръкна във вътрешния джоб на якето си и извади една бяла таблетка.

– Ето. Ако се намери доброволец, може да опитате... А сега – изправи се и изпъна гръд – разрешете ми да се сбогувам.

Официалната му поза накара Федя да стане, което, общо взето беше против неговите правила.

Брадатият още веднъж се усмихна – сега вече окончателна стана същият галантен бонвиван, какъвто беше на улицата. Приятелски потупа Пряничков по гърба, горещо му разтърси ръката и навехна китката му, извини се, веднага я нагласи, метна на гръб раницата си и излезе – може би отиде да открива нефтено находище край Байкал или пък да конструира апарат за пряко преобразуване на времето в пространство.

Пряничков стоеше до бюрото си разрошен и зашеметен. Взе тетрадката, гнусливо я прелисти. Почеркът беше ужасен, стремителен, целият текст със зачерквания, поправки, стрелки. Едва можа да разчете фразата: „Повечето от хората обикновено спят“. Изсумтя презрително. После се споменаваше нещо за екстазните състояния, с най-голямо усилие Федя засрича:

„...виждаме, че повечето екстазни състояния са феномени на възприятие, приемане. Въпросът е там – личността да може да се вгълби, да се отдаде, да премахне задръжките, да позволи... Природата на Съществуването тогава ни се разкрива в сгоден вид, а вечните ценности ни изглеждат атрибути на самата Реалност...”

Следваха десет листа, изписани от двете страни с уравнения, таблици, графици, параболи, хиперболи, само гдето нямаше метафори. Всичко завършваше с предълга химическа формула, от която Пряничков разбра само началото – $C_xH_yO...$, кой знае защо в средни скоби. А по-нататък – „ $CH_3N-CO-OC...$ ” и още много такива символи, построени ту ромбоидно, ту трапецовидно – в цялото описание само Гурович, от отдела за свършено точните науки,

можеше да проумее цялата тая плетеница... Мярна се и нещо като „...инхибирането с C_xH_y – радикали довежда до промени в конформацията на клетъчните нуклеази по g -тип според нашата класификация...”

Федя въздъхна, крадешком се озърна, отиде в ъгъла и пусна тетрадката в кошчето за боклук. После, обезсилен от решителността на това свое деяние, се върна на работното си място, седна, взе нервно витаминчето и го глътна, загледан през прозореца. След малко погледна на бюрото пред себе си и разбра... че не е глътнал него.

Жълтото хапче си стоеше до бурканчета с кламери, а я нямаше бялата таблетка, оставена от мъжа с раницата.

Би трябвало да се изплаши, но поради флегматичния си характер и жегата не можа.

Втората половина на деня без произшествия се търкулна в миналото и стана история. Пряничков спокойно стоя до края на определеното време. Но когато на станция „ВДНХ” излезе от метрото, вече позабравил за бялата таблетка, и се запъти към дома си на улица „Кондратюк”, изведнъж забеляза, че асфалтът приятно лилавее под лъч от залязващото слънце. Това го поразтревожи – никога до сега не беше обръщал внимание на цвета на асфалта, смяташе го чисто и просто сив.

А в къщи след вечерята започна нещо наистина странно. Като стана от масата, не се разположи в креслото, за да подреме пред светлосиния екран, а започна да се разхожда из апартамента. Изглеждаше развълнуван. Ту изваждаше от застъклената витрина на луксозната библиотека тежкия том „Детска енциклопедия” и

обезпокояваше девствената белота на страниците ѝ, ту с недоумение разглеждаше фаянсовия жираф зад стъклото на царствения салонен бюфет. Поседя на дивана, като търкаше ръце и явно се измъчваше от нещо, после стана и изведнъж каза на жена си, че би искал да порисува. В техния дом никой никога не беше изразявал такова желание и не се намериха никакви рисуващи принадлежности. Но Пряничков не се успокои, взе да пита не може ли да поискат от съседите. Дъщеря му се сети, че тринадесетгодишният Юра Воронин от горния етаж учи в Московското художествено училище. Пряничков се върна от щедрия Юрка с лист полуватман и чешки автоматичен молив. Разряза листа и помоли дъщеря си да му позира... Наташа не беше добър модел. Непрекъснато се въртеше. Въпреки това Федя довърши рисунката, разгледа я, но веднага я скъса и изхвърли. Втората рисунка, за която позираше Шура, жена му, беше постигната от същата съдба, но третата, изобразяваща пак Шура, и сега може да видите в колекцията на доктор Крайковски от секцията по биоинформация. Преди да се заеме с тези рисунки, въпреки късния час Пряничков още веднъж се качи у Воронини и помоли Юра да му даде някакво помагало по рисуване. Намери се помагало, и то твърде солидно – „Школа по изобразително изкуство“ в 10 тома.

Настана нощ, жена му и дъщеря му си легнаха. Няколко пъти, като се събуждаше, Шура виждаше мъжа си ту да седи с молив в ръка срещу двойното им легло, ту да броди от стая в стая. Спа неспокойно, питаше се дали мъжът ѝ не се е умопобъркал.

Той заспа към четири, събуди се в девет. Закуси на бързо и още тук, в кухнята, без да става от масата, каза, че трябва да продадат салонния бюфет.

Ако внезапно би помръкнала дневната светлина и на небето грейнеха звезди, Шура нямаше да се смае повече. Тъкмо салонният бюфет представляваше най-важната част от гарнитурата, струваше 1600, за която спестяваха дълго и самоотвержено. Разкошен и властен, няколко години той беше предмет на мечтите им и сега може да се каже доминираше в жилището им като катедрала в средновековен град. Имаха намерение с течение на времето да го напълнят със сервизи и кристал, иначе домът им нямаше да бъде дом, нито семейството им – семейство.

Сълзите от Шурините очи пронизваха сапунената пяна в умивалника. Но Федя погали жена си по рамото и ѝ обясни, че много от предметите в дома им абсолютно на никого не са нужни, щом липсва най-важното. Шура не вникна в смисъла на думите му, тъй като всичко, което ставаше, можеше да означава само едно – мъжът ѝ е решил да се развеждат. Но точно тогава погледът ѝ падна върху последната му рисунка, случайно останала от нощес на перваза. Безсъзнателно я взе и още хлипайки, започна да я разглежда. Непозната гордост затрептя в сърцето ѝ. Спящата млада жена на рисунката приличаше и не приличаше на истинската Шура. Раменете, шията уж бяха същите, но всичко бе забулено от топлото и поезия, каквато тя дори не подозираше, че притежава.

Възползувал се от промеждутъка, Пряничков се обади по телефона на мебелния okazjionen магазин. След около четиридесет минути оттам пристигна един самоуверен красавец – заместник-

директорът, а след него трима юначаги-носачи, които тежко като каруцарски коне пръхтяха и трополяха на стълбата, за да покажат отнапред колко нечовешки велик е предстоящият им подвиг.

Апартаментът вече изглеждаше като след земетресение. От библиотечния шкаф Федя успя да изгребе първия външен ред книги, отзад във втория слой се откриха абонаментните Томас и Хенрих Ман, тритомната „История на киното“ и какво ли още не. Всички мебели бяха преместени, в кухнята се издигаше камара дъски, а водопроводчикът чичо Ваня – по съвместителство дърводелец, електромонтьор, лъскач на паркет и изобщо всеобщ домашен работник – мереше стената на хола.

На елегантния замдиректор Федя предложи не само салонния бюфет, но и също тъй скъпоценната масичка за списания, могъщия библиотечен шкаф, високия светилник с двете рогчета и стенното огледало с тоалетката. За последното Шура се бори като тигрица, защитаваща малките си. Обаче у Федя се бе появила някаква настойчиво, деликатна убедителност. Отначало се съгласи с доводите на жена си, но после ги доразви и в резултат се оказа, че стенното огледало наистина стои в малката стая без всякаква полза, заема място и безцелно привлича умствената енергия. В края на краищата Шура се примири.

Докато замдиректорът издаваше квитанциите и хвърляше кокетни приканващи погледи на Пряничкова-майка, а по инерция неволно и на Пряничкова-дъщеря, дванадесетгодишната Наташа, тримата богатири със стенания и ругатни се заеха за салонния бюфет. Най-ожесточена спореха, гръмко се оплакваха и човек можеше да си помисли, че досега нито веднъж в живота не им се е

случвало да изнасят от някой апартамент нещо по-голямо от табуретка. Затова удивително беше лекотата, с която салонният бюфет изведнъж изплава на стълбата под акомпанимента на непрекъснатите вопли.

Тутакси пред отворената врата изникна един скромен служител от букинисткия магазин – Шура никак не можеше да си спомни кога мъжът ѝ бе успял и него да извика по телефона. Федя даде на специалиста по книгите „Детска енциклопедия“, „История на киното“ и десетина дебели луксозни издания като „Младежта в изкуството“ или „Балетът на Большой театър“. Мислеше да му даде и Томас Ман, но случайно разтвори един том, разколеба се и не го даде.

Сред този разгром Шура се чувствуваше като на гара, когото влакът е пристигнал, а ти самият няма да пътуваш. Не знаеше къде да седне, нито къде да застане. От всички страни местеха нещо и предупредително ѝ подвикваха. Но когато мебелите бяха изнесени, когато край стените се издигнаха набързо скованите лавици за книги, в апартамента изведнъж стана не само просторно, но младежко и някак странно свободно.

Реформите обаче не свършиха с това. На продажбата Пряничков гледаше небрежно, подписваше квитанциите, без да ги чете, парите за книгите взе, без да ги брои. Непрекъснато се стремеше към нещо, вътрешно вече не беше тук и като плати на чичо Ваня и връчи на тримата ридаещи атлети десетарката, която тутакси ги успокои и ги направи безразлична груби, се отправи към центъра. Но не в редакцията – имаше свободен ден, отработен миналата събота, а по магазините. В къщи донесе триножник за рисуване,

етюдник, кутия с маслени бои, платна, опънати на рамки, и още няколко пакета.

Беше към два – светъл, ослепително слънчев ден. Федя бързо нагласи триножника до засенчения с щора прозорец, постави етюдника на крачета и ежеминутно съветвайки се с „Школата по изобразително изкуство“, се зае да рисува – първо една чашка, после кибритената кутия. По едно време триножникът му се стори неудобен – поправи го с помощта на няколкото дърводелски и шлосерски инструменти, купени от улица „Киров“. Бързината, с която започна и свърши поправката, поразя жена му.

После Шура отиде на работа – беше вечерна смяна в Централния телеграф, а към Федя се присламчи да рисува и Наташа. Успехите на дъщерята не бяха големи, но Федя напредваше с удивителен темп. Човек изпитваше желание да повдигне с пръсти нарисувания молив, а чашката така изпъкваше на платното, че ти се струваше – ей сега ще падне и – на парчета.

Обаче сходството не беше крайната цел на Федя.

Когато в полунощ жена му се върна, той, използвайки все същата „Школа“, се учеше да рисува дълбоко синьо небе като на картините от Италианското възраждане и части от сгради по маниера на Каналето. Той открито рисуваше от репродукции и Шура видя резултатите.

На следващия ден – събота – Федя стана в шест и с невидан устрем за три часа по фантазия нарисова в старинен стил пейзаж с пътници, които кой знае защо облече в червено трико. Беше така вглъбен, че едва когато завърши картината, сякаш осъзна къде се намира. Поразтърпка се, като си подсвирваше, прегърна жена си,

целуна дъщеричката по русолявата главица, закуси, похвали пресния орловски хляб – домашните му никога не го бяха виждали такъв оживен.

После с все същата енергия отиде на Преображенския пазар; там зад зеленчуковите сергии е оказионният магазин, който приема всичко – от носени обувки до произведения на изкуство. Пейзажът се хареса на оценителя, оцени го за петнадесет рубли. Но когато Пряничков подаде паспорта си, стана ясно, че той е и автор на творбата. Оценителят му върна пейзажа и го посъветва да се обърне към откупния фонд при Министерство на културата в РСФСР. Федя не отиде на площад „Ногин“, а се върна в къщи и цял половин час обработва произведението си, нагрываше го и го опушваше над газовата печка. Когато то стана достатъчно овехтяло на вид, Пряничков повика такси и отиде на улица „Гостиничная“ при антикварите. Там в сутерена седеше една съвсем съвременна мадама с четириъгълни очила и карирана къса пола; тя не взе пейзажа в ръка, а каза на Федя да го подпре до стената. Отдалеч, кръстосала крак върху крак, го гледа две-три минути, после категорично отнесе творбата към втората трета на XVIII век. Малко я смутиха странните пътници в червено, повика още един специалист, двамата поспориха известно време, като преминаваха от руски на френски, на немски и английски, презрително игнорирайки Федя, който си мълчеше. В края на краищата „Пейзажът със замъка и пътниците“ беше оценен на двеста и шестдесет рубли и изложен с табелка „Ин. школа“, което означава, че авторът, страната и епохата са неизвестни. Федя още се мотаеше из залата на магазина –разглеждаше старинни свещници и

най-различни други интересни неща, когато един турист с велурени къси панталони посочи с пръст „Пътниците“. Веднага всичко беше оприходено, опаковано, приключено, Пряничков получи парите си и отиде в самолетния билетен център на „Черкаский переулок“.

Прибра се в три часа и каза на домашните си да пригответ банските си костюми, защото тримата заминават да прекарат неделния ден в Ялта – билетите за самолета са вече в джоба му.

Летището, белоснежния „Ту“, усмихващата се стюардеса, Симферопол, таксито и – ето го морето, при Алуца като синя стена то се издига до хоризонта... Нощуваха в една частна овощна градина на одъри, зрели гроздове – рубла кило – висяха по асмите, а вълните цяла нощ с лек шум търкаляха морските камъчета, подривайки брега.

През деня на плажа Шура започна плахо да пита защо долетяха тук. Мъжът ѝ отговори: „за да ти доставя удоволствие“. Шура каза, че пътуването струва прекалено скъпо, а Федя ѝ възрази, че в света няма нищо прекалено скъпа за жена като нея.

Вечерта пак свистяха гумите на колата, а край пътя в обратна посока прелетяваха Гурзуф, Артек, Бахчисарай. Шура седеше отпред до шофьора, вятърът развяваше косите ѝ. Мислеше си каква жена е тя. Изразът на лицето ѝ беше загадъчен като на Лариса Огудалова във филма „Без зестра“ на режисьора Протазанов. Федя гледаше наоколо и се мъчеше да запомни прелетяващите пейзажи, за да ги нарисува после. Вече разбираше, че внезапно породилите се у него художнически таланти дължи на бялата таблетка, овеществена по формулите на брадатия. Мисълта за изхвърлената тетрадка се мярна в съзнанието му, но той се успокои, като си каза,

че до понеделник няма да успеят да я отнесат – чистачката на списанието работеше като половин щатна единица и в петък обикновено не се вестяваше в редакцията.

...Югът на Съветския съюз отново увисна под тях на осемкилометрова дълбочина. Здрачаваше се. Светлинките на Москва като Млечния път затрептяха по хоризонта. У дома си Пряничкови пристигнаха в полунощ. Апартаментът без гарнитурата, разхвърлян, празен, напомняше жилище на гений.

(Продължава в следващия брой)

Пробуждане

Научно-фантастичен разказ

Север Гансовски

(Продължение от миналия брой)

В понеделник Федя Пряничков излезе от къщи и светът го зашемети с цветовете, звуци, миризми. Асфалтът вече не беше просто виолетов, в него трептяха и блестяха червени, жълти, кафяви оттенъци. На места, където локвичките от нощеския дъждец току-що бяха изсъхнали, твърдо каменееше, а другаде, огрян от слънцето, ласкаво се огъваше под подметката. Замъци от облаци се издигаха към небето, ширнало се над просторния площад пред Всесъюзната изложба. Сияеха кръстовете на древната църква пред хотел „Златен клас“, ракетата от обелиска се устремяваше към космоса, а зад нея на заден план чезнеше в сивкавата мараня синята игла на телевизионната кула. Като лирична поема вървеше към автобусната спирка девойка със стройни крака, като къси стихчета се гонеха по тревните площи утрешни първолачета. Празнуваше се забележителен юбилей – точно сто милиона дни бяха изминали от момента, който проехтя над задимените пещери преди сто милиона дни. И в същото време всичко едва започваше, точно до този миг стигаше дългото минало. оттук се разгръщаше бъдещето.

В редакцията още нямаше никого. Пряничков отключи стаята си, сепна се от чистотата и бързо направи крачка към кошчето, в което

преди три денонощия хвърли тетрадката с дерматиновите корици. Но кошчето беше празно, празни и дори дезинфекцирани бяха и строгите ламаринени кофи в задния двор на Химическия музей. Портiererът поверително му съобщи, че само преди четвърт час са вдигнали пълните. Пряничков се осведоми за местоположението на сметището и взе такси до Хворостина. Все още се надяваше. Но когато таксито спря пред гигантското поле, сърцето му болезнено се сви. До хоризонта, докъдето поглед стигаше, се извисяваха монблани и казбеци смет. Веднага му стана ясно, че всички усилия ще са напразни – тетрадката, донесена в четвъртък от мъжа с раницата, фактически беше престанала да съществува.

Чакаше го работа. Като се върна в редакцията, сложи на бюрото пишещата машина, свали сакато си и без да вдига глава, отговори на всички читателски писма, които се бяха струпали след последния му сериозен разговор в кабинета на отговорния секретар. Това беше каскада, водопад. Разтраканата немска „Оптимa“ чаткаше ли чаткаше часове наред. Изписаните листове се бялваха във въздуха и изхвъркваха от валяка през интервал от шестдесет секунди. Досега в редакцията не бяха виждали такава неразривна симбиоза между човек и пишеща машина. Завеждащият литотдела надникна да изпуши една цигара и застана на прага с отворена уста, а много виделият и патил в живота заместник главен редактор само поклати глава и затвори вратата след себе си.

Важното обаче не беше в скоростта на писането, а в изобилието на мисли. Всеки от нас през живота си чете безкрайно много, но никой не помни почти нищо от прочетеното. А Федя изведнъж си спомни. Цялата бездна концентрирана, редактирана премъдрост,

съдържаща се в печатното слово – лавина от редове, която в по-голямата си част безследно, като сапунисана се хлъзва по нашето съзнание, сега се яви пред него и се разгърна в очакване. Той трябваше само да отхвърля излишното. Сам си бе енциклопедия и даже цяла библиотека, можеше да ти цитира, който искаш класик от което искаш място и дори помнеше какво пише на парчето „Вечерняя Москва“, в което като шестокласник веднъж си носеше увит от майка му сандвич.

Регулирайки напора на собствените си и чужди мисли, за двеста минути отговори на сто и двадесет писма – по-късно няколко от тези отговора бяха публикувани като статии в различни вестници, а петнадесет от най-обширните излязоха в отделна брошура под заглавие „Боговете живеят на земята“.

В този ден освен всичко друго направи и първото си изобретение, нарисова нова картина и се научи да свири на пиано.

С изобретението работата стана така. Беше натракал последното писмо, изчука опразненото чекмедже и тъкмо се протегна, при него влезе един посетител.

Пряничков веднага стана, ръкува се, представи се, попита влезлия как се казва, предложи му стол и чак тогава седна срещу него. Посетителят – пратеник от някаква секта в град Зацатск, носеше за проучване парченце от ризницата на Георгий Победоносец. Пряничков повъртя в ръка тъмното шуплесто късче метал, помисли малко и предложи да отидат в Института по металите, за да установят кога приблизително е отлято парченцето. На часа се свърза с когото трябваше по телефона и заедно с пратеника отидоха в института, където свещеното късче беше

категорично класифицирано като част от казахски казан за варене на бешбармак. Обстановката в научноизследователското учреждение със сложната му апаратура, а още повече любезността на Пряничков така шашнаха пратеника, че той още там се отрече от погрешните си вярвания и сега е един от най-добрите пропагандисти-антирелигиозници при защатския районен отдел на Всесъюзното дружество „Знание“.

В института Пряничков се запозна със сътрудника от лабораторията по умора на металите и разговаряйки с него, влязоха в една голяма стая.

– Ето тук работим – обясни му сътрудникът. – Образци от различни метали подлагаме на знакопроменливи натоварвания, после изучаване структурата на лома... Но всичко това е празна работа. Разбирате ли, пружинката може да се прегъва насам-натам сто хиляди пъти, а после изведнъж се счупва. И то най-неочаквано.

Междувременно Пряничков жадно оглеждаше лабораторията.

– А как изпробвате образците, на вибрация ли ги подлагате? – попита той.

– Да. С ултразвук.

Наблизо беше черната грамада на генератора. Отделно в маслена баня се намираше вибраторът.

Федя погледна към далечния ъгъл.

– А това какво е?

– Това е за рентгеноструктурен анализ. Разглеждаме мястото на счупването.

Пряничков нервно се позавъртя из стаята, после попита:

– Имате ли триод за високо напрежение?

...Накратко казано, той предложи да синхронизират импулсите на рентгеновото излъчване с ултразвуковите трептения на вибратора така, че лъчите да хващат пружинката в момента на най-голямото отклонение: тогава тя изглежда неподвижно и може да се наблюдава постепенното изменение на структурата. Патентът за „способ за получаване лауерограми на еластично деформиран кристал“ беше издаден по-късно под № 700505 и бе първият от четирите патента, връчени на Пряничков през тази паметна година.

Но понеделникът не се свърши с това – беше едва пет.

Като се сбoguва с въодушевените сътрудници на лабораторията и изпрати на Казанската гара преобразения сектант, Пряничков се прибра в къщи и седна пред триножника. Понеже нарисуваната от него картина беше веднага продадена, сметна подготвителния си период за завършен и се зае с нещо лично. Чудното беше, че не използва нищо от изученото – нито класическото синьо небе, нито дори усвоената илюзия на приликата. Пред Наташа и Шура постепенно възникваше кътче от столицата в ранна пролет, когато снегът не се е съвсем стопил, а перспективата на улицата е забулена от мъглив въздух и единственото ярко петънце е пламъкът на светофара. Платното изобразяваше Москва в ранно утро – работниците и служителите ѝ се бяха запътили към работните си места. Шура позна „Проспекта на мира“ при Ново-Алексеевская. Отличителни белези за епохата нямаше, но се чувствуваше, че е именно настоящата година, епоха на спокоен труд, на семейни и битови радости, едно такова ритмично съществуване, натрупване на сили пред нов скок.

Пряничков нарече творбата си „Пътниците на метрото“ и въпреки че не се виждаше никакво метро, наименованието много подходеше. Сега „пътниците“ се намират в Третяковската галерия, зала № 49, където читателят може да им се полюбува, ако разбира се, посещението му не съвпадне с откриването на някоя от поредните изложби – в тези последни зали кажи-речи всеки ден променят експозицията, едно прибират, друго поставят и човек в нищо не може да бъде сигурен.

Федя рисува до осем, а в осем при Наташа дойде учителката по музика. В голямата стая у Пряничкови имаше пиано „Рьониш“, на което дъщеря им вече трета година преодоляваше „Старата французка песен“ на Чайковски. В семейството гледаха на тези занимания като на някакъв обществен дълг. Родителите на Наташа дори не чуваха звуците от уроците ѝ.

Сега пред триножника Пряничков се вслуша и започна да тактува с глава, като при всяка Наташина грешка въсеше вежди. Когато определеният час беше към края си, той стана, премести стола си пред пианото и попита с какво в същност започва обучението. Преподавателката Ивета Митрофановна беше млада и се смущаваше пред родителите на учениците си. Неуверено му показа нотите в нотната стълбица и разположението им на клавиатурата.

- По-нататък – каза той и се премести по-близо до инструмента.
- Какво „по-нататък“? – попита Ивета Митрофановна.
- Какво правите после?
- После се стремя ученичката да ги запомни.
- Запомних ги – кимна Пряничков...

Тя го погледна недоверчиво, изсвири няколко гами и той веднага ги повтори на малката октава – първата гама изсвири уверено като учителката, втората още по-умело.

Ивета Митрофановна се обърна към него.

– Но вие навярно сте учили.

– Не! Честна дума, не съм. – Беше ужасно развълнуван и целият трепереше. – Но нека да продължим, моля ви.

Гласът и лицето му изразяваха такова чистосърдечие, че Ивета Митрофановна повярва. Порови в чантата си тънките албумчета и пиески.

– Добре. Нека се опитаме да разучим нещо най-леко.

Наташа, която от учтивост стоеше до тях, тихичко се отдръпна и отиде на гости при приятелката си. Шура влезе в кухнята. Оттам чуваше гласовете на мъжа си и на учителката. „Във фа диез мажор ще има вече шест знака“ – казваше Ивета Митрофановна. „Ясно-ясно – съгласяваше се Пряничков. После, се чуха думички като „стакато“, „пианисимо“, някакво си там „сфорцандо“. Пианото дишаше все по-широко, по-дълбоко, с пълни гърди.

В единадесет без пет, като погледна часовничето си, Ивета Митрофановна се облегна назад на стола и уплашено впери поглед в Пряничков.

– Знаете ли, че за два часа с вас минахме петгодишния курс!

Той кимна, с трепет взе сборника „Избрани пиеси за пиано“ и го разгърна на един Щраусов валс. Пошепна нещо, взрян в нотите, наведе се напред и вдигна ръце... И ето че безгрижната стара Виена се яви в стаята – танцуваха кокетни дългополи госпожици и весели кавалери. Изисканата учтивост неочаквано се сменяше от дръзко

лекомислие, загадъчната плаха мечтателност отдръпваше своя мотив, отново отстъпвайки място на неукротимата палавост. Балът продължаваше стрелкаха се пламенни погледи. После танцуващите се умориха, свещите започнаха да гаснат и съвсем угаснаха.

Поразен, Федя предпазливо свали ръце от клавишите, огледа се наоколо; струваше му се, че пианото изобщо не бе участвувало в онова, което току-що стана. Учителката пресипнало се изкашля в тишината, въздъхна спрялата се на вратата Шура.

Двама души тихо разговаряха на двора, по успоредната улица, поскърцвайки изсвистя по жицата нощният тролейбус, прогърмя в пресечната уличка уморен камион, дошъл извън града и бързащ за далечния си гараж, а като отзвук в стаята едва чуто шумоляха роклите на разотиващите се танцьорки. Миналото се свързваше с настоящето, плоският свят стана обемен.

На другата вечер мъжът на Ивета Митрофановна, млад, бледен пианист с рошава грива, изслуша изпълнението на Пряничков. В сряда Федя два пъти свири пред уважаемите преподаватели от Консерваторията и го развеждаха по разните там методични кабинети. В четвъртък прооча телефонен звън от Филхармонията и лично Чернокостелски му предложи турне из Съветския съюз.

Но Пряничков не се занимаваше вече само с музика. Във вторник домъкна в къщи миниатюрен струг, купен okazjion за 350 рубли, в сряда – пишеца машина. Вечерта работи нещо на струга, а в четвъртък седна и написа етюд за Балзак.

В редакцията в обноските му към авторите се появи нещо, което напомняше Достоевския княз Мишкин. Пряничков сякаш искаше да се слее със събеседника си, да погледне от неговата гледна точка и

едва оттук започваше да разсъждава, като всяка минута вземаше под внимание позицията на опонента си; радваше се дори ако в края на краищата дойдеше до извод, отричащ онова, с което беше започнал. Изведнъж престанаха да съществуват лоши статии, във всяка намираще нещо интересно, измъкваше го заедно с автора и ако материалът не подходеше за списанието, съветваше къде да бъде занесен. Поток от хора се устреми към антирелигиозния отдел, за една седмица той осигури с материали цяло полугодие. На производствено съвещание заместник-главният настоя да се впише в резолюцията, че именно усилията на Пряничков са издигнали „Знания и живот“ на нова висота.

Федя изпълняваше длъжността си леко. Сутрин, щом закусеше, с цялата си душа се устремяваше към редакцията, а към пет и половина започваше с радост да предвкусва какво обещава вечерта на него и на семейството му.

И домът им неудържимо се променяше. Превърна се в нещо средно между художническо ателие и ремонтна работилница. До първия триножник се появи още един, за Наташа, ескизи и шлосерски инструменти бяха разхвърляни навсякъде, по масата – акварелни и маслени бои, на пианото – отворени ноти. Подът – в миналото предмет на непрестанните Шурины грижи, беше занемарен, железни стърготини се бяха набили в пролуките на паркета. Към осем часа идваха специалисти от Института по металите, музиканти, поканени от мъжа на Ивета Митрофановна, художници, журналисти. Редовен гост беше един много учен математик от университета, който, когато говореше, винаги гледаше нагоре, източил шия, сякаш на тавана или на небето виждаше вече

отразени и абстрахирани своите и чуждите мисли. От Защатск пристигаха роднини на онзи сектант, после се занизаха познати на роднините и роднини на познатите. Тези вечери бяха чудесни. Пианото не млъкваше, устройваха конкурси за най-хубав ескиз или карикатура, разгоряха се дискусии за съдбините на човечеството, рецитираха стихове, понякога току-що съчинени тук. За един час се изприказваха толкова мъдрости, колкото у предишните Пряничкови не биха се събрали и за петилетка. Художниците учиха дъщеричката им да рисува, пианисти ѝ показваха най-новите съвременни песнички. Дори Шура постепенно престана да се стеснява. При споровете погледът ѝ съчувствено се спираше ту на един, ту на друг от говорещите, понякога дори беше готова да каже нещо, но винаги някой я изпреварваше остроумно и живо. Тя преместваше погледа си към него и изобщо много се харесваше на всички.

В дванадесет, като изпратеше гостите до метрото. Пряничков помагаше на жена си да измият съдовете. Двамата постояваха минута-две над заспалата Наташка. После Шура оправяше леглото, а той, още не изчерпал се, бродеше из стаите. Пространството и времето бяха безкрайно съдържателни. Денонощието стана по-обемно, Пряничков спеше по три-четири часа.

От 15 до 29 юли оформи четири предложения за патенти в Държавния комитет по изобретенията, нарисува три картини с маслени бои, около четиридесет рисунки и една линогравюра, Даде два клавирни концерта в Малката зала на Консерваторията, написа осем статии, един сценарий за мултипликационен филм, текст за атракция с боа за цирка и помири съпрузите от съседния

апартамент, които бяха подали молба за развод. Зае се да пише роман, почти доказа теоремата на Ферма, започна да преподава на жена си английски и да копае на двора басейн за децата. Човекът Фьодор Пряничков крачеше по небесата и светкавици осветяваха пътя му.

А после всичко свърши.

...По-точно не свърши съвсем изведнъж. В сряда на 28 Пряничков седеше в редакционната стая сам и използвайки обедната почивка, съставяше тезисите към доклада „Нравствеността – производително сила“, който щеше да изнася пред московското дружество за прогнози. Написа фразата „Бъдещето не може да бъде предсказано, то може само да се изгради“ и изведнъж го обзе скука.

Врълхлетя го като вълна. Навън улица „Гостиничная“ посивя, по тротоарите не вървяха хора, а болести и недъзи. Всичко избеля, стана двуизмерно. Той частично оглуша и попадна в някакъв вакуум.

Така продължи минута, после вълната се отдръпна. Светът наоколо му оживя и пак стана поле за дела и победи.

Но той прие предупреждението. Мигновено прибра тезисите от бюрото си и без да губи секунда, хукна при главния редактор, помоли го да му разреши да излезе, обиколи с такси няколко книжарници и отскочи до „Реактивите“ на улица „25 Октябрия“. В къщи докара всичко необходимо за малка химическа лаборатория, петнадесетина книги по органична химия, биология и медицина. За една вечер и една нощ прелисти няколко хиляди страници, застави се да си припомни редовете и пасажите, които бе успял да види

тогава в дерматиновата тетрадка, а сутринта пристъпи към опитите. Разбираше застрашаващата го опасност, затова претегляше, смесваше, сублимираше. изпаряваше, нажежаваше до зачервяване и към три часа видя, че успехът е близо. Предългата формула изведе собственоръчно на лист от бележника си – $C_xH_yO...$, в средни скоби, а след това в пълен ред всичките там CH_3N , OS и CO , построени ромбовидно и трапецовидно, които преди от цялата редакция само Гурович, завеждащият отдела за абсолютно точните науки, можеше да проумее, и то без ентузиазъм. Тогава в епруветката на дъното като снежинки се посипа някакво бяло вещество.

Федя въздъхна щастлив и уморен. Свиреха невидими оркестри. Свръхзвезди осезаемо избухваха в далечните краища на нашата Галактика.

Вдигна ръка, но в този миг оркестрите млъкнаха, светът все по-стремително и по-стремително започна да се свива и в края на краищата целият се ограничи в ниската и задушно стая на улица „Кондратюк“.

Лицето на Федя се промени, той гнусливо сви устни, като гледаше с неудоволствие епруветката. Вдигнатата му ръка се отпусна.

...Шура се прибра в шест, млада, оживена, с нова фризура. В хола мъжът ѝ го нямаше, върху масата бяха натрупани колби, реторти и една серпантина, миришеше на химия. Шура влезе в малката стая. Пред телевизора, потънал в прах през последните седмици, седеше Федя и тъпо гледаше екрана. В стъклото се движеха безлики фигурки, търкаляше се светло петънце. Чуваше се

монотонният глас на коментатора: „Парамонов... Петров... Пас към Макаров... Отново Парамонов... Петров...”

И това беше краят.

Когато чу дишане зад гърба си, Федя вдигна към съпругата си унил поглед и без да я поздрави, каза:

– Ти... такова... Разтреби там.

Шура веднага разбра всичко, отстъпи крачка назад, бавно се преоблече пред гардероба... Затракаха химическите прибори, изсипвани в кофата. Листчето с формулата привлече вниманието на Шура, занесе го на мъжа си.

– И това ли да изхвърля?

Той не се обърна и не й отговори.

През следващите дни от само себе си започнаха да изчезват инструменти и ноти, единият триножник, след него и другият. Полека-лека реемигрираха мебелите – светилникът с двете рогчета, стенното огледало с тоалетката. В края на август тържествено влезе и се възцари салонният бюфет.

Около месец още по-инерция пристигаха коректури, ревизии на статии и разкази, в антрето телефонът звънеше до пресипване – канеше Пряничков на обсъждания. Още няколко вечери се отбиваха новите им познати. но той ги гледаше с такава мрачна подозрителност, че скоро всички визити се прекратиха.

Сега Наташа с уроците си се свива до някое ъгълче на полираната маса, като отметва края на покривката. Шура използва цялата събота и неделя в грижа за многобройните лакирани повърхности. Блести лъснатият под и роднините, които идват по

задължение веднъж-дваж в месеца, събуват ботинките и обувките си в антрето, сякаш влизат в джамия, после седят мирно и мълчат.

В редакцията на „Знания и живот“ пак си мислят защо ли този Пряничков не иде в някое друго списание. Не зачита авторите за пет пари, а ако се опитат да му възразяват на неговото „Всичко това вече е познато“ и „От това нищо няма да излезе“, казаното потъва в ямата на съзнанието му меко, без отклик, като вехтория и се трупа там в неподвижно купчина, безразборно и за вечни времена.

Федя Пряничков не обича да си спомня епохата на своя кратък подем. И само много-много рядко, когато е самичък в къщи, а по радиото предават истинска прекрасна музика, го обзема безпокойство, малките му очички се разширяват, в тях се появява жалба и копнеж като у куче, което би искало да принадлежи към света на хората, но разбира своята немота и се измъчва. Нещо е заключено в душата на Федя, залостено е, сковават го плътни железни обръчи и го отделят от онзи порядък, където би могло да се превърне в чувство, в мисъл и действие.

Това е историята, която се случи с Федя Пряничков. Тя ни навежда към някои размишления.

Например би било интересно да си припомним опитите на доктор Крайковски, който той започва много преди в Москва да се появи брадатият непознат. Крайковски хипнотизирал доброволци, предлагал им в това състояние да рисуват и за няколко сеанса те достигнали равнището на завършилите средно художествено училище. Ако с някой от доброволците опитът не успявал, Крайковски се заемал да го обучава по музика или пък нещо друго и в резултат дошъл до извода, че хората трябва да се делят на групи

не по способности – талантиливи и неталантиливи, а по това как, в каква форма е по-удобно за едно или друго лице да материализира талантите си.

Не е изключено докторът да е успявал да разкъса именно онези железни обръчи, които у Федя бяха временно разрушени от таблетката.

Пак на Крайковски принадлежи мнението, изказано, разбира се, без каквато и да било абсолютизация, че хипнозата не е сън, а по-скоро пробуждане. Тук той все пак е изпреварил брадатия, който бе писал в тетрадката си, че повече от хората обикновено спят.

Ами ако това наистина е така?

Ако мнозина от нас частично спят не само нормалните седем-осем часа на денонощие, а в много по-широк мащаб? Навярно има дори такива нещастници, които цял живот до последната си минута прекарват сковани в някаква дрямка, макар и да извършат всичко което би трябвало да върши човек, ходят на училище, следват, създават деца, работят и дори получават поощрения, но все така, без да се събудят.

Ала неволно си задаваме още един въпрос. Щом някакъв си там Федя е могъл така многоцветно да заблести след глътването на таблетката, защо това да не е достъпно за всички, включително и за най-обикновените граждани?

А от друга страна, непременно ли е нужна химията, не може ли да се мине и без нея? Ето че се пробуди Наташа – да, именно Наташа, дъщеричката на Пряничков. Нещо у нея се разтвори, тя се пробуди, прекрачи своята „Стара французка“, тръгна напред и от ден на ден върви все по-бързо. Такава една тъничка, а като седне

пред пианото... въпреки че Пряничкови вече решиха да не взема уроци, защото им напомняха за неотдавнашното минало. Сега Наташа сама ходи при Ивета Митрофановна, а преди известно време мъжът на учителката – рошавият пианист – заведе Наташа в музикалното училище „Гнесини“, там я прослушаха и казаха, че ще я приемат.

С други думи, дали в съвременната атмосфера няма нещо такова, което само да ни намира и събужда? Може би изобщо не бива да обвиняваме в предателство брататия, който позволи на изобретението си да загине – впрочем после дълго търсиха брататия, но не го намериха. Може би съзнателно е искал само да покаже какво е постигнал, а после е оставил процеса да се развива самостоятелно – преценил е, че на някои хора може да се стори унизително да получат способностите си от таблетка.

Работата е там, че в продължение на стотици хилядолетия природата е потискала човека, а и собствените му събрата не са слизали от гърба му – трябва ли да се учудваме, че някои хубави неща у него са затормозени и частично спят. Но сега това е минало, родило се е нещо ново и не е ли време вече всички окончателно да се събудим...

Приключение

Фантастичен разказ

Валентина Журавльова

На И. А. Ефремов

1.

Не съм очаквала, че може да ми се обадят от Академията. Сутринта получих хонорара си за моята статия във „Въпроси на психологията”, веднага си купих унгарски журнал, прибрах се и започнах да решавам сложната задача – какво да си уشيا.

Най-разумният вариант теоретически беше демисезонно палто. Обаче идваше лято и ми прилошаваше, като си помислех, че до края на август палтото ще стои в гардероба. Отдавна имах намерение да си уشيا вечерна рокля. Елегантна вечерна рокля, похубава от черно-бялата с перли, която Настя си донесе от Париж. Но ако си направя каквато трябва вечерна рокля, няма да останат пари за нищо друго, това е положително. А ми трябва нови обувки.

От кориците на журнали ми се усмихваше чипоноса манекенка със златист костюм.

Някои неща в костюма трябваше да се променят, започнах да преценявам и не разбрах веднага, че ми се обаждат от Президиума на Академията на науките и че К. ме кани при себе си. Секретарката говореше извънредно любезно („Много ви моли да го посетите... ако няма да ви затрудни”), но ми определи точно часа и аз разбрах, че не бива да закъснявам. И въобще – явяването ми е задължително.

Нямах много време. Хукнах при фризьора, оттам на пощата, изпратих на нашите списанието с моята статия, отбих се в Модната къща на Кузнецкия мост (там нямаше нищо свястно) и пристигнах в Академията точно в определеното време – до минутка. В коридора имаше масивна колона с часовник, колоната тържествено удари три пъти.

Секретарката, възрастна жена със строг сив костюм, бегло погледна часовника си, одобрително се усмихна и каза: „Заповядайте...” Стори ми се, че ей сега ще добави: „...девойче”.

На портретите К. има съвсем друго лице – властно, рязко, дори грубовато. Добре си спомням портрета му в училищния ни учебник по физика: там К. приличаше на маршал, нарисувах му кител, пагони и красива маршалска звезда. Стана чудесно, започнах да украсявам и другите портрети, в края на краищата здравата си изпатих за тези художества. А в действителност К. приличаше на музикант, лицето му е одухотворено. Като на Рахманинов от рисунката на Пастернак. И пръстите му са дълги, подвижни. Но очите... очите все пак са маршалски. Сиви, малко твърди.

– Значи сте четвърти курс? – попита К. – А в университета как се отнасят към факта, че една студентка работи на равнището... ее...

– ...на възрастен учен? – подсказа: аз.

Той се разсмя.

– Прекрасен термин. Находка за ВАК-а. Кандидат, доктор и след това – възрастен учен...

Странно нещо: никой не се учудва, че един математик може да направи най-големите си открития на двадесет години. Смятат го напълно естествено. Ами да, математическите способности най-

ярко се проявяват на младини!... Но защо само математическите? Нима на двадесет години не може да си вече истински психолог? Постоянно ме гледат с някакво учудване, дори с недоверие. Психологията изучавала човешката душа – толкова сложен обект, че... и така нататък. А нима музиката или поезията нямат нищо общо с човешката душа? Свикнали сме да има млади композитори и млади поети. С психология се занимавам още от училище; трябва да се работи и толкоз.

– Но вие не ми отговорихте как се отнасят към вас в университета?

Обясних му, че се отнасят добре. дадох ми отделна стая в общежитието. Включиха темата ми в плана на проблемната лаборатория. Приеха статията ми в сборник трудове.

К. се усмихна:

– Не сте разглезена...

След като се покопитих, разгледах кабинета. Не ми хареса. Беше един такъв, сякаш никой не влиза в него. Бюрото, библиотечните шкафове, дори портретите по стените – всичко е прекалено ново. Навярно К. не се вестяваше тук често.

– Саричева също е четвърти курс – продължи К., – а има своя лаборатория.

И таз добра! Настя направи зашеметяващо откритие, как няма да й дадат лаборатория. Сега във физиката АС-ефектът е истинска бомба.

– Без вас Саричева нямаше да открие нищо – настояваше К. – Тя ми е разказвала как сте развивали въображението й. Ултрафантазия, както го наричат вие. На конгреса в Париж

Саричева направи отлично съобщение за АС-ефекта. Изказа се бляскаво...

Според класификацията на Селие академик К. безспорно принадлежеше към категорията на мислителите. Но по-нататък класификацията не вършеше работа: К. никак не съответствуваше на типологията, предложена от Селие. Като че ли в случая повече подходеше типът „пионер” от класификацията на Гуо-Удворт: инициативен човек, генератор на нови идеи, които с готовност предава на другите, откривател на нови пътища, добър организатор и учител, властолюбив, работоспособен...

Всичко беше така, но като слушах К., чувствавах, че в типологията е пропуснато нещо много важно, може би дори главното. Във всички класификации – у Селие, Гуо-Удворт, Аветисян – са добре отразени само разпространените типове учени. Колко точно е доловил Селие например типа на „големия бос”: този човек може да се заеме с политика, с бизнес, да направи военна кариера, но сега е модерна науката и той не иска да намалява шансовете си, стреми се към мястото на ръководител, след което за основна своя задача смята „дърпането на юздите”. Или типа „джентълмен в науката”: способен младеж, който желае да направи кариера без ущърб на работите в живота...

– Саричева, то се знае, е юнак – казах аз, когато К. завърши разказа си. – Но с нея работих шест години. Така се случи, че бяхме съученички. Много бавно се развива ултрафантазията. Сега се занимавам с група младежи и въпреки че имам известен опит, пак ще са ми необходими три-четири години, за да се създаде у тях ултрафантазия.

К. дълго мълча. Мислех си: какво ще бъде, ако го помоля да отпусне хартия! Сборникът със статията ми от четири месеца чака хартия.

2.

Неочаквано К. каза:

– Необходим ми е вашата помощ. Случаят не е съвсем обикновен. Но и вие не сте обикновена... Има един физик Горчаков. Чували ли сте?

За Горчаков, разбира се, бях чувала. Едно време беше най-младият доктор на науките.

– Преди месец и половина – продължи К. – подписах заповед да бъде назначен за директор на ИПФ в Ингор. Нов институт за проблеми на физиката, първокласен научен център. Горчаков отказа. Заяви, че възнамерява да остави физиката. Завинаги! Разбирате ли? Такава глупашка история... Серьожа Горчаков е мой ученик. Роден физик. И изведнъж това нелепо решение. Повтаря едно и също: дотегнала му физиката, вече не му била интересна, не иска... Много пъти говорих с него. Пък и не само аз. Как ли не го увещавахме. Разбирате ли, няма никакви причини, абсолютно никакви и именно това обезкуражава.

Здрасти, помислих си аз, ето ти хартия. Ще трябва да спасявам някакъв разпопил се физик. Да го връщам на праведния път. Ясно защо ме е повикал К.

Казах:

– Не умея да спасявам заблудени физици. Имах вече един такъв случай, спасявах Борка-физика, сега ме е срам да си спомня...

С Борка излезе наистина глупаво. Още от училище му викахме „физика“ завърши десети клас една година след мен. Способен момък, обаче не можа да влезе в МГУ. Получи тройка на темата. В Москва нямаше как да остане, а да се връща у дома си, в Таганрог, не искаше. Именно тогава се захех да го спасявам. Как иначе, земляк, в едно училище сме учили... Потърсих в библиотеката подвързаните броеве на ингорската многотиражка от цялата година (тогава Ингор още беше обикновено селище край Москва), започнах да чета обявленията – какви специалности са нужни там. Лаборанти, строители, водолази... Кой дявол ме накара да се спра на завеждащ фотоателие. Струваше ми се, че идеята е гениална. Борка правеше отлични снимки, една дори беше поместена в „Огоньок“. Почти специалност. И заплатата му ще е добра, което също е важно: майка му често боледуваше, сестричките му още ходеха на училище.

Гениална идея! Ами да, разбира се! Борка, без да ме доизслуша, започна да скимти:

„Ти, Кира, си се побъркала... Там има момчета, които десет пъти по-добре от мен щракат с луксозните си камери. Институтско градче е това, разбери! Все интелектуалци! Кой ще дойде до се снима в моето държавно заведение!“ Ядосах се: обидно е, когато хората не разбират гениалните идеи. Ти ще идеш в Ингор, нещастни тройкаджийо, казах аз, и ще станеш завеждащ ателие. Ще намериш едно момче, което знае да маца с четката и то ще ти изрисува картина с дупка, в която се поставя лицето. Та на снимката да излиза страшно красив кавказки ездач на страшна красив кон. И ездачът е със страшно красива черна черкезка с бели гнезда за

патроните и със страшно извит кинжал. Ще поставиш тази живопис на най-видно място. Направо на улицата. Момчетата от Ингар освен луксозни камери, надявам се, че имат и известно чувство за хумор. Ще изпълняваш плана си триста процента. Или дори шестстотин. Ако, разбира се, проявиш капчица съобразителност и се досетиш да разнообразяваш картините. Като вземеш под внимание научната специфика. Вместо страшно красив кон може да сложиш страшно красив синхрофазотрон. Важен е хуморът. Ясно? И ще станеш свой човек в Ингор. При теб ще идват да се снимат доктори и член-кореспонденти. Ще можеш да помагаш на майка си. А идващото лято ще издържиш изпитите, в Ингор има филиали на три вуза. Ето ти книгата на А. Н. Лук „За чувството на хумор и остроумието” плюс петнадесет рубли за билет без запазено място...

Разказвах тази тъжна история, а К. безжалостно се смееше и повтаряше: „Значи това било ваша работа...” дори хълцаше от смях. През вратата надникна секретарката и ме погледна укорително.

– Не се обиждайте, Кира Владимировна – бършеше с кърпа очите си К. – И аз съм се снимал при този нехранимайко, грешен съм... Почакайте, а издържа ли изпитите?

– Нищо не е издържал. Само е получавал и печелил. Сега има „Волга” и какво ли още не. Не можеш да изброиш всичко. Идеята ми бе осъществена блестящо. Картините на Борка с дупката станаха ингорска забележителност. Да идеш в Ингор и да не се снимаш при Борка...

– Знам. Аз водих там Свенсон. И канадците.

– Хумор, няма що. Материалите му носят безплатно, картините му с дупката рисуват на обществени начала, учениците от

физикоматематическата гимназия проявяват снимките. Три години такава дейност. А вие пак ми говорите за Ингар, за някакъв заблуден физик...

– Не съм предполагал, че този хумор има търговска подкладка. Още днес ще се обадя в Ингор.

– Няма нужда. Това е моя работа, сама ще я оправям.

– Добре, Кира Владимировна. Но Горчаков е друг случай. Той няма да се занимава с печалби. Той е физик, истински физик. Повярвайте ми, има смисъл да го спасявате.

– Да, разбира се – казах без всякакъв ентузиазъм. – Нужна ми е още една гениална идея...

3.

Мъничко, съвсем мъничко хитрувах. Още докато К. ми разказваше за Горчаков, знаех, че ще решавам тази задача. В същност вече я решавах. Говорехме за Борка, за Горчаков, а аз бързо-бързо обръщах от всички страни задачата, трябваше да намеря изходна точка за анализа.

– Вие се отнасяте някак хладно към предложението ми – каза К. – напразно. Имате една почти детективска ситуация. И вие изпълнявате ролята на Шерлок Холмс. Това не ви ли въодушевява?

– Ни най-малко.

– Не ми се вярва... Не обичате ли Конан Дойл?

– Не обичам, когато човек преследва човек.

– Шерлок Холмс преследва престъпници.

– Хора, извършили престъпления.

– Хм... В края на краищата у Конан Дойл тези неща са условни – детектив, престъпник, както белите и черните при шахмата. Интересна е интелектуалната страна на приключението.

Истински интелектуални приключения не се случват в такава област, помислих си аз. На не взех да споря, това отвлича. Казах:

– Да не би някакви несполуки да са сломили Горчаков?

– Изключено е – възрази К. – Работите му вървяха превъзходно. Можете да ми вярвате. Серьожа работеше над математически модел на Слънцето. Не се плашете, моля. Съвсем не е трудно да се разбере принципът. Изчислителният център в Ингор програмира своите машини с всички известни данни за Слънцето. Получи се система от уравнения, свързващи различните параметри – температура, налягане и тъй нататък. След това в уравнението започнахме да поставяме конкретните значения на тези параметри. Методът Монте Карло: величините постъпват в случаен ред, а после се прави оценка на получените варианти. Групата на Горчаков разгледа милиони такива варианти. Достатъчно е да се измени значението на един единствен параметър и цялата картина се променя. Да допуснем, приели сте, че температурата на еди каква си дълбочина е седем хиляди градуса. Получава се един модел. Ако сте приели температура, равна на десет хиляди градуса, ще имате съвършено друг модел. А за критерий служат наблюденията. В една или в друга степен ние познаваме външната повърхност на Слънцето. Ако полученият модел е верен в тази част, твърде вероятно е, че описва правилно и структурата на недостъпните за наблюдение слънчеви дълбини. В това е смисълът на работата. И Горчаков се справи отлично. Успя да отдели четири модела, които

не противоречат на наблюдаваните данни. Ще ви кажа под секрет: този труд ще получи наградата на Академията. Така че – няма никакви несполуки.

– Може да има лични несполуки.

К. отегчено се намръщи.

– Не. изключено е. Горчаков е млад, здрав. Ще го видите. Хубавец, майстор на спорта.

– Понякога откритията не се използват така, както е искал авторът им. Сцилард например е изоставил физиката...

– Ако Горчаков не искаше да работи по такива причини, щеше да каже. Той винаги казва, каквото мисли.

– Тогава защо не допуснем най-простото? Горчаков наистина е разочарован от физиката – и толкоз.

К. сърдито ме погледна. Навярно така маршалът гледа провинилия се войник. Не, аз правилно бях дорисувала картинката в училищния ни учебник. Опитайте се да обясните на маршала, че някой командир на батарея в един прекрасен ден решава да напусне дотегналите му оръдия.

– Добре. Човек не може да се разочарова във физиката. Да забравим самоубийството на Еренфест, да забравим трагичните съмнения на Лоренц, за забравим как Айнщайн...

– Глупости! – пресече ме К. – Всеки от тези случаи е имал свои причини. И те нямат нищо общо с разочарование във физиката, запомнете го. Да си физик съвсем не е леко. Човек може да се разочарова в работата си, може да се умори, да загуби вяра в силите си. Това винаги е възможно. Но при Горчаков има нещо друго. И аз ви питам – какво?

– Питате мен?

– Да, вас! – каза К. Все още се сърдеше. – Нали сте психолог.

– Ами ако Горчаков не иска да говори с мен?

– Ще иска. Ще му се обадя по телефона. Ако нямате нищо против, още сега. По-добре да не отлагаме, кани се да заминава.

– Къде?

– Виждате ли, Сергей Александрович има намерение да стане... мм... мореплавател. За един такъв физик не е трудно да се преквалифицира на щурман. Но се изисква практика, трябва да е преплувал еди колко си хиляди километра. По тази причина Горчаков се готви да започне морската си кариера като моряк.

К. порови в чекмеджетата на бюрото си, намери цигари и кутия с бонбони. Не взех.

– Защо? – учуди се той. – А какво предпочитате?

– Плодов сладолед.

– Добре, ще зная...

Извади от джоба си лула и виновно се усмихна.

– Не ми разрешават да пуша. Свикнах да я държа... Кажете, Кира Владимировна, как измислихте тая дяволия с фотографията?

– Много просто. Имахме такава фотография в Таганрог. Само че без хумор. Дойде отнякъде пътуващ фотограф, настани се край плажа. А после във вестника излезе фейлетон. Ей такъв – показвах колко голям беше фейлетонът. – „Еснафът на кон”. В него имаше толкова патос, толкова гръм и мълнии... Човек можеше да си помисли, че изкореним ли тази фотография – веднага ще настъпи пълно благополучие не само в града ни, но и по цялата планета... Сега еснафите страшно обичат да се борят така срещу

еснафството. Наприказват гръмки фрази – и са доволни. Естествено, отидох да се снимам на коня. И можете ли да си представите колко жалко: отворът за лицето се оказа твърде голям. Фотографът съвсем се разстрои. Беше дошъл от Северен Кавказ, там били свикнали с такива картини. Пръстите му бяха жълти от проявителя, цял живот беше снимал хората. Разпитвах го, докато събираше скромния си инвентар. После му помогнах да занесе багажа до гарата...

– Ясно – каза К. – Вижте какво, Кира Владимировна, имам едно предложение: елате да работите при мен в института. Главен психолог. Ще открием такава длъжност – той се разсмя. – Ще положим начало на нова традиция... Млада сте и ще съумеете органично да влезете във физиката. Нужно е да се синтезират вашите знания с мисленето на физик. На четиридесет или петдесет вече е невъзможно такова синтезиране, пропуснато е времето. Човек трябва да израсте в атмосферата на физиката, там е тайната. Впрочем, докато сте работили със Саричева, сте вървели тъкмо по този път. Тогава защо да не продължите?

Беше твърде неочаквано (и съблазнително, откровено да си призная), смутих се. За щастие, в този момент зазвъня телефонът, К. се отвлече за малко. Доколкото разбрах, говореха за някакъв стопански договор. „Забележителна мисъл – насмешливо казваше К. – Савелиев ще свърши работата вместо Шифрин, а Шифрин вместо Савелиев и двамата ще смятат това като допълнителен труд, за който се полага допълнително възнаграждение... Не, нека всеки си върши своята работа. Без такива фокуси. Предайте на Савелиев, нека се занимава с физика, той беше способно момче,

помня го от семинара.” К. остави слушалката и с неприязън отстрани телефона.

– Пари – въздъхна К. – Интересно какво е вашето отношение към тях?

– Все не ми стигат – признах си.

К. се усмихна.

– И на мен. А сега колко не ви достигат?

– Към три милиона. Имам различни идеи, които изискват...

– Ясно. Трябва да станете главен психолог в моя институт. Ще включим вашите идеи в плана.

Разумно беше дипломатично да се измъкна, но аз отсякох, че физиката не ме привлича, тъй като съществува друга, по-важна област. Разбира се, К. веднага се захвана: каква е тази област и защо да е по-важна?... Все не мога да овладее дипломатичната амортизация, а пък е толкова просто! Наложих се да обясня. За първи път говорих за моята Главна Идея. Не излезе много убедително, чувствавах.

– Утопия – отсече К., без да ме и доизслуша. – Този ваш човек – Който-Умее-Всичко – е чиста утопия. Прогресът е немислим без разделение на труда, без специализация. Поне в близките двеста-триста години...

– Трябва да започнем днес. Иначе и след двеста-триста ще се запази тясната специализация. С всичките ѝ последици.

К. ме поглеждаше, хитро присвил очи.

– Добре, да се върнем на Горчаков, трябва да се подготвите за разговора. Задавайте ми въпроси. Добре познавам Сергей Александрович, ще имате първоначалната информация.

Звучи прекрасно, помислих си аз, напълно съвременно: ще имате информация. Само че, защо ми е тя? Нямам нито един въпрос за Горчаков.

– Кажете, моля ви се, никога ли не сте изпитвали желание... м-м... да пратите физиката по дяволите, а?

– Аз? – заплашително произнесе К.

Усмихнах се.

4.

– Нищо подобно – отсеке той. – Имало е трудни моменти, имал съм съмнения, но всичко е било в непосредствена връзка с конкретни причини. Какво ще говорим! Съмнението е необходим елемент от творческата работа.

– Нямам предвид съмнението. Интересува ме дали някога не сте изпитвали желание да пратите науката по дяволите?

– По дяволите?

– Да, именно.

– Не, не съм изпитвал такова желание.

– Добре, а просто да ви е минавала мисъл, че може да изберете друг път в живота?

– Но, Кира Владимировна, защо разпитвате мен?

– Защото и вие сте физик.

– Женска логика! Човек може да си помисли, че физиците не правят друго, а само мечтаят да станат моряци...

– Все пак помъчете се, може да си спомните.

Сега вече наистина се ядоса. Разгневи се – е по-точната дума. Сякаш имаше желание да ме изгони. Не биваше да изпускам инициативата, казах твърдо:

– Моля ви, прехвърлете мислено година след година. Може нещо да си спомните.

Той изсумтя, наистина изсумтя, но нищо не отговори и заснова из стаята. Отдръпнах се до прозореца, за да не му преча.

Значи женска логика. А интересно какво логика трябва да имам?!

В стъклото опираха гъвкавите вейки на върба, а кацнал на вейка точно пред лицето ми, се полюшваше врабец. Крилата му потрепваха, беше готов всеки миг да се откъсне и да отлети, но не отлиташе, а храбро ме разглеждаше с мъничкото си черно око.

Чух отмерени стъпки. К. ходеше от ъгъл до ъгъл и си спомняше. Той е истински учен и щом се е заел да прави нещо, ще го прави добросъвестно. Сега прехвърля в ума си годините, те са много, ох, колко са много! Равни, спокойни крачки, а в ритъма им на клончето се полюшва храбрият врабец.

Здравей, врабчо, хайде да се запознаем. Казвам се Кира. Представяш ли си колко хубаво би било: К. В. Сафрай – главен психолог при Института за проблеми на физиката. Звучи! И по дяволите всякакви утопии...

Разглеждам отражението си в огледалото. Решено: златистобежов костюм. Имам кехлибар, много ще подхожда на такъв костюм. А и яспис няма да е лошо, вместо кехлибарът, така изведнъж не може да се каже, трябва да се види. Добре ще е, ако мога да ида в ателието днес, май работи до седем. Ще разграбят моя плат и ще остана с празни ръце. Но вече е четири и петнадесет, трябва да ходя при Горчаков, да разговаряме, къде ще успее... Гениално ще бъде да не трябва да отивам. Леверие е открил планетата Уран чрез изчисления. Без всякакви пътувания и

разговори. Но е имал изходни данни, а аз нямам нищо. Почти нищо. Някакви си там мисли и информация, която се състои от една фраза: талантлив физик изведнъж оставил науката.

Загадка.

А в какво се състои тя, този загадка?

Талантлив физик. В това няма съмнение. Дори много талантлив. Оставил науката. Ами че, случва се. Защо трябва да смятам, че е загадка? Да, има още една дума: изведнъж. Внезапно, без всякакви видими причини. Изведнъж. Ето кое е странното.

Само нещо твърде основателно може до изкара от релсите един физик по рождение. Нещо, което не възниква за ден или за месец. Мога да предположи: хикс-причината (прекрасно, вече имам термин!) се е появила отдавна. Години наред незабележимо е ставало натрупването на какво?... на някакво избухливо наслояване може би. Както става с урана: масата трябва да надхвърли критичната величина, за да започне верижна реакция.

Физикоматематическата гимназия, университета, дипломната работа (сега си спомням, че за нея е получил кандидатската степен, имаше очерк в „Комсомолката”), след три години става доктор, Стремителен полет, няма що. Приблизително така беше и със Саша Гейм, моят някогашен съкласник. Победи на олимпиадите, статии в математическите списания... В осми клас Саша измисли за нас, невежите в математиката, главозамайващо „пищовче”. С него можеше да решиш задачи даже от програмата на десети клас. Саша бе извършил истинска изследователска работа, за да изведе свръхкомпактни формули. Стремеше се да намери едно единствено уравнение за цялата училищна математика. То се знае, никой от нас

не разбираше какво е написано в „пищовчето”. Завучът изпрати „пищовчето” в Новосибирск и поканиха Саша във физикоматематическата гимназия.

Не познавам Горчаков, но затова пък отлично познавам Саша Гейм и мога да търся хикс-причината, размишлявайки за Саша. В психологическите уравнения аз заменям неизвестната величина с известна и... кой е казал, че психологията не била точна наука?!

Съществуват звезди с толкова силно поле на притегляне, че светлината им не може да се излъчи в космоса. Лъчите се изкривяват, невидима бариера отблъсква светлината назад, тя се мята в затворената пространство, а бариерата я притиска и пресованото излъчване придобива огромна плътност. Всеки път, когато решавам някоя сложна проблема, възниква също такава бариера, която ме отделя от външния свят. Светлина, звук, мирис, топлина, студ – всичко изчезва зад тази бариера. Дори времето. Остава само движението на мисълта. Отначало то е едва доловимо, но постепенно придобива увереност, тежест, сила. Тук тържествува законът на Айнщайн: в покой мисълта няма маса, само в движение тя става физически осезаема. В такива мигове ти се струва, че можеш да видиш мисълта, да докоснеш потока й...

Врабецът се премести съвсем близо до стъклото. Разглежда ме с черното мънисто на окото си, после обръща глава и внимателно кокори и другото си ако. Да, когато една птица гледа човека, трябва добре да си отваря очите.

– Нищо не мога да си спомня, Кира Владимировна. Само един малко или повече случаен епизод. Седнете, моля ви.

Не ми се иска да се отмествам от прозореца, но К. няма да седне, ако стоя права, а сигурно е уморен.

– Тогава работех в Англия. Да-да, тридесет и четвърта, края на лятото. Дъждове... В лабораторията дори през деня запалвахме лампа. Непрестанни дъждове. Знаете ли, сега си спомних – веднъж чух песента на водосточните тръби. Стари водосточни тръби на стара сграда, беше ги правил талантлив майстор, искал уллиците да пеят...

К. млъкна и гледа край мен – в далечината на тридесетте години, в своята младост. Мълчи пет-шест минути, не повече. Виновно се усмихва, струва му се, че анализирам всяка негова дума. Как иначе, нали съм психолог! Почти не го слушам, всичко е зад бариерата, продължавам да решавам задачата. През бариерата може да мине само онова, което ми помага за решението. За гласовете на водосточните тръби ще си спомня по-късно. Може след години.

– Работата ми не вървеше. Опити, обсъждания, пак опити и пак обсъждания... Случва се понякога такава зона на неуспехи: опитите дават съвсем неприемливи резултати, обсъжданията само усилват взаимното раздражение... И изведнъж – слънчев ден. С пълна мощност на слънцето. Ярките лъчи направиха бледа електрическата светлина, в крушките тлееха мътни жълти жички... И всички изведнъж почувствувахме, че нито минута повече не бива да стоим в лабораторията. Двамата с Кокрофт поехме с колата на юг, към канала. Кокрофт караше като луд. Настроението ни беше чудесно: изтръгнахме се от тъмните стаи, моторът бръмчи весело, вятърът свисти, а пред нас е морето. През този ден то беше яркосиньо, най-чист син цвят без примес на зелено и сиво...

„Изтръгнахме се...”

Точно тази дума ми трябваше! Подреждах логическата верига, вече имах всичките ѝ звена, но бяха разпокъсани, тежки късове мъртъв метал и ето че една дума мигновено съедини звената в здрава верига. Сега разбирам защо Горчаков е оставил физиката. Задачата е решена.

– Колата оставихме до стръмен склон, спуснахме се долу, на плажа. Говорехме глупости, хвърляхме камъни във водата... А после чухме шум от мотор. Успоредно на брега, над водата летеше самолет. Вие, естествено, не знаете какви бяха самолетите през тридесетте години. По снимките изглеждат сравнително прилично... Самолетът кацна на плажа. Измина стотина метра и спря до нас. Намаслен шперплат, кърпена обшивка. И тел, извънредно много тел, за да не се разпадне на части. От кабината се измъкна тънък-дълъг момък с омацан и кърпен комбинезон: „Казвам се Жерар Котрез. А това е моят летателен апарат. Повредил се е там... някакъв...” С това неговият английски се изчерпа и за най-голяма радост на Жерар Катрез ние му отговорихме на френски. В летателния му апарат се бяха повредили елероните. „Какво ме засягат разните там елерони! – каза Котрез. – Но един летателен апарат не бива да се разкисва...” Тримата заедно поправяхме повредата, беше заяла командната телена тяга, а Котрез ни разправяше за себе си. Студент-юрист, напуснал Сорбоната, станал докер, събирал частите за летателния си апарат една по една, сега се отправя в околосветско пътешествие. „Какво ме засягат някакви си там закони! Ще погледам света – може да са му нужни съвсем други закони... Чуйте какво, момчета, летателният ми апарат може

да вдигне трима. Трябват ми другари тъкмо като вас, хайде да летим заедно!” В омаслените крила блестеше слънцето, вятърът свиреше в телените обтяжки и аз изведнъж почувствах колко хубаво е да се живее така като Котрез, да летиш над морета, планини, гори – неизвестно накъде и неизвестно защо, просто да летиш. И ако ти хареса някое градче, да кацнеш за малко, да се поразходиш по тесните улички и да надникнеш през прозорците, да поседиш на тревата край реката...

– Как казал? Повторете, моля ви.

К. учудено свива рамене.

– „Какво ме засягат някакви си там закони!” Да, точно така. „Какво ме засягат някакви си там елерони!... Какво ме засягат някакви си там закони!...” Произнесено от него, звучеше великолепно. Знаете, с един такъв дързък бержераковски маниер. А по-нататък съм запомнил само смисъла, не гарантирам за точността на всяка дума: „Ще погледам света – може да са му нужни други закони...”

Така. Боже, каква съм глупачка: оставаше само ефектно да изложя решението... Ами че да, разбира се! Минах над пропастта по мост от сняг, но пътят не е свършил, едва сега започва. Трябва да вървя напред. А там, в това мъглива „напред”, има още един мост от сняг, къде-къде по-труден, а и пропастта под него е десет пъти по-дълбока...

В ателието, то се е видяло, няма да мога да ида, на другия край на града е. Изобщо всичките ми планове за днес се объркаха. Но затова пък ми дойде на ум една отлична идея.

Умопомрачителна идея. Представям си как ще се смее К. Е, нека се смее. Нещо неудържимо ме тегли напред...

– Вие наистина не ме слушате, Кира Владимировна!

Не, защо, слушам ви. „Какво ме засягат някакви си там закони!” – казва висок момък, приличащ на Ив Монтан. А зад него – самолет – целият кръпка до кръпка.

– Помогнахме му да подкара машината. Издигна се във въздуха, направи кръг над нас, после пое курс на север. Не зная накъде летеше, не ми дойде на ум да го попитам. След четири години прочетох в „Юманите”, че Жерар Котрез, пилот от републиканската армия, загинал край Барселона. Втурнал се с летателния си апарат срещу ескадрила юнкерси.

С усилие възстановявам бариерата: сега трябва да мисля за задачата, сама си я усложних. Последният бой на Жерар Котрез няма никакво отношение към задачата. Довечера, като се прибера, ще седна до прозореца, ще включа радиограмофона и ще намеря сред плочите си такава, която би се харесала на Жерар Котрез. А сега трябва да вървя напред. Това е също бой – и то не лек.

– Обадете се на Горчаков. Кажете му, че още веднъж сте прегледали неговата работа. Или намерете някакъв друг повод, безразлично какъв. За мен е важно в разговора ви да има фразата: жалко, че не може да се промени гравитационната константа.

5.

– Извинете, Кира Владимировна, какво значи това – да се измени гравитационната константа?

Обяснявам:

– Да се измени – значи да се увеличи или да се намали. Нали искахте да се обадите на Горчаков? И аз ви моля, обадете му се и поговорете. За каквото искате. Но мимоходом трябва да вметнете

фразата: жалко, че не може да се измени гравитационната константа.

– Мимоходом. Хъм...

К. ме гледа така, сякаш едва сега ме вижда.

– А после?

– После ще кажете, че някой е дошъл при вас, ще се извините и ще обещаете да се обадите след половин час. И толкоз.

– Не разбирам защо е нужен този спектакъл.

– За да се заеме отново Горчаков с физиката.

– Вие... сериозно ли?

– Съвсем сериозно.

– И мислите, че тъй – без да го видите, без да разговаряте с него – ще го накарате да промени решението си.

– Да,

– Ясно – казва К. – Сега ми е ясно какви приключения ви харесват.

Тук би трябвало мило да се усмихна, после ще съжалявам, че не съм се усмихнала. Но повтарям не много вежливо:

– Хайде обадете му се, времето върви...

К. изпитателно ме гледа.

– Изглежда че досега не сте имали несполуки?

Вдига телефонната слушалка и бавно набира номера, като ме поглежда. Още не е късно да се откажа. Но мълча.

– Здравей, Серьожа...

Ето започна.

Липсва ми увереност. Какво да правя, не мога да й заповядам: увереност, появи се, много си ми нужна сега. Зная само едно: в

пресмятанятия ми няма грешка. Бедата е там, че и най-верните пресмятания в психологията не гарантират еднозначен отговор. Във физиката не е така. Да вземем например ядрените реакции. Литий, облъчен с алфа-частици, се превръща в хелий. Ако условията на опита не се променят, не се променя и резултатът. Такива са правилата на играта. Представям си как биха се чувствували физиците, ако условията на опита не се променят, а литият един път се превръща в хелий, друг път в сламена шапка или плюшено мече... Игра без правила, биха казали шокираните физици. А пък в психологията играта е именно такава. Правила, то се знае, има, но те са неизмеримо по-сложни, по-фини, по-променливи. Изчислих предварително реакцията, но вместо хелий може да получи просто плюшено мече.

– ...Не, няма да те разубеждавам. Исках да чуя мнението ти за Синелников. Нали си работил с него?

Обсъждат деловите качества на Синелников, после К. преминава към последната работа на Горчаков и съвсем естествено, леко усмихнат, произнася фразата, която ми е нужна.

За секунда млъкват. После Горчаков навярно моли К. да повтори думите си.

– Жалко, казвам, че не може да се измени гравитационната константа... Как какво значи ли! да се измени – значи да се увеличи или да се намали.

К. запущва мембраната с ръка: „Пита-защо? Бързо!” Подказвам му каквото ми хрумва: „По-леко ще се живее.”

– По-леко ще се живее в такъв свят, Серьожа. Да! Ами че, разбира се... За съжаление не ние с теб сме избирали тази константа.

Сега е най-подходящия момент да прекъсне разговора. Правя знак, че трябва да остави слушалката. Но К. не забелязва знаците ми.

– Не, просто ми дойде на езика. Как ще я измениш, проклетата...

Шепнешком ми предава думите на Горчаков: „Теоретически може да се измени...” Подказвам му отговора: „Какво говориш, нито теоретически, нито практически.” Трябваше още от началото да слушам разговора. Да включа втория апарат и да слушам. Сглупих, досрамя ме.

– Да, да, разбирам – свива рамене К., иска да каже, че нищо не разбира. Усмиввам му се ободряващо – какво ли друго ми остава да правя? К. машинално повтаря „да, да” и изведнъж учудено пита: – Тоест как така – да се измени константата на Планк?

Тъкмо това очаквах и все пак сърцето ми замира. Ох, умник е този Горчаков. Хвана се много по-бързо, отколкото очаквах. Мигновено подказвам: „Вятър, нищо няма да се получи...”

– Не, Серьожа, не, ти нещо бъркаш... Хайде, добре. Ще те чакам.

К. оставя слушалката и дълго мълчи, разглежда ме. Би трябвало да му се усмихна мило, но съм уморена.

– Ще дойде след час – казва К. – Предлага да обсъдим някаква идея. Но чакайте, как успяхте?

Аха, успех!

Усмиввам се и отговарям с великолепна небрежност:

– Дребна работа! Съвсем просто. Най-малко мислих за Горчаков...

6.

Това беше святата истина, но К. изобщо не ми повярва.

– Обяснете. Трябва да зная как да се държа сега с него.

Секретарката ни донесе чай и вафли.

– Два пъти звъня Пьотр Борисович – каза тя. – И други се обаждат.

– Е, няма как – съчувствено кимна К. – Заемете кръгова отбрана и се дръжете. Сега ми трябва само Горчаков, скоро ще дойде.

Погледнах часовника си: пет и десет.

– Разправят, че сте правили някаква демонстрация със змии. Истина ли е? – попита К.

Ох, до гуша ми дойдоха тия змии! Никакви демонстрации, то се знае, не бях правила. За тази история знаеха четирима души, помолих ги на никого да не казват. Ами да, разбира се! Сега всеки ден чувам най-различни легенди...

– Със змиите не беше нищо интересно. Просто курсова работа по зоопсихология.

– Курсова? Добре, щом не искате да разправяте – недейте. Но всичко за Горчаков ще трябва да изложите най-подробно. На какво се базирахте? Може да е просто щастлива случайност? Пийте си чая, ще изстине.

Нарочно ме предизвиква.

– Само логика и нищо повече – казах аз. – Едно от двете: или Горчаков е изгубил интерес към работата си по случайни причини, или тук се е проявило нещо повече или по-малко закономерно.

Веднага отхвърлих първата възможност, тя е една такава... м-м, не въодушевява.

– Убедителен аргумент! – възмути се К. – Кондензирана женска логика. Две по две не е четири, а... стеаринова свещичка. Щом нещо не ни харесва – ще го отхвърлим.

– Защо пък не? Само случайните причини трябва да се търсят наслуки, а щом съществуват закономерности, може да се мисли. Това е по-интересно.

По-добре нищо да не бях обяснявала! Освен логика има още и интуиция, преразказана, тя се изпарява. А нали всичко започна именно от интуицията. Неуловим поврат на мисълта и аз видях: трябва да разбере отношението на физика към света. Не на Горчочков, а изобщо на Истинския физик. Такъв като Капица, Ландау или Фейман. Тогава си спомних излязлото от мода дума „естествоизпитател”. Човек, опознаващ природата, света, Вселената.

Ето ме мен, мисли си естествоизпитателят, а ето я и Вселената. Безбрежна (или пък не е безбрежна!) небесна шир, в която са разпръснати огнените кълба на звездите и гигантските облаци на мъглявините. Милиарди години те се носят из пространството (а какво е пространство?!), отдалечавайки се от някаква първоначална точка. Каква е тази картина и какъв е нейният смисъл? Защо съществува всичко това? И защо съществувам аз, частица от този необятен свят? Може би веществото, от което се състоя (а какво е вещество?), някога да е било изхвърлена от недрата на избухнала галактика, също такава като онази, чийто взрив виждам сега... загубен в безбрежния (или все пак не е безбрежен?) свят, в който

милиони години са нищо в сравнение с вечността, аз искам да видя всичко и всичко да разбере...

– Романтично – каза К. – Но вие обрисовахте своя начин на мислене, Кира Владимировна, там е фокусът. Доколкото разбирам, на вас ви е свойствено именно такова виждане на света. А физикът мисли за друго. Нещо не върви в апаратурата, някакви калпави уплътнителни подложки ти правят номера. Няма сведения за опитите, започнати от твоя колега нейде зад девет земи в десета, и може би вървиш по чужда следа. Утре ще обсъждате една тъпа работа, но ако кажеш направо, че авторът е тъпак, после няма да се отървеш от разпавии. На сина ти завъртели двойка по физика. Трябва да прегледаш новия брой на „Астрофизикъл джорнъл“, три монографии, да напишеш отзив за една дисертация и рецензия за една статия...

Тук избухнах. Казах, че пукната пара не струва човекът, ако цялата тази суета му пречи да чува как Земята плава през мъгливото небе („Защо пък да е мъгливо?“ – педантично се заяде К). Пукната пара не струва, ако във водовъртежа на всекидневните грижи човекът престане да забелязва удивителната картина на света и не се измъчва от мисълта – какво е в същност това?

К. ехидно се усмихваше: „Максимализъм на младостта...“

– Достоевщина наопаки – каза той. – Безсмислено ровене в собствената душичка на галактическо равнище.

Взех да възразявам (щом е на галактическо равнище, ровенето престава да бъде безсмислено), но спрях насред думата. В твърденията на К. безспорно имаше частица истина. Да, аз искам да разбере себе си, а то ми е необходимо, за да зная какво е

Вселената и в какво се състои нейният смисъл, иначе не мога да проумея смисъла на живота и предназначението на човека.

– На вас ви е интересно да живеете, нали? – попита К.

Гледаше ме с някакво напрегнато очакване. Бях забравила, че говоря с изследовател и май бях станала обект на изследване.

– Така или иначе – казах аз, – тук е ключът за разбирането на историята с Горчаков. Истинският Физик започва от детството. Година след година той открива за себе си света, открива го от книгите, в които са пресовани добитите вече от някого знания. Започва стремителен процес; прочел си една книга, вземай друга, моля вземай колкото можеш да погълнеш. Истинският Физик от дете свиква да открива света в големи дози. Всеки ден – ново, ново... засилил се, приближава предната линия. По-нататък вече няма прокаран път. Препускал човекът със състезателна кола и изведнъж трябва да се прехвърля на булдозер и бавно да прокарва път. Метър след метър. То се знае, не сам, работи цял пътно-паважен отряд. Но въпреки всичко – няма я предишната скорост. За да извърви пътя от азбучната физика в шести клас до квантовата електродинамика за Истинския Физик са необходими десетина години. Всяка година той вижда нова картина на света. А, после, достигнал предната линия, за още десет години ще открие само няколко нови щрихи в тази картина.

Наистина има много смекчаващи остротата фактори и много успокоителни разсъждения. Този метър по пътя е прокаран пред очите ти и с твоето участие. В сравнение с миналия век нашите пътно-паважни машини са десет пъти по-производителни... Всичко е правилно. Но някъде дълбоко в душата ти остава вечното... ровене:

какво е в същност Вселената, какво е било преди и какво ще бъде после?

– Поразителен метод на мислене – усмихна се К. – Трупате неточност върху неточност, рисувате едни такива вензели – описва във въздуха сложна крива, – а в резултат получавате твърде правдоподобни изводи... Вижте какво, Кира Владимировна, има определен коефициент: за да се прокара един метър път, е необходимо еди какво си количество труд. И този коефициент постоянно се увеличава. Така е устроен нашият свят.

– Но ето че Горчаков не приема такова устройство на света.

– И напуска науката. Нима това е изход?

– Да не се приеме съществуващото е вече твърде много. Да не приемеш, да не се помириш... Оттук до борбата е само една крачка.

– Борба с кого?

– Щом светът се опознава прекалено бавно, той трябва да...

– Хайде де?

– ...да бъде променен.

– Бих искал да зная как?

– Трябва да бъде построен модел на друг свят и – да се изучава този модел. Изменете константата на Планк и вие ще получите модел на съвсем друг свят. Всичко в него ще бъде друго: друга физика, друга химия, друга природа, друг живот... Може да се построят безброй такива модели и сред тях непременно ще има светове с по-изгоден коефициент на познаваемост.

Усмигнах се и добавих:

– Наистина защо да се изучава трудният реален свят, когато може да бъде построен модел на нереален, но лесно познаваем свят?...

7.

По очите му виждах, че шансовете ми да стана главен психолог на ръководения от него световно известен институт катастрофално клонят към нула. Ами да, разбира се – как можах да изтъряся такава ерес... Но К. беше Истински Физик: за част от секундата той трепна, в цялото това безумие делови определена система и отговори почти спокойно:

– Науката, Кира Владимировна, изучава реалния свят. В това е нейната ценност. Математически модел на несъществуващ, но лесно познаваем свят може да се построи, не споря. Мисълта само за себе си е изящна. На ако изучавате модела на несъществуващия свят, вие ще правите несъществуващи открития. А защо са ни нужни?... Нека да си представим нашия свят във вид на плоскост – прекара лулата си над бюрото. – Теоретически можем да построим колкото си искаме други плоскости. Те ще се откъснат от нашата реална плоскост и ще литнат нейде встрани – лулата описва неопределено дъга. – Възможно е по някои от тези плоскости движението да бъде много лесно. Но колкото по-бързо се движите, толкова по-ще се отдалечавате от реалния свят.

Рано или късно любовта ми към ефектите ще ме погуби. Затова се забърках и в историята със змиите. Ето и сега не можах да се удържа от ефектния номер. Поисках от К. знаменитата му лула и я издигнах отвесно нагоре от бюрото.

– Ето така ще се откъсне от реалността моделът на несъществуващи свят... – Повъртях лулата във въздуха.

– ...откъснал се, той ще се повърти, а после... – Лулата решително тръгна надолу, към бюрото.

– ...а после отново ще пресече плоскостта на реалния свят. Някъде далеч пред строящия се път. И тук, на линията на пресичането, несъществуващите открития от несъществуващия свят прекрасно ще съвпадат с реалните открития от реалния свят. Ще проникнем стотици години напред. А може и хиляди. Не зная какви открития ще бъдат направени тогава. Те ще ни се сторят такова вълшебство, каквото биха се сторили на античните философи откритията от двадесетото столетие. Може би ще успеем да кондензираме фотонен газ или да получим течна светлина. Ще може да я гребваме в шепя, ето така, тя ще трепти, в нея ще блещукат топли лъчисти пламъчета и в сравнение с тази жива светлина брилянтът ще ни се струва сиво камъче... А може да открием структурата на електрона, да проникнем в дълбините на елементарните частици и още по-нататък – в недрата на онази засега неизвестна форма на материята, от която са построени електроните, протоните... Така или иначе, но откритията ще бъдат чудесни и си струва да живеем, за да ги направим.

К. разбра идеята ми още в момента, когато лулата се устреми към бюрото. Улових този миг: К. веднага се изключи, престана да ме забелязва. Навярно след десетина секунди вече беше вникнал във всичко много по-дълбоко от мен. Но продължавах да излагам мислите си, твърде голямо беше напрежението – и трябваше да бъде разредено.

– Вижте какво – каза К. след пет-шест минути, – не се гордейте много.

Разбира се, започнах да твърдя, че съвсем не се гордея. Ще се появи още един метод за познание на света, науката ще получи нова маймунка за опити и това е всичко. Аналогията беше сполучлива и аз веднага я развих.

– Така-така – продължи К. – Хипотезата за кварките е построена върху това, че зарядът на електрона може да бъде дробен. Така че не сте вие първата, която посягате на константите.

Трябваше да си замълча, но ме се сдържах:

– Ами да, разбира се... Има и други прецеденти. В един фантастичен разказ на Беляев се променя скоростта на светлината. В математиката се разглеждат пространства с повече от три измерения... И така нататък. Всяка прилична теория е длъжна да включва предшестващите я построения под формата на частни случаи.

– Ама езиче имате, а! – К. поклати глава. – Поне да бяхте помислили дали въобще може да се реализира тази идея? Когато Горчаков моделираше Слънцето, от милион модели един влизаше в работа. При това световните константи не се променяха. А ако се въвлекат в тази игра и константите, ще са нужни милиарди модели за един годен. Само в случай, че се намерят някакви правила, на които да се подчиняват вариациите на константите... А-а, тъкмо стана дума вие, Кира Владимировна, не започнахте от най-сполучливия вариант. Имам предвид фразата за изменение на гравитационното константа. От всички константи избрахте най-неподходящата.

Ей сега ще си получа заслуженото, помислих си аз. И върви после, че измисляй маймунки...

Подбирах предпазливо думите си:

– Горчаков трябваше самичък да дойде до тази идея. Собствената идея винаги въодушевява повече.

– Не разбирам – сухо произнесе К.

Всичко беше разбрал. Нямахме смисъл да лавирам, честно му обясних:

– То се знае, по-съблазнително е да се варира константата на Планк, тя влиза във всички уравнения на ядрената физика. И изобщо... Например веднага се променя принципът на неопределеността... Още от самото начало мислех за константата на Планк. И още за константата на Ридберг. Но Горчаков трябва да смята, че сам се е досетил за всичко. Затова ми беше нужна тази фраза за гравитационната константа. И ви подсказвах отговори, които съвсем не бяха... гениални.

К. остави настрана лулата си. Изчерви се и лицето му се сгърчи като от зъбобол.

Какво да се прави, съгласна съм, че го поставих в глупаво положение. Горчаков сигурно си е помислил, че старият леко откача: минал е край идеята, нищо не е забелязал и говори глупости.

Нямаше накъде да отстъпвам, твърдо казах:

– В никакъв случай Горчаков не трябва да знае... хъмм... как е станало това. Поне в близките няколко години. В края на краищата той е вървял в тази посока: достатъчно му беше съвсем леко подсещане. Изиграх ролята на катализатор и само толкова. И още

нещо: моля ви не ми се сърдете, поставихте ми задача, която можеше да се реши само така.

К. ме погледна някак странно. Навярно кардинал Ришелъ е гледал така д'Артанян, когато е размишлявал дали да го прати в Бастилията, или да му даде патент за званието лейтенант на кралските мускетари. Едва сега забелязах, че К. е много уморен. След няколко минути ще пристигне Горчаков и отново ще трябва да работи.

– Най-добре е да си ида – казах аз. – скоро ще дойде Горчаков. Предстои ви да го изслушате, да се смаете, да го похвалите – непременно трябва да го похвалите! – а после... навярно ще обсъждате програмата за по-нататъшната ви работа.

– Да, днес е един такъв ден – усмихна се К.; зарадвах се, защото се усмихна хубаво, открито. – Идете си, Кира Владимировна, утре ще ви позвъня. Идеята за Човека-Който-Умее-Всичко е почти утопична, но ми се струва, че нямате намерение да се отказвате от нея, нали?

...Спрях се на входа. Валеше ситен-ситен дъжд. Не зная откъде се взе: небето беше ведро и само някъде много високо искряха пухкави оранжеви облаци. Гледах тези облаци и дърветата, устремили се към небето, гледах хората, които вървяха покрай дърветата, и си мислех, че всичко е устроено чудесно: константата на Планк в нашия свят е избрана с вкус.

Щастлив ден! К. каза, че идеята ми е почти утопична, а отначало му се струваше чиста утопии. Пък той още не знае, че съм започнала и експеримент...

Пред входа спря една „Волга”, от червения ѝ покрив се стичаха струйки вода. От таксито изскочи младеж с ръст на баскетболист. Веднага съобразих, че е Горчаков. К. ми го беше описал доста точно. Мореплаването понесе тежка загуба, помислих си аз, с морска униформа щеше да бъде великолепен. „По местата, вдигай котва!...”

Погледнах часовника си. Беше шест без четвърт. Ако ателието работи до седем, може да успея...

– Такси! – отчаяно завиках аз.

Колата, вече тръгнала, послушно спря. Не, въпреки всичко денят беше щастлив!...

* * *

След три години в Москва се състоя Първият международен симпозиум по прогностично моделиране вариациите на световните константи. Върху емблемата на симпозиума бяха изобразени две пресичащи се плоскости. Основният доклад беше изнесен от Сергей Александров Горчаков. В това време Кира Владимировна работеше в Ингор. Екземпляр от доклада тя получи след месец. Разсеяно го прелисти и го остави настрана. През този ден решаваше съвсем друга задача.

Клопката на времето

Фантастичен разказ

Артур Кларк

– На Марс няма много престъпления – каза малко тъжно криминалният инспектор Ролингз. – В същност затова се връщам в Скотланд Ярд¹. Ако стоя още, съвсем ще си загубя формата.

Ние седяхме в главната наблюдателна зала на космодрума на Фобус и гледахме към назъбените, залети със слънце скали на малката луна. Транспортната ракета, която ни беше докарала от Марс, тръгна преди десет минути и сега започваше дългото ѝ слизание към оцветения в охра глобус, увиснал далеч на фона на звездите. След половин час щяхме да се качим на рейсовия кораб за Земята, свят на който повечето от пасажерите не бяха стъпвали, но въпреки това наричаха свой дом.

– Все пак – продължи инспекторът, – от време на време има по някой случай, който разнообразява живота. Вие господин Маккар, търгувате с произведения на изкуствата и сигурно сте чули за малкото инцидентче в Меридиан Сити преди два месеца.

– Не, не си спомням – отговори пълничкият мургав мъж, когото бях взел за един от връщащите се туристи. Очевидно инспекторът беше вече проверил списъка на пасажерите. Чудех се какво ли е научил за мен и се опитвах да се уверя, че съвестта ми е достатъчно чиста. В края на краищата всеки прекарваше по нещичко през Марсианската митница.

– Наистина случката беше добре потулена – каза инспекторът, – но тези неща не могат да се пазят в тайна дълго време. С други думи един крадец на скъпоценности от Земята, се опита да открадне най-голямото съкровище на Меридианския музей – Богинята на Сирените.

– Но това е абсурдно – възразих аз. – Наистина статуята е безценна, но не е нищо повече от парче пясъчник. На никой не можеш да я продадеш – все едно да откраднеш Мона Лиза.

Инспекторът се усмихна невесело:

– Това се е случило все пак – каза той. – Може би мотивът е същия. Има колекционери, които биха дали цяло състояние за такъв предмет, дори за да могат да го гледат сами. Не сте ли съгласен, господин Маккар?

– Съвсем вярно. В моята професия могат да се срещнат всякакви луди.

– А този симпатяга на име Дени Уивър, бил добре платен от един от тях. И ако не беше ужасно лошия му късмет, можеше да я открадне.

Космодрумната П. А. система се извини, че поради последни проверки на горивото ще има малко закъснение и помоли някои пътници да се явят на Информацията. Докато чакахме да свърши съобщението аз си спомних малкото, което знаех за Богинята на Сирените. Въпреки че не бях виждал оригинала, както повечето туристи носех копието в куфара си. Статуята имаше удостоверение от Марсовото Бюро за антики, гарантираше, че „тази репродукция в естествена големина е точно копие на така наречената Богиня на

Сирените, намерена в морето на Сирените от Третата експедиция през 2012 година от новата ера, или през 23 Марсова година”.

Тя беше твърде малка, за да причини толкова дискусии. Висока само двадесетина сантиметра, не бихте я погледнали повторно, ако я видите в някой музей на Земята. Глава на млада жена с малко ориенталски черти, удължена мека част на ушите, ситни къдрици, прилепнали до главата, полуотворени устни, изразяващи удоволствие, или учудване, и това беше всичко. Но като загадка статуйката е толкова абсурдна, че е вдъхновила не знам колко си религиозни секти и е накарала не един археолог да се почувствува безпомощен пред нея. Защото една съвършено човешка глава няма какво да търси на Марс, чиито единствени разумни обитатели бяха раковидните животни, или „образованите омари”, както вестниците обичат да ги наричат. Туземните марсианци не бяха успели да осъществят космически полет, и във всеки случай тяхната цивилизация беше загинала преди да се появят хора на Земята. Нищо чудно, че Богинята беше загадка номер едно на Слънчевата система. И аз не мисля, че ще се намери отговор, ако някога изобщо се намери, поне докато съм жив.

– Планът на Дени беше изящно прост – продължи инспекторът. – Вие знаете колко са пусти Марсианските градове в неделя, когато всичко е затворено и заселниците гледат телевизия от Земята. Дени разчитал именно на това, когато ангажирал стая в хотела на Меридиан-Запад в петък следобед. Той смятал да разгледа музея в събота, в неделя необезпокояван да свърши самата работа, а в понеделник сутрин да си бъде един от туристите, които напускат града...

– В събота, рано сутринта Дени прекосил парка, минал нулевия меридиан и навлязъл в Меридиан-Изток, където се намира музея. Навярно знаете, че градът се нарича така, защото се намира на 180 градуса дължина. В парка има една голяма каменна плоча, на която е гравирани първият меридиан, така че посетителите могат да се снимат като стоят в двете полукълба едновременно. Чудно какви глупости се виждат интересни на някои хора.

– Дени прекарал целия ден из музея, както онези туристи, които гледат да оправдаят входната такса. Когато затворили, той не си отишъл. Шмугнал се в една от залите, която не била отворена за посетители, защото били започнали да подреждат Реконструкция на последния Канален период, но средствата се били изчерпали преди да свършат експозицията. Той стоял там до полунощ, да не би някой ентузиазизиран научен работник да е останал още в сградата. След това се измъкнал и се заловил за работа.

– Извинявайте – прекъснах го аз, – ами нощния пазач?

Инспекторът се засмя:

– Скъпи приятелю! На Марс няма такъв лукс. Там няма дори и алармираща уредба, та кой ще си прави труд да краде парчета камъни? Вярно, че Богинята беше запечатана здраво в кутия от метал и стъкло; за всеки случай, ако някой любител на сувенири я хареса. Но дори и да я открадне, крадецът нямаше къде да се скрие, а всички превозни средства щяха да се претърсят щом се разбере, че статуята я няма.

Наистина забравих, че не сме на Земята, и че всеки град на Марс е малък затворен свят под силово поле, което го предпазва от смразяващия вакуум. Зад този електронен щит е враждебната

пустота на Марсовата атмосфера, където човек може да умре за няколко секунди, ако е незащитен. Това улеснява опазването на законността тук. Нищо чудно, че престъпленията са толкова малко.

– Дени притежаваше един прекрасен комплект инструменти: часовникарска работа. Най-важният от тях беше една ултразвукова микро-резачка, не по-голяма от поялник; тънкото ѝ като хартия острие работеше на милионни честоти и режеше стъклото като масло. А за Дени беше важно да няма следи.

Предполагам, че сте се досетили как е смятал да действа. Първо мислил да направи отвор в основата на кутията, и да постави едно копие вместо истинската Богиня. Можеше да минат най-малко две години преди някой любопитен познавач да открие ужасната истина. Дълго преди това оригиналът щеше да е отпътувал за Европа, укрит като копие с удостоверение за автентичност. Добре измислено, нали?

Сигурно е било неприятно да се работи в тъмната зала, сред тези милион годишни резби и други загадъчни предмети на Марсианския бит. В Европа музеите са също така призрачни през нощта, но поне всичко е направено от човешка ръка. А зала номер три, в която се намира Богинята, е особено мрачна, пълна с барелефи, показващи невероятни животни, които се бият. Те приличат на гигантски бръмбари, и повечето палеонтолози направо отричат тяхното съществуване. Но въображаеми или не, те принадлежат на този свят и не безпокояли Дени така както богинята, която втренчвала поглед в него от дълбочината на вековете и го карала да търси обяснение за нейното присъствие тук. Тръпки го полазвали. Откъде знам всичко това ли? Той ми каза!

Дени започнал да реже кутията така внимателно, както шлифовчиците на диаманти се залавят с рязането на скъпоценния камък. Това отнело почти цялата нощ. Когато оставил резачката и седнал да откъдне, утрото вече наближавало. Имало още много работа, но най-трудното било направено. Слагането на копието, нагласяването му по снимките, които той съобразил да донесе и прикриването на следите щяло да отнеме по-голямата част от неделния ден. Но това никак не го тревожело. Имал на разположение двадесет и четири часа и положително щял да посрещне понеделничните посетители, да се смеси с тях и да излезе незабелязано.

Именно затова шокът бил страшен, когато главните врати затракали в осем и половина, и шестте музейни работници тръгнали да отворят залите за през деня. Дени захвърлил инструменти, богини – всичко, и хукнал към задния вход. Когато излязъл на улицата го чакала нова изненада. По това време на деня тя трябвало да бъде съвсем пуста, защото в неделя сутрин обикновено всички са в къщи и четат вестници. Но жителите на Меридиан-Изток пъплели нагоре-надолу към заводите и канцелариите си, както във всеки нормален работен ден.

Когато Дени се върна в хотела ние вече го чакахме. Не беше кой знае каква услуга, задето се бяхме сетили, че само гост от Земята и то дошъл наскоро, не знае най-голямата гордост на Меридиан-сити. Сигурен съм, че вие я знаете.

– Откровено казано, не я знам – отговорих аз. – Шест седмици не са достатъчни да видиш всичко, пък и не съм ходил на изток от Големия Сиртис.

– Ужасно е просто, но не трябва да сме толкова строги към Дени, защото понякога дори и местните жители попадат в същата клопка. На Земята това не предизвиква недоразумения, тъй като сме успели да хвърлим проблемата в Тихия океан. Но на Марс разбира се, всичко е суша и това означава, че винаги трябва да се има пред вид международната граница на времето...

Дени, както ви е ясно, е започнал операцията от Меридиан-Запад. В деня на кражбата там си беше неделя, и когато го хванахме в хотела беше още неделя. А в Меридиан-Изток – само на половин миля оттам, беше събота. Работата е в това кратко пресичане на парка. Казах ви: ужасен късмет!

След дълго съчувствено мълчание, аз попитах:

– Колко го осъдиха?

– Три години – каза инспектор Ролингз.

– Не изглежда много.

– Марсови години. Това прави почти шест наши. И глоба, която по странно съвпадение е равна на билета до Земята. Разбира се, той не е в затвор. Марс не може да поддържа такъв непродуктивен лукс. Дени трябва да работи за своето съществуване под строго наблюдение. Казах ви, че Меридианския музей няма нощен пазач. Сега вече има. Познайте кой е той?

„Всички пасажери да се приготвят за качване след десет минути! Вземете си ръчния багаж!” – наредиха високоговорителите.

Като тръгнахме към баланс-камерите не се сдържах и зададох още един въпрос:

– А какво стана с хората, които са финансирали Дени за тази работа? Трябва да са замесени много пари. Хванахте ли ги?

– Още не, те успяха добре да укрият следите си, и мисля че Дени не лъже като казва, че не може да ни даде никакви указания. Но това не е моя работа. Както ви казах, аз се връщам към старата си служба в Скотланд Ярд. Но полицията винаги си държи очите отворени. Като търговците на предмети на изкуството, нали господин Маккар? Впрочем, защо имате такъв болнав вид? Вземете една от моите таблетки за космическа болест.

– Не благодаря – отговори господин Маккар – чувствавам се добре.

Гласът му беше явно враждебен, през последните минути настроението на компанията беше паднало под нулата. Погледнах към господин Маккар, после към инспектора, и изведнъж разбрах, че пътуването ще бъде много интересно.

¹ Дирекция на полицията в Лондон.

Как да се хване заек? Научно-фантастичен разказ

Айзек Азимов

Бездействието продължи повече от две седмици – това Донован не можеше да отрече. Те бяха почивали шест месеца, като заплатата им се събираше; това също беше факт. Но, както сърдито обясняваше Донован, ставаше дума за чиста случайност. Просто фирмата искаше да открие всички недостатъци на съставния робот. Недостатъци имаше и, както винаги, до полевите изпитания оставаха дванадесет дни. И Пауъл и Донован си почиваха безгрижно в очакване на мига, в който хората зад чертожните дъски и момчетата с логаритмичните линейки ще кажат: „Всичко е наред!“

Ето ги сега на астероида, но не всичко беше наред. Донован го повтаряше вече поне десет пъти и лицето му беше станало червено като цвекло.

– В края на краищата, Грег, гледай реално на нещата. Има ли смисъл да се спазва точно инструкцията, когато изпитанията се провалят? Време е да забравим книгите и да се заловим за работа.

Търпеливо, с тон като че ли обясняваше електрониката на малолетен идиот, Пауъл отвърна:

– Казвам ти, че по инструкцията тези работи са създадени за работа в астероидни рудници без човешки надзор. Не сме длъжни да ги наблюдаваме.

– Правилно. Сега да чуем логиката! – Донован започна да изброява с косматите си пръсти: – Първо, новият робот премина

всички изпитания в лабораторията. Второ, фирмата гарантираше, че той ще издържи и всички полеви изпитания на астероида. Трето, роботът не можа да издържи гореспоменатите изпитания. Четвърто, ако той не издържи всички изпитания, то фирмата губи десет милиона налични пари и примерно за сто милиона репутация. Пето, ако той не издържи изпитанията и ние не успеем да обясним защо, възможно е да ни очаква раздяла с хубавата работа.

Зад престорената усмивка на Пауъл прозираше отчаяние. В тяхната фирма действуваше неписан закон: „Нито един служащ не прави два пъти една и съща грешка. Уволняват го след първата“. Пауъл каза:

– Ти обясняваш всичко така разбрано, не по-зле от Евклид; всичко освен фактите. Лично ти наблюдаваше тази група работи цели три смени и те работеха великолепно. Лично ти, червенокосий, го казваше. Какво още можем да направим?

– Да разберем какво не им е наред, ето какво можем да направим. Да, те работеха чудесно, когато ги наблюдавах. Но когато не ги следях, на три пъти преставаха да подават руда. Не се връщаха, както им е наредено – трябваше аз да ги прибирам.

– И не забеляза никаква нередност?

– Нищо. Абсолютно нищо. Всичко беше съвсем наред. Като се изключи дреболията, че липсваше рудата.

– Ето какво ще ти кажа, Майк. Случвало ни се е да изпадаме и в много по-мръсно положение. Но това е далеч по-лошо, отколкото беше на иридиевия астероид. Всичко е ужасно оплетено. Гледай. На този робот ДВ-5 са подчинени шест робота. И не просто са подчинени, а са част от него.

– Зная...

– Млъкни! – злобно го прекъсна Пауъл. – Знам, че знаеш. Просто ти излагам целия идиотизъм на положението ни. Тези шест спомагателни роботи са част от ДВ-5, тъй както твоите пръсти са част от тебе, и той ги командува не като им говори и не по радиото, а непосредствено чрез позитронното поле. А в цялата фирма няма нито един роботехник, който да знае какво е позитронно поле и как действува то. И аз не зная. И ти не знаеш.

– Това вече е точно – съгласи се философски Донован.

– Виждаш ли в какво положение сме? Ако всичко върви гладко – прекрасно! Но ако нещо не е в ред, то е извън нашите възможности. – Ядосан той замълча за минута. – Хубаво. Доведе ли го?

– Да.

– И той се държи нормално?

– Ами, не проявява никакво религиозно умопомрачение, не се върти в кръг и не декламира стихове. Вероятно е нормален.

Донован излезе, кимвайки яростно с глава.

Пауъл посегна към „Ръководство по роботехника“, което заплашваше да счупи масата с тежестта си и го разтвори с благоговение. Веднъж той изскочи през прозореца на горяща сграда, успявайки да намъкне само гащетата и да сграбчи „Ръководството“. Във всеки случай, той би могъл да пожертвува и гащите.

Той седеше, погълнат от „Ръководството“, когато влезе робот ДВ-5 и Донован блъсна вратата.

– Здравей, Дейв! – намръщено каза Пауъл. – Как се чувствуваш?

– Великолепно – отвърна роботът. – Мога ли да седна?

Той премести укрепения стол и като сгъна туловището си се настани на него.

Пауъл погледна одобрително Дейв (непосветените можеха да се обръщат към роботите с техните серийни номера; специалистите – никога). Дейв не беше толкова огромен, независимо че представляваше мислещ съставен робот, състоящ се от седем части. Беше висок не повече от два метра – тон и половина метал и електричество. Много? Съвсем не, ако в този тон и половина трябва да се вместят маса кондензатори, вериги, релета и вакуумни клетки, способни да проявят на практика всяка достъпна за човека психологическа реакция. И позитронен мозък – десет фунта вещество. И няколко квинталиона позитрони, които командуват парада.

Пауъл измъкна от джоба на ризата си смачкана цигара и каза:

– Дейв, ти си добро момче. Ти никога не капризничиш. Ти си спокоен, сигурен робот – рудокопач. Ти можеш непосредствено да координираш работата на шестте спомагателни роботи и, доколкото зная, в мозъка ти не са се появили от това нестабилни връзки.

Роботът кимна.

– Това ме радва, но накъде клоните, господарю?

Неговата звукова мембрана беше много качествена, наличието на обертонове в говорното устройство не правеше гласа му толкова металически и еднообразен, каквито бяха обикновено гласовете на роботите.

– Сега ще ти кажа. Всичко говори в твоя полза. Но защо работата ти някак не върви? Например, днешната втора смяна.

Дейв се раздвижи.

– Доколкото зная, нищо не се е случило.

– Вие прекратихте добива.

– Знам.

– Е?

– Не мога да обясня, господарю – Дейв изглеждаше озадачен. – Това ще завърши за мен с нервна криза, а аз, разбира се, не бих си го позволил. Спомагателните работи работеха добре. Това зная... – Той се замисли, фотоелектрическите му очи светеха силно. – Не помня. Смяната свърши, дойде Майк, а почти всички вагонетки бяха празни.

– Вече няколко пъти не се явяваш на доклад в края на смяната – намеси се Донован.

– Знам. Но защо?... – Той бавно и тежко поклати глава.

Пауъл почувствува изведнъж, че ако лицето на робота можеше да изразява нещо, то на него биха се изписали болка и унижение. По силата на неговата природа, на робота му е много неприятно, когато не изпълнява своите функции.

– Може би загуба на паметта? Амнезия? – подхвърли Донован.

– Не знам – каза Пауъл. – Но в никакъв случай не бива да правим паралели със заболяване. Да говорим за разстройство в човешкия организъм по отношение на роботите е само някаква романтична аналогия. В роботехниката това не помага.

Той погледна замислено към Дейв, после надникна в „Ръководството“: „Проверка на реакциите в полеви условия“. И каза:

– Слушай, Дейв, какво ще кажеш за проверка на реакциите?

– Както наредите, господарю – кимна роботът.

Започнаха от най-обикновените изпитания. Под равнодушното тиктакане на секундомера робот ДВ-5 умножаваше петцифрени числа. Изброи простите числа от 1000 до 10 000. Извличаше кубични корени и интегрираше функции с увеличаваща се степен на трудността. Премина проверка на все повече и повече усложняващи се механични реакции. Накрая, пред неговия точен механичен разум беше поставена най-сложната задача за работи – разрешаване на етични проблеми.

В края на тези два часа Пауъл беше плувнал в пот, а Донован беше изгризал всичките си нокти, оказали се не дотам хранителни.

– Как е, господарю? – попита роботът.

– Трябва да помисля, Дейв – отвърна Пауъл. – По-добре иди да работиш. Не е нужно да се пресилваш и не се грижи много за нормата. Все ще измислим нещо.

Роботът излезе. Донован погледна Пауъл, който ожесточено дърпаше мустаците си.

– Всички връзки в мозъка му работят нормално – каза той.

– Не бих се опитвал да твърдя това така уверено.

– О, Юпитер! Майк, та нали мозъкът е най-надеждната част на работа! Не веднъж и два пъти се проверява на Земята. И ако той изцяло издържи проверката, която премина Дейв, не може да има ни най-малка неизправност в мозъка.

– И какво става от това?

– Чакай да помислим. Възможна е още една механична неизправност в тялото на работа. Това означава, че от строя може да излезе всеки от хиляда и петстотинте кондензатори, двайсет хилядите отделни вериги, петстотинте лампи, хилядите релета и

хиляди, хиляди други детайли. Да не говорим пък за тези тайнствени позитронни полета, за които никой нищо не е чувал.

– Слушай, Грег – не издържа Донован. – Може би роботът лъже? Той не...

– Глупак, роботът не може съзнателно да лъже. Ако имахме тестера на Макормин Уесли, бихме могли да проверим всички части на тялото му за някакви си едно-две денонощия. Но на Земята има всичко два такива тестера, те тежат по десет тона и са монтирани неподвижно на бетонни основи. Бива си го, а?

Донован удари с ръка по масата.

– Добре, Грег, а той се поврежда само тогава, когато ни няма. В това има нещо съмнително! – След всяка дума следваше нов удар.

– Неприятно ми е да те слушам – бавно отвърна Пауъл. – Прекалил си с четенето на приключенски романи.

– Искам да знам – кресна Донован – какво ще правим?

– Сега ще ти кажа. Ще поставя над масата екран. Точно тук, на стената. После ще го свържа с тези забои, където работи Дейв и ще го наблюдавам. Това е всичко.

– Всичко? Грег...

Пауъл се надигна от стола и се опря с юмруци на масата.

– Майк, много ми е трудно. – В гласа му се чувствуваше умора. – Вече цяла седмица се заяждаш с мене. Казваш, че нещо лошо става с Дейв. Знаеш ли къде е повредата? Не! Знаеш ли как е възникнала? Не! Защо става така? Не! Знаеш ли изобщо нещо? Не и не! И аз нищо не знам. Така че, какво искаш от мене?

– Предавам се! – Донован безпомощно разтвори ръце.

– Тогава слушай. Преди да започнем лечението, трябва да определим заболяването. За да приготвим рагу от заек, трябва най-напред да го хванем. И така, ние ще ловим заек! А сега се махай оттук!

Донован се взираше с уморен поглед в проекта на отчета. Беше изморен, пък и какво да отчита, когато още нищо не беше изяснено? Ядоса се.

– Грег – каза той, – почти с хиляда тона сме под плана.

– Да? – отвърна Пауъл, без да вдига глава. – А аз дори не се досещах.

– Искам да знам едно. – Донован кипна изведнъж. – Защо ние винаги се разправяме с нови типове работи? Край, реших: напълно ме задоволяват роботите, които е използвал дядо ми. Аз съм за онова, което е издържало проверката на времето. За добрите стари, солидни работи, които никога не се чупят!

Пауъл метна с поразителна сръчност по него една книга и Донован се изтърколи от стола на земята.

– През последните пет години – каза важно Пауъл – ти изпробваш новите типове работи в полеви условия за фирмата. И тъй като ние имаме неблагоразумието да покажем в тази работа сръчност, ни възнаграждават с най-мръсните задачи. Това ни е специалността. А доколкото си спомням ти започна да се оплакваш само пет минути след като те назначиха на работа. Защо не напусна досега?

– Ще ти кажа. – Донован се обърна по корем, като се подпря с лакти на пода и зарови пръсти в червеникавата си коса. – До

известна степен това е принципен въпрос. Нали, както се казва... Грег!...

Чул дивия вик на Донован, Пауъл скочи и погледна екрана, накъдето сочеше Майк. Очите му се разшириха от ужас.

– Проклети Юпитере! – прошепна той.

– Грег, погледни, те се побъркаха!

– Дай скафандрите, отиваме там – отсече Пауъл без да се откъсва от екрана.

Там, на фона на изрязаните плътни сенки на скалите, се движеха плавно светещите бронзови тела. Строени в колона, осветени от собствената си мъждива светлина, те се плъзгаха надолу покрай нашарените с тъмни вдлъбнатини стени на грубо изсечената в камъка галерия. Всичките седем роботи начело с Дейв се движеха в крак. Техните обръщания всяваха страх със своята точност и едновременност; разминавайки се плавно те маневрираха с призрачната лекота на лунни танцьорки.

Донован се втурна в стаята със скафандрите.

– Искат да ни нападнат! Та това е военна маршировка!

– Със същия успех може да бъде и художествена гимнастика – последва хладен отговор. – Или пък може би Дейв си е въобразил, че е балетмайстор. Опитай се винаги първо да помислиш, а после е по-добре да премълчиш.

Донован се намуси и пъкна детонатора в празния калъф на хълбока си. Той каза:

– Така или иначе, ето ги твоите нови модели. Кажете ми само защо с тях винаги и непременно се случва нещо нередно?

– Защото над тях тегне проклятие – мрачно отвърна Пауъл. – Да вървим.

Далече напред, в гъстия кадифен мрак на галерията, прорязван само от лъчите на фенерите им, блещукаха светлините на роботите.

– Ето ги – изпъшка Донован.

– Опитих се да се свържа с него по радиото – възбудено прошепна Пауъл, – но той не отговаря. Вероятно радиовръзката не работи.

– Добре е, че все още не са измислили работи, които биха могли да работят в пълен мрак. Не бих искал аз да бъда този, който ще търси седем налудничави работи в тъмна пещера без радиовръзка. Добре, че светят като глупави новогодишни елхи.

– Хайде да се покачим на този насип. Идват насам, а аз искам да ги разгледам по-отблизо. Качваш ли се?

Пъшкайки, Донован подскочи. Притеглянето на астероида беше значително по-малко от земното, но тежките скафандри почти бяха премахнали това преимущество, а насипът беше висок не по-малко от три метра. Пауъл скочи след него.

Роботите следваха Дейв в колона по един. Като се подчиняваха на точния механичен ритъм, те удвояваха редицата, после отново се подреждаха във верига, но вече в друг ред. И това се повтаряше. Без да се обръща, Дейв маршируваше пред всички.

Роботите бяха вече на около шест метра, когато танцът им секна. Спомагателните работи се струпаха на купчина, поседяха няколко секунди и като тъпчеха с крака, бързо изчезнаха в далечината. Дейв

погледна след тях, после бавно седна и склони глава на ръката си. Движението беше почти човешко.

В наушниците на Паул прозвуча гласа му:

– Тук ли сте, господарю?

Паул направи знак на Донован и скочи от насипа.

– Всичко е наред, Дейв. Какво е станало?

– Не знам – поклати глава роботът. – аз разработвах твърде неудобен изход за рудата в седемнайсти забой. По-нататък нищо не помня, а после изведнъж разбрах, че до мен има хора и че се намирам на половин миля от забоя в главната галерия.

– Къде са сега спомагателните работи? – попита Донован.

– На работа, разбира се. Колко време сме изгубили?

– Не много. Забрави за това – успокои го Пауъл и добави, обръщайки се към Донован. – Остани с него до края на смяната. После ела, все ще измисля нещо.

... След три часа Донован се върна. Изглеждаше мрачен.

– Е, как е? – попита Пауъл.

– Когато ги наблюдаваш през цялото време, всичко върви нормално. – Донован сви уморено рамене. – Хвърли ми една цигара!

Той запуши съсредоточено и внимателно пусна колелце дим.

– Знаеш ли, Грег, опитах се да разбера всичко. Дейв не е обикновен робот, на него са му подчинени безпрекословно шест други. Той може да прави с тях каквото поиска. И това трябва да се отразява на неговата психика. Ами, ако той чувствава подсъзнателно необходимостта да подчертае и увеличи тази власт?

– По-точно?

– Съвсем точно: ами, ако това е милитаризъм? Ако той организира своя армия? Ако той се занимава с военни маневри? Ако...

– Ами, ако ти се сложи компрес на главата? Твоите бълнувания са находка за цветен приключенски филм. Та нали това, за което говориш, е основно нарушение на работата на позитронния мозък. Ако всичко беше така, Дейв трябваше да действа срещу Първия закон на роботехниката, срещу това, че робот не може да причини вреда на човека или да допусне с бездействието си да бъде причинена вреда на човека. Като неизбежно логическо последствие на подобна милитаристична психика ще бъде и властта над хората.

– Да, разбира се. А откъде знаеш, че не е така?

– Първо, робот с такъв мозък никога не би бил пуснат от завода. И второ, ако такова нещо се случеше, ние щяхме да го открием веднага. А аз проверявах Дейв.

– Да, рано е още да се приготвя рагу. Нямаме и най-малка представа в какво се състои работата. Но ако можехме поне да си изясним какво означава този танц на смъртта, бихме били на верен път.

Той замълча.

– Слушай, Майк, какво ще кажеш на това? Нали с Дейв се случва нещо, само когато не сме наблизо. Достатъчно е някой от нас да се приближи, за да дойде на себе си.

– Вече ти казах, че това е подозрително.

– Чакай! Какво означава липсата на човешка близост за работа? Очевидно му се налага да проявява повече лична инициатива.

Значи трябва да се проверят тези части от организма му, върху които може да се прояви тази повишена натовареност.

– Добре! – Донован се беше понадигнал, после отново се отпусна в креслото. – Както и да е, това е недостатъчно. Все пак остава твърде широко поле за търсене.

– Какво да се прави? Във всеки случай сега можем да не се страхуваме за изпълнението на плана. Просто ще следим роботите на дежурства по телевизора. И щом нещо се случи, незабавно ще отидем на мястото на произшествието. А това ще ги вразуми.

– Но това означава, че роботите няма да минат изпитанията. Фирмата не може да пусне в продажба модел ДВ с такава характеристика.

– Разбира се. Предстои ни още да намерим слабото място в конструкцията и да го поправим, а за това имаме десет дни. – Пауъл се почеса по тила. – Цялата работа е там... впрочем, по-добре погледни сам чертежите.

Чертежите покриваха пода като килим. Донован пълзеше по тях, следейки неуверените движения на молива в ръката на Пауъл.

– Това е твоя работа, Майк. Ти си специалист по конструкциите, искам да ме контролираш. Опитах се да изключа веригите, които нямат отношение към личната инициатива. Например, каналът за механичните действия. Изключвам всички странични връзки... Как мислиш?

Устата на Донован пресъхна.

– Това не е така просто, Грег. Личната инициатива не е специална верига или схема, която може да се отдели от останалото. Когато роботът е оставен сам на себе си, дейността на организма му

веднага става много по-интензивна почти във всички участъци. Няма такава верига, на която това да не се отрази. Ние трябва да намерим именно тези много ограничени условия, които го изваждат из строя и само след това чрез метода на изключване да започнем да отделяме необходимите вериги.

Пауъл се изправи и изтупа прахта от коленете си.

– Хм... Добре. Събери чертежите и можеш да ги запалиш.

– Виждаш ли – продължи Донован, – при увеличение на активността може да се развали един-единствен детайл и може да стане какво ли не. Може би някъде е нарушена изолацията или има пробит кондензатор, или искри контакт, или пък се прегрява макара. Ако работим на сляпо, никога не ще намерим повредата в такъв механизъм. Ако разгледаме подробно Дейв и проверим поединично всеки детайл, като всеки път го сглобяваме и го изпитваме...

– Ясно, ясно. Аз също не съм магаре.

Те се погледнаха безнадеждно един друг. После Пауъл предложи:

– Ами, ако разпитаме един от спомагателните работи?

Досега не бе се налагало нито на Пауъл, нито на Донован да разговарят с някой от „пръстите“. Спомагателните работи можеха да говорят и аналогията с човешките пръсти не беше съвсем точна. Те имаха даже доста съвършен мозък, но той беше настроен преди всичко да приема команди чрез позитронното поле и те трудно реагираха самостоятелно на външни дразнителни.

Пауъл не знаеше даже как да се обърне към работа. Неговият сериен номер беше ДВ-5-2, но не беше удобно да се нарича така. Той се измъкна от затруднението.

– Чуй, приятелю! Моля те малко да поразмърдаш мозъка, си, а после можеш да се върнеш при своя началник.

„Пръстът“ кимна тронаво с глава.

– Ето какво, напоследък твоят началник вече четири пъти се отклонява от предвидената програма. Спомняш ли си ги?

– Да, сър.

Донован сърдито измърмори.

– Той си спомня! Казвам ти, че това е твърде подозрително...

– Разбира се, че ще помни, с него всичко е наред.

Пауъл се обърна отново към робота.

– Какво правехте в тези случаи? Имам предвид цялата група.

Разказът на „пръста“ приличаше на назубрен урок, като че ли отговаряше, подчинявайки се на заповедта на разума, но без всякакъв външен израз.

– Първия път разработвахме трудния изход в забой седемнайсет, в пласт Б. Втория път укрепвахме тавана, който заплашваше да се срути. Третия път готвехме насочен взрив, за да не засегнем при взривяването една подземна пукнатина. И четвъртия път беше веднага след незначителното срутване.

– Какво ставаше всеки път?

– Трудно е да се опише. Даваше се някаква команда, но още преди да успеем да я приемем и осмислим, идваше нова – да се марширува в този странен строй.

– Защо? – изкрещя сърдито Пауъл.

– Не знам.

– А първата команда – намеси се Донован, – преди заповедта за маршировка, в какво се състоеше?

– Не знам. Усещах, че се дава команда, но не успях да я приема.

– Можеш ли да кажеш още нещо? Командата една и съща ли беше всеки път?

– Не знам. – Роботът поклати съкрушено глава.

Пауъл се облегна назад.

– Добре, можеш да отидеш при началника си.

„Пръстът“ излезе с явно облекчение.

– Доста понаучихме – каза Донован. – Това беше необикновено съдържателен разговор. Слушай, и Дейв, и този глупак кроят нещо. Твърде много не знаят и не помнят. Не бива повече да им се доверяваме.

– Ако кажеш още една глупост, Майк, ще ти отнема и дрънкалката, и биберона.

– Добре де! От нас ти си геният, а аз – кърмачето. Е, и какво? Какво разбрахме?

– Нищо. Опитвах се да започна от края, с „пръста“, но нищо не излезе. Ще се наложи да започнем от начало.

– Ти си велик човек! – възхитено каза Донован – Колко е просто всичко това! Сега, маестро, не бихте ли го превели и на човешки език?

– За теб би трябвало да се превежда на езика на детското бръщолевене. С една дума, трябва да се разбере, каква заповед дава Дейв, преди да загуби паметта си.

– Как смяташ да го разбереш? Ние не можем да бъдем близо до тях, тъй като тогава всичко ще бъде наред. Да чуваме заповедта по радиото също не можем – тя се предава чрез позитронното поле.

Значи, ние не можем да разберем заповедта нито отблизо, нито отдалеч. И нищо не може да се направи.

– Да, прякото наблюдение не струва. Остава още дедукцията.

– Какво?

– Ще дежурим по ред, Майк. Няма да сваляме очи от екрана, ще следим всяко движение на тези стоманени глупаци. А когато започнат да оригиналничат, ще видим какво става непосредствено преди това и ще определим каква е могла да бъде командата.

Донован седя цяла минута зяпнал. После каза задавено:

– Подавам си оставката. Дойде ми до гуша.

– Имаме още десет дни – отвърна уморено Пауъл.

В продължение на осем дни Донован с всички сили се опитваше да измисли нещо по-добро. Осем дни, на всеки четири часа, той сменяше Пауъл и с възпалени, потъмнели очи следеше как се движат в полумрака проблясващите метални тела. И през всичките тези осем дни, по време на четиричасовите паузи, той проклинаше фирмата, модела ДВ и деня, в който се беше родил.

И когато на осмия ден, преодолявайки главоболието си, на смяна се яви сънливият Пауъл, Донован стана и с точно отмерено движение хвърли една тежка книга в самия център на екрана. Чу се обикновеното издрънчаване на стъкло.

– Защо го направи? – задъха се от изненада Пауъл.

– Защото не смятам повече да ги следя – съвсем спокойно отговори Донован. – Останаха два дни, а ние още нищо не знаем. ДВ-5 е жалко конструкторско недоносче. Той пет пъти се спира през моите дежурства и три пъти – през твоите и въпреки всичко не зная каква е заповедта, която той даваше; ти също. И не смятам, че

въобще ще успееш да я разбереш, тъй като аз не мога – така е! Кълна се в космоса, как е възможно да се следят едновременно и шестте робота? Един прави нещо с ръце, друг – с крака, трети – маха с ръце като вятърна мелница, четвърти скача, като полуумен. А останалите два... дявол ги знае какво правят! И изведнъж всички се спират! Грег, не може да продължаваме така. Трябва да ги наблюдаваме отблизо, за да видим подробностите.

– Да, разбира се, и да чакаме, дали няма да се случи нещо през останалите два дни?

– А нима оттук се виждаше по-добре?

– Тук е по-уютно.

– А... Но там може да се направи нещо, което не можеш да сториш оттук.

– Какво именно?

– Можем да ги накараме да спрат, ако е нужно, ще можем да ги наблюдаваме тайно и да разберем какво става с тях.

Пауъл наостри уши.

– Как?

– Помисли сам. Нали ти си умникът от нас. Задай си няколко въпроса. Кога ДВ-5 излиза от строя? Какво ти разказа „пръстът“? Когато заплашваше или наистина ставаше срутване. Когато предстоеше да се извърши съвсем точно взривяване. Когато се появяваше трудна жила.

– Или, иначе казано, в критични обстоятелства? – възбудено попита Пауъл.

– Точно. А как иначе? Цялата работа е във фактора лична инициатива. А тя е нужна най-много в критичните моменти, при

отсъствието на човека. И какво следва от това? Какво да направим, за да ги спрем когато поискаме? – Той тържествено повдигна ръка, увлечен от ролята си и отговори на собствения си въпрос, изпреварвайки отговора, който вече бе на езика на Пауъл. – Трябва да инсценираме авария!

– Майк, ти си прав – каза Пауъл.

– Благодаря ти, приятелю! Знаех, че някога ще заслужи това.

– Добре де, не се заяждай. Да оставим твоите шеги за Земята, ще ги консервираме за зимата. Каква повреда можем да направим?

– Ако не бяхме на астероид, лишен от вода и въздух, можехме да наводним шахтата.

– Това, наистина, е духовито – каза Пауъл. – Да знаеш, Майк, ще ме умориш от смях. А какво ще кажеш за едно малко срутване?

– Не възразявам – каза Донован.

– Добре. Тогава да вървим!

Докато се промъкваше през камъните, Пауъл се чувствуваше като съзаклятник.

На него все му се струваше, че върви с предпазливите стъпки на конспиратор.

– Имаш ли представа къде са? – шепнейки попита той.

– Струва ми се, да.

– Добре – каза мрачно Пауъл. – Само че, ако някой от „пръстите“ се окаже на шест метра, ще ни усети, даже и да не сме в неговото зрително поле. Надявам се, че това ти е известно.

– Когато ми се наложи да изслушвам елементарния курс по роботехника, ще подам заявление при теб. В три екземпляра. Сега надолу!

Бяха в шахтата. Не можеше да се види дори звезда. Двамата с пипане се промъкваха надолу покрай стената, като осветяваха от време на време пътя с къси светвания на фенера. За всеки случай Пауъл пипна още веднъж детонатора.

– Майк, познаваш ли галерията?

– Не съм добре. Нова е. Мисля, че бих могъл да се ориентирам по това, което видях на телевизора.

Минутите едва се влачеха. Изведнъж Майк каза:

– Поразузнай!

Като долепи металическата си ръкавица до стената, Пауъл почувствува слабо трептене. Никакви шумове, разбира се, не можеха да се чуят.

– Взривове. Вече сме наблизо.

– Отваряй си очите – каза Пауъл.

Донован нетърпеливо кимна.

Роботът се стрелна покрай тях и изчезна така бързо, че те даже не успяха да го разгледат – това беше само едно мяркащо се светло петно, блестящо от бронза. И двамата застинаха на място.

– Как мислиш, дали ни е усетил? – прошепна Пауъл.

– Надявам се, че не. Но по-добре ще е да ги заобиколим. Да минем в първата странична галерия.

– Ами ако изобщо не стигнем до тях?

– Е, какво да правим? Да се връщаме ли? – злобно изсъска Донован. – До тях има още четвърт миля. А ние имаме само два дни.

– Ох, млъкни! Не хаби напразно кислорода! Тук ли е страничната галерия? – фенерчето на Пауъл светна. – Тук. Да вървим!

Трептенето на стените сега се чувствуваше много по-силно и почвата под краката им се разтърсваше.

– Засега сме на прав път. Само да не свърши галерията. –
Донован освети пред себе си с фенера.

Протягайки ръка, те можеха да докоснат покрива на галерията. Укрепването беше съвсем ново.

Изведнъж Донован се засуети.

– Изглежда, сляпа галерия. Да се връщаме.

– Не, почакай! – Паул се промъкна несръчно покрай него. – Каква е тая светлина?

– Светлина? Не виждам никаква светлина. Как се е появила тук?

– А, роботите? – Пауъл се изкатери на четири крака нагоре по малкия насип. – Ей, Майк, ела тук – извика той с тревожен и дрезгав глас. Светлина, наистина, се виждаше. Донован се промъкна между краката на Пауъл.

– Дупка?

– Да. Те, навярно минават по галерията от онази страна.

Отворът беше твърде малък, за да може да се промъкне човек. Дори беше трудно двамата да гледат едновременно.

– Там няма нищо – каза Донован.

– Сега не. Но само преди миг имаше. Иначе не бихме видели светлината... Пази се!

Стените около тях се разтърсиха и те почувствуваха тласък. Посипа се ситен прах.

Пауъл погледна отново през дупката.

– Всичко е наред, Майк. Те са там.

Бляскащите работи се стълпиха в основната галерия на около петдесетина метра от тях. Силните метални ръце бързо събираха разхвърляните от взрива парчета.

– По-скоро – разбърза се Донован. – Ей сега ще свършат, а следващият взрив може да ни помете.

– За бога, не ме карай да бързам. – Пауъл откачи детонатора. Погледът му тревожно шареше по тъмните стени, осветени само от светлината на роботите, така че беше невъзможно да се различи стърчащият камък от сянката му.

– Гледай, точно над тях в тавана има издатина. Останала е след последния взрив. Ако я улучиш, ще се срути половината таван.

Пауъл погледна натам, накъдето сочеше Донован.

– Идват! Сега наблюдавай роботите и се моли на бога да не се отдалечат много от мястото. Нужна ми е тяхната светлина. И седемте ли са там?

– Да.

– Следи за всяко тяхно движение.

Той повдигна ръката с детонатора и се прицели. Ругаейки себе си и стичащата се пот, която премержваше очите му, Донован наблюдаваше внимателно роботите.

Взрив!

Нещо го люшна, земята около тях потръпна на няколко пъти, после усетиха силен тласък, който хвърли Пауъл върху Донован.

– Грег, смачка ме – изкрещя Донован. – Нищо не видях!

– Къде са? – Пауъл се огледа. Наоколо беше тъмно като в адска бездна.

Донован смутено замълча. Роботите не се виждаха.

– Да не сме ги смазали? – с треперещ глас каза Донован.

– Да се спускаме. Не ме питай за нищо. – Пауъл бързо изпълзя назад.

– Майк!

– Какво има още? – спря се Донован.

– Почакай! – В ушниците се чу тревожния, задъхан глас на Пауъл. – Майк! Чуваш ли ме?

– Тук съм. Какво има?

– Затворени сме. Покривът се е срутил не върху роботите, а тук! От сътресението всичко е паднало.

– Какво? – Донован се блъсна в нещо. – Запали фенера, де!

– Дори мишка не би могла да се провере през срутването.

– Е, как ви се харесва това? – тихо каза Донован.

* * *

Те изгубиха известно време и доста много сили, опитвайки се да повдигнат буцата, която им преграждаше пътя. След това Пауъл се опита да разшири отвора, който водеше към главната галерия. Той би стрелял с лъчевия пистолет, но да причини взрив в такова малко пространство беше равносилно на самоубийство. После седна.

– Знаеш ли, Майк – каза той. – Окончателно провалихме всичко. Така и не знаем какво става с Дейв. Идеята беше добра, но тя се обърна срещу нас.

В гласа на Донован се долавяше горчивина.

– Жал ми е да те огорчавам, старче, но без да говорим за неуспеха с Дейв, ние също, до известна степен, попаднахме в клопка. И ако, друже, не се измъкнем, това е краят. Краят. Разбра ли? Колко кислород имаме? За не повече от шест часа.

– Вече помислих за това. Дейв, разбира се, би ни разрил бързо. Но след нашето фантастично срутване, навярно той отново се е побъркал и е невъзможно да се свържем с него по радиото.

– Така си е!

Донован изпълзя до отвора и се изхитри да вкара в него главата си заедно с шлема. Едва успя.

– Ей, Грег!

– Какво?

– Ами ако Дейв се приближи на шест метра?... Ще дойде на себе си и това ще ни спаси.

– Да, но къде е той?

– Там в галерията. Доста далече... За бога, престани да ме държиш за крака, че ще ми откъснеш главата. Ще те пусна да погледнеш.

Пауъл надникна на свой ред през дупката.

– Взривът е бил успешен. Виж ги само, тези дръвници – истински балет!

– По дяволите коментариите! Приближават ли се?

– Не се вижда, но май са доста далече. Чакай. Дай ми фенера, ще се опитам да привлека вниманието им.

След две минути се отказа.

– Напрасно е. Сигурно са ослепели. Охо, тръгнаха насам. Как ти се струва?

– Е, стига де, дай да погледна и аз! – настоя Донован.

Роботите се приближаваха. Най-отпред, вдигайки високо крака, крачеше Дейв, а след него се извиваха във верига шестте „пръста“.

– Бих искал да знам, какво правят? – чудеше се Донован.

– Далече ли са? – измърмори Пауъл.

– На петдесет метра, идват насам. Още четвърт час и ние ще бъдем свобо... Ехей?... Ей!

– Какво има?

– Те се обърнаха кръгом, Грег! Отиват си... Дейв!...

– Що за щуротия? – извика Пауъл. – Нали тук звукът не преминава.

Като се задъхваше, Донован се обърна към него:

– Хайде, чукай по стената, удряй по нея с камъни, създай някаква вибрация! Трябва да привлечем вниманието им, иначе сме загубени!

Той заудря по камъка като луд. Пауъл го сграбчи за рамото.

– Почакай, Майк. Сетих се! Кълна се в Юпитер! Сега е момента да вземем най-простото решение, Майк!

– Какво искаш! – Донован измъкна глава.

– По-скоро ме пусни, докато са още наблизо.

– Какво искаш да правиш? Ей, какво правиш с детонатора? – Той хвана Пауъл за ръкава.

– Искам да пострелям малко.

– Защо?

– После ще ти обясня. Да видим първо какво ще стане. Дръпни се, не ми пречи!

В далечината едва се виждаха светлинните на роботите. Пауъл се прицели внимателно и натисна три пъти спусъка. После наведе цевта и тревожно се взря в тъмнината. Един от спомагателните работи падна! Сега се виждаха шест фигури.

Пауъл неуверено повика в микрофона:

– Дейв!

След малко и двамата чува в отговор:

– Господарю? Къде сте? На третия спомагателен са му пробити гърдите. Той излезе от строя.

– Няма нищо – каза Пауъл. – Затрупани сме от взрива. Виждаш ли фенера ни?

– Виждам. Ей сега ще дойдем.

Пауъл седна и въздъхна.

– Това е, друже!

– Хубаво, Грег – съвсем тихо със сълзи в гласа каза Донован. – Ти победи. Поклон до земи. Само кажи честно, какво стана?

– Просто през цялото време ние изпускахме очевидното, както винаги. Знаехме, че работата е в личната инициатива и че това се случваше винаги при аварийни обстоятелства. Но смятахме, че всичко се предизвиква от специална команда. А защо трябва да бъде някаква определена команда?

– А защо не?

– А защо не цял клас команди? Кои команди изискват от ръководителя най-голяма инициатива? Какви заповеди се дават обикновено само при аварийни обстоятелства?

– Не ме питай, Грег! Говори!

– Та нали това правя. Тези заповеди се дават едновременно по шестте канала! При нормални условия един или няколко „пръста“ изпълняват по-лека работа, която не изисква внимателното им наблюдение. Нещо подобно на нашите обикновени движения при ходене. А при аварийните случаи трябва незабавно и едновременно да се приведат в действие и шестте работа. И точно тук нещо изпуска. Останалото е просто. И най-малкото намаление на исканата от него инициатива, например, идването на човек, го

вкарва в релсите. Аз унищожих един от роботите и Дейв трябваше да командува само пет. Инициативата се намали и той стана нормален.

– Как стигна до това? – упорито разпитваше Донован.

– Чрез логически разсъждения. Направих си експеримент и всичко се оказа правилно.

Те чуха отново гласа на робота.

– Ето ни и нас. Ще издържите ли още половин час?

– Разбира се – отвърна Пауъл. После продължи, обръщайки се към Донован: – Сега задачата ни значително се опрости. Ще проверим тези вериги, които са най-натоварени при шестканална команда, отколкото при петканална. Много ли трябва да се проверява?

– Според мен, не много – пресметна Донован. – Ако Дейв е направен точно като опитния екземпляр, който видяхме в завода, той трябва да има специална координираща верига и всичко се свежда до нея... Слушай, това вече е добре! Остават дреболии!

– Добре. Обмисли ги и, когато се върнем, ще проверим по чертежите. А сега, докато Дейв се добере до нас, ще си почина.

– Почакай! Кажи ми само още едно нещо. Що за странна маршировка беше това, тези странни танци, които започваха всеки път, когато губеха разсъдък?

– А, това ли? Не знам. Но имам едно предположение. Спомни си: спомагателните работи са „пръстите“ на Дейв. През цялото време и така ги наричахме. Та аз мисля, че всеки път, когато Дейв ставаше психически неустойчив, в главата му всичко се е обърквало и той е започвал да върти пръсти...

Унищожаване на чудовищата

Научно-фантастичен разказ

Сакьо Комацу

Когато космически кораб се приближава към непозната планета от новооткрита слънчева система, всички много се вълнуват. Особена пък, ако по предварителни данни на планетата трябва да има живот. Тогава не само младите астронавти, но дори заслужилите ветерани не могат да си намерят място от вълнение.

Екипажът на кораба просто изгаряше от нетърпение. Капитанът, колкото и да се мъчеше, не можеше да разведри напрегнатата атмосфера.

– Как мислиш, какви ли са тия същества? – със сподавен шепот попита младият метеоролог своя съсед оператора. – Дали там има високо развити разумни същества?

– Разбира се, че има! Нима какво да се съмняваме – отговори операторът на радара. – Тяхното слънце е доста старо, свети си от десетки милиарди години. По всички показатели на планетата има най-благоприятни условия за развитието на живот.

Метеорологът дълбоко въздъхна и се наклони напред.

– Да... Интересно, какво представляват?... Хубаво е, ако са добродушни и да не изглеждат много страшни. Разбирам, че това е предразсъдък, но въпреки всичко не мога да понасям изводи. И защо разумният живот понякога взема уродливи форми?... Ех, ако приличат на нас! Приближаваш се. стискащ ръка и установяваш контакт!...

– Включвам спиращото устройство! – чу се гласът на пилота от репродуктора. – Влизам в орбитата на спътника на планетата, ще направя няколко обиколки и ще се приготви за кацане.

– Спокойно, деца – каза капитанът, като оглеждаше насмешливо момчетата. – Потърпете мъничко. Ние вече сме съвсем близко. Скоро ще можем да правим наблюдения с помощта на оптичните уреди.

Но изведнъж червената сигнална лампичка светна. Всички тревожно вторачиха очи в репродуктора.

– Системата за автоматично подаване на гориво излезе от строя! – излая репродукторът. Това беше гласът на главния механик. – Кацането невъзможно. Не можем да влезем в орбитата на спътника, за да правим оптически наблюдения.

– М-да!... – Капитанът направи кисело гримаса. – Колко време ще ни трябва за ремонт?

– Според мене най-добре е да се върнем в базата...

– Чухте ли? – каза капитанът в микрофона. – Кацането на планетата и оптическото наблюдение се отменят. Този път ще трябва да се ограничим с максимално доближаване до планетата. Ще изпратим ракето-бот-разузнавач, за да се запознаем с възможно по-голяма част от света, който не познаваме.

Космическият кораб влезе в орбита, доста отдалечена от планетата. Ракето-ботът беше готов. Той побра всичко десет души, но капитанът не забрави най-младите. Разузнавачите нямаха много време: поради аварията в системата за автоматично подаване, горивото изтичаше.

Колкото по-ниско се спущаше ракето-ботът, толкова по-прекрасна картина се разкриваше долу. На членовете от екипажа дъхът просто секваше пред величествената панорама. Най-сетне ракето-ботът навлезе в атмосферата на планетата и като разпери крила се плъзна над планините, които вече ясно се виждаха.

– Море! – извика един от младите астронавти, който за миг бе откъснал поглед от оптическите уреди. – Континенти!... Облаци!... Пустини... Планини... Гори...

– Това вече го знаем от наблюденията, които правехме от борда на кораба – спокойно произнесе командирът на ракето-бота. – А някакви животни виждате ли? Тук трябва да има живи същества. Виждате ли признаци на разумен живот?

– Засега е трудно да се каже. Ние летим още на голяма височина – отговори операторът на радара. – Трябва да се спуснем по-ниско.

– Гледайте! – извива метеорологът. – Животно! Да, да, животно... Нещо подобно на гигантски гушер...

– Къде е? – попита пилотът.

– Ето го, ето го! Отляво... Вземете курс към склона, откъдето започва гората.

Пилотът бавно обърна ракето-бота наляво. Сега те летяха съвсем ниско. Долу се люлееха тъмнозелени клони. После между гъстия листак се мярна широка поляна, която преминаваше в степ. По нея нещо бързо се придвижваше. Нещо дълго, кафяво...

– Май наистина са гуцери... – измърмори командирът. – На тази планета...

– Връщайте се назад! – изкряска метеорологът, стиснал оптическия уред. – Едно същество точно като нас!

– Какво?! Къде? – развика се пилотът. – Тю, отминах. Сега ще завия.

– А каква е тая прах? – командирът си потърка очите сякаш прахта можеше да проникне в ракето-бота. – Май долу има бой.

– Тъй вярно! – метеорологът прегракна. – Те се бият! Оня, тоя, който прилича на нас, се нахвърли срещу чудовището! Проклетият гущер ей сега ще го излапа!

Вече всичко се виждаше без оптически уреди. Страшният гигантски гущер беше връхлетял срещу другото, също гигантско същество, което си приличаше с членовете по екипажа, както си приличат две капки вода – два крака, могъщ торс, мускулести ръце, загоряло лице, обрасло с гъста брада. Ехото от рева на чудовището и виковете на циклопа отекваше в скалите. Тревата на поляната беше стъпкана. Във въздуха се носеха облаци кафява прах. Земята бучеше под краката на противниците. Гущерът махна с дебелия си гребеновидна опашка, мимоходом повали едно дърво и запрати циклопа в храсталака. Но той се изхитри, скочи на крака и метна срещу страшното чудовище един отломък от скала.

– Брей! – командирът преглътна слюнката си. – Браво! Също като на филм. Като малък съм гледал такива филми с чудовища...

– Тази гадина надви циклопа! – отново се развива метеорологът. – Вижте, вече си отваря муцуната! Ах, горкият, спукана му е работата! – той умолително погледна командира. – Шефе, нима ще допуснем такова нещо? Помощ! Бият ни!

– Я чакайте – командирът беше съвсем объркан. – Не е удобно да се намесваме. Според междугалактичния кодекс това е

забранено. Сами да се оправят. Между другото циклопът може би и без наша помощ ще надвие чудовището.

– Как така?! Какво от това, че е забранено! Ами ако ние си приличаме с обитателя на планетата като две капки вода? Изобщо няма какво да му мислим! Вижте колко много са тия отвратителни чудовища, а той е сам.

– Добре! Убедихте ме! – изръмжа командирът. – Оръдието за стрелба!

Като направи един плавен вираж над склона, пилотът рязко пикира надолу. Ракето-ботът за миг се скри сред облаци прах, вдигнати от битката. Моментът беше подходящ – противниците, които се душеха, за част от секундата се пуснаха. Оптическият прицел беше точен: ракетата, оставяйки след себе си тясна ивица от бледосинкав пламък, не докосна циклопа и се заби право в гърдите на чудовището.

– Чиста работа! – възхити се метеорологът. – Вярно, също като на филм. И аз като малък съм гледал такива филми.

Гигантският гущер, мачкайки храстите и тревите, се сгромоляса на земята. Останалите чудовище в ужас се разбягаха. Пилотът закова ракетобата точно пред слисания циклоп. Командирът се обърна към него чрез автопреводача:

– Надявам се, друже мой, че не сте пострадал? Да не би да сте ранен от някой шрапнел?

Известно време циклопът мълчеше и уплашено се озърташе. После изглежда мозъкът му прие вълните на автопреводача и той размърда устни:

– Не... Не... Нищо ми няма... не съм ранен... – отговори микрофонът. – А вие... Какви сте вие?

– Ние сме от друга галактика. Както виждате разумни същества, които приличат на вас. Същият биологичен вид! – метеорологът се изчерви и кожата му се покри с бисерни капчици пот. – Кажете, тук много ли има такива като вас?

– Не... На тази планета ние сме съвсем малко...

– И трябва непрекъснато да се сражавате с тия чудовища?

– Не-е... тоест да... – изглежда циклопът се страхуваше от нещо.

– Радиограма от кораба! – прекъсна разговора радистът. – Заповед за незабавно завръщане на ракета-бота. Загубата на гориво непрекъснато се увеличава. След един час излитаме за базата.

– Е, сбогом, друже! – тържествено изрече командирът. – Дръжте се, не се предавайте! Избивайте гущерите! И нека процъфтява цивилизацията на вашата планета!

– Шефе – развълнувано каза метеорологът, когато ракето-ботът започна да набира височина – струва ми се, че на тях горките не им е леко. Чудовищата надвигат циклопите. И нашият познат се чувствуваше зле, макар че не му трябва да взема сили назаем. Е, всички до един ще ги избият тия гущери!...

– А ние какво можем да направим?

– Шефе, хайде да окажем помощ на разумните същества! Искане ми се спокойно и нормално да се развиват. Без всякакви пречки.

Командирът поклати глава.

– Това няма да го бъде. Ние и бездруго нарушихме закона и се намесихме в чужд живот. Според правилата еволюцията на всяка планета трябва да върви по свой път.

– Как така? Нима нищо няма да направим? – огорчи се метеорологът. – Нали говорихме с циклопа и той ни каза, че са малко. Проклетите гущери няма да оставят на мира разумните същества! Ако не се намесим, разумният живот на тая планета окончателно ще загине... И изобщо, всяко правило си има изключение. В края на краищата всичко е много просто. Трябва да наръсим планетата с нашия радиоактивен препарат, който ще действа избирателно – само организма на гущерите.

Командирът се подсмихна.

– Да знам, вие не изпитвате симпатии към гротескните форми на живот... Честно казано, и аз също не обичам много разните му чудовища, при това зловни и кръвожадни... – той за миг млъкна. – Добре. Нека бъде така, както искате вие. Пилоте, направете кръг над материка.

* * *

Когато ракето-ботът изчезна в небесната синева, от проходите, иззад скалите, от горския гъсталак, наизлизаха гущерите и се втурнаха към своя изоставен другар.

– Какъв ужас! – възкликна един от тях на родния си език. – Какви бяха тия пришълци?

– Истински кошмар! И през ум не ми е минавало, че изведнъж може да оживее една страшна приказка – каза гущерът-артист като сваляше костюма на циклопа. – Значи такива уродливи форми на живот наистина съществуват някъде из другите галактики. Когато

пришълците се приближиха и заговориха с мен едва не умрях от страх.

– Колко жалко! – произнесе режисьорът. – Налага се да отложим снимките за филма за чудовищата. Просто обидно, толкова подходяща планета за снимки в натура. Древност, която оживява. И пейзажът, и аборигените – всичко е толкова подходящо. При това местните гущери, които в процеса на еволюцията още не са се превърнали в разумни същества, можеха да бъдат използвани в масовките. И ето на, дойдоха тия пришълци и всичко развалиха...

– Знаете ли, ние трябва да бързаем – загрижено се обади асистент-режисьорът. – Сега моят мозък с мъка долови разговора на пришълците в ракета-бота. Те се готвят да отровят атмосферата на планетата с радиоактивно вещество, смъртоносно за организма на гущерите. Ние ще отлетим, а местните жители... Изглежда тяхното положение ще бъде доста плачевно.

– Сбор! – изкомандува режисьорът. – Срочно напускаме планетата. По възможност ще се стараем да не се появяваме от оная страна, където е техният кораб. Пренесете в ракетата тялото на нашия трагично загинал другар.

– Какво нещастие! – изхлипа една артистка. – Толкова млад, толкова красив! Любимецът на публиката! Винаги е играл супермени и изведнъж такава ужасна смърт!... Какво ще кажем на жена му?

– По-добре аз да бях умрял – измърмори артистът, който изпълняваше ролята на циклопа. – Вече никога няма да играя тия отвратителни, кръвожадни чудовища!

Огромните гущери, които приличаха на дракони – висшата разумна форма на еволюцията на влечугите, с наведени глави се помъкнаха към своята ракета. Техните събратя – аборигените, които бяха още много далече от разумните същества, равнодушно гледаха заминаващите, вдигнали змийските си глави към небето...

Гигантските гущери, царували на земното кълбо в продължение на десетки милиони години, внезапно измрели. Това се случило преди шестдесет милиона години. Казват, че в скелетите на откритите гигантски гущери, са намерени радиоактивни вещества, и техният процент е много по-голям от процента в скелетите на други изкопаеми от същия период. Но и до ден днешен не е точно установено каква е причината за тяхната внезапна, трагична гибел на нашата планета.

Напорът на живота

Научно-фантастичен разказ

Д. Биленкин

Вече второ денонощие той вървеше по червената студена равнина – направо и все направо. Беше с яркосин, забележим отдалече комбинезон, но не се залъгваше с надеждата, че ще го намерят. Щеше да бъде чудо, ако в еднообразното свистене на марсианския въздух се втурнеше бръмченето на мотор.

Вървеше с походката на автомат – равномерна, пестяща силите му: шест километра в час, нито повече, нито по-малко. Мислите му също бяха подчинени на монотонния ритъм. От извървения път запомни само някакви откъслечни картини; всичко останало се сля в една мъглива ивица, а миналият му живот се отдалечи нейде в безкрайността, стана малък и нереален като пейзаж, гледан през обратната страна на бинокъл.

Затова не изпитваше и страх. Съществуваше само затыпяващото движение напред, затыпяващата умора в тялото и затыпяващата безчувственост в мислите. И само по-силно го болеше лявото рамо, притиснато от тежкия кислороден балон (десният вече беше изразходван и той го изхвърли). Иначе всичко бе в ред: беше сит, не чувствуваше жажда. електроотоплението работеше безукорно, обувките не протриваха ходилата му и не го стискаха. Нямаше защо да се бори с бавното угасване на тялото, лишено от приток на жизнена енергия, нямаше защо да пълзи с последни сили,

подчинявайки се вече не на разума, а на инстинкта. Дори и сега техниката го избавяше от страдания.

От време на време машинално оправяше раницата, за да уравни товара на рамото си. Всеки път, когато правеше това, положението на главата му се променяше и свистенето на вятъра в ушите му (по-точно в шлемофоните) ту се усилваше, ту стихваше. Въпреки вятъра, въздухът беше чист и прозрачен, близкият хоризонт се открояваше ясно, мраз сковаваше почвата и виолетовото небе и от това редките звезди в зенита светеха студено и без да трепкат.

Все още изпитваше удоволствие, когато преодоляваше ниските скатове. Те не бяха стръмни и той не забавяше крачка, а при спускането дори я ускоряваше и се радваше, че хълмовете му помагат да върви по-бързо, макар това да беше явна самоизмама и той го знаеше. Като дете обичаше да си въобразява, че не върви, а е автомобил и вместо крака има четири колелета. Приятно му беше да „дава газ“, тоест да върви по-бързо, „да върти кормилото“, за да избегне сблъскването с минувачите, и да „натиска спирачките“. Сега пак му се струваше, че е кола.

Постепенно сянката му се удължи. Колкото по-ниско се спускаше слънцето, толкова по-червена ставаше равнината. Склоновете аленееха, но зад скалите вече се стаяваше здрач, който дебнеше оттам като кадифените лапи на хищник. Вятърът някак неусетно стихна. Всичко се вцепени, а у Севергин – така се казваше някога той, – сега името му нямаше значение – трепна тревогата, предшествуваща настъпването на нощта, когато човек е сам и беззащитен сред пустиня.

Погледна слънцето и усети неизразима тъга. Сигурно дълбоко в душата си все пак се е надявал да го спасят... Краят на светлия ден означаваше край на надеждата.

Отдалеч, от гъбовидните израстъци на еретриума, прекосявайки сенките, се търкулна нещо живо и се приближи до Севергин. Малките розово блеснали очи на зверчето стрелнаха човека. Севергин сложи ръка на пистолета си. Но зверчето, след като се увери в присъствието на пришълеца, без да се спира, продължи да тича по своите работи. Навярно някакъв мъдър инстинкт му подсказа, че това двукрако няма нищо общо с Марс, че тук то е случайно, случайно е живо и съвсем не случайно ще изчезне, още преди слънцето отново да обагри в червено равнината.

Севергин едва се сдържа да не стреля след животинчето, такава жалост изпита към себе си! Някой сякаш обърна бинокъла и миналото оживя. Миналото, което беше предрешило всичко. Защо именно него природата бе създала не като другите? Защо, защо?

Навел глава и почти обезумял, затича срещу прокрадващите се сенки. Мускулите му, както и очакваше, веднага натежах като оловни, но той се принуждаваше да тича напред, напред, сякаш изтезаваше тялото си.

След стотина метра се предаде. Всеки друг на неговата възраст и с негово здраве би преодолял и километър. А той капна още на стоте метра.

Така е било винаги.

Беше роден различен от другите. Бедата не беше в това, че не можеше да яде например хляб; има хиляди хора, които не могат да ядат нещо – едно неудобство и нищо повече. Природата го беше

онеправдала с нещо по-важно – не му беше дала сила. В детството си не боледуваше по-често от другите деца, но се задъхваше на стоте метра, не можеше да се повдигне на висилката, плачеше, мъчейки се да преодолее шведската стена.

А продължителни физически натоварвания като ходене на големи разстояния му бяха достъпни. Въпросът беше другаде. На един мотор, преди да бъде разработен, поставят ограничител. В неговия организъм завинаги беше поставен такъв ограничител. Не беше способен за резки усилия, които изискват голям разход на енергия, както сваленият ниско фитил не може да даде ярък пламък.

Връстниците му снизходително го съжаляваха, а учителите по физкултура просто се съсипваха с него. Все се надяваха, че с обикновените методи ще успеят да развият организма му. Физкултурата стана кошмар на детството и юношеството му. Видеше ли успоредка или халки, разтреперваше се като осъден на инквизиция. „Давай. давай!“ – викаха му момчетата в миришещите на пот и прах физкултурни зали. А той предварително изтръпваше, защото знаеше с какъв смях (беззлобен, но от това не по-малко обиден) ще посрещнат нелепия му, позорен скок през „козата“.

Спаси го четвъртият или петият лекар, при когото го заведоха разтревожените му родители. Той, както и другите лекари, не откри нищо нито в сърцето, нито в дробовете му, но не вдигна рамене, не го сметна за симулант, а каза спокойно:

– Отклонения в обмяната на веществата, навярно генетични. Скоро няма да се научим да ги регулиране. Не се огорчавайте. За

вас ще съставим специална програма от физически упражнения. Футболист няма да станете, а за останалото...

Кошмарът се разсея завинаги.

И ето как завърши всичко – с тази печално гаснеща равнина на Марс, с безумния бяг от самия себе си...

Севергин си наложи да легне, нагласи краката си на по-високо, за да отпочинат по-добре. Тези обикновени движения го успокоиха. Пристъпът на отчаяние му възвърна трезвостта.

За всичко си е виновен той, няма защо да обвинява другиго. Сам предизвика съдбата, като тръгна за Марс. Разбира се, не както в детството, когато плачейки от злоба, отново и отново се залавяше за щангата, като се надяваше, че този път тя ще се покори на неимоверните му усилия. Прославеният доктор по микробиология изобщо не си спомняше, че съществуват такива схватки! Отдавна живееше в света, където умът решава всичко, а физическите достойнства нямат значение. Там той беше на мястото си, дори нещо повече. Не е чудно, че именно него помолиха срочно да се отпрати към Марс, за да разбере и обясни тревожното поведение на кристалобактериите, които необяснимо как бяха проникнали през водопречиствателните филтри. Никой изобщо не се интересуваше дали докторът може или не може да се вдигне на висилката: Марс се нуждаеше от неговия ум, а не от мускулите му.

Можеше да откаже, но не го направи. Да отиде на Марс като избраник, да се приближи до предната линия, където човекът води сурова борба за живот – можеше ли да се откаже от един такъв бляскав реванш за униженията през детството? За да се почувствува истински избраник, трябваше да затвори очи само за

една незначителна подробност: никой – нито хората, нито обстоятелствата искаха от него да води на Марс ръкопашен бой с природата. Там, както и на земята, той си оставаше пасажер на кораба, наричан цивилизация, и неговите илюминатори бяха сигурна защита срещу морските бури.

Никой не допускаше, че може да стане авария. Нима капитанът, когато взима пасажери на борда, ги пита дали умеят да плуват?

...Летеше от Сезоастрис към Титанус, седнал в мекото кресло на малка автоматична ракета, която сама излита, сама каца и изобщо всичко върши сама. Седеше в креслото и четеше. Дойде на себе си, едва когато видя приближаващите се скали. Не забеляза нищо и никога няма да разбере какво се бе повредило в механизма. Но и когато падаше, ракетата се погрижи за него: катапултът го изхвърли, преди да проумее какво става.

Автоматиката не можа да направи само едно – да го запази при спускането с парашута от удара в скалата (но и най-грижливата майка не винаги може да предпази детето си от удар!). За щастие тласъкът не попадна върху Севергин, а върху раницата с аварийния запас. Радиостанцията се превърна в каша, посребрена от станалия на сол термос с кафето, но всичко друго оцеля, включително и скъпоценната планкарта, с която във всяка местност можеше точно да определи координатите си.

Той ги определи, щом дойде на себе си. Всичко беше много добре и много лошо. Намираше се в южната част на хребета Михайлов, встрани от трасето на ракетата и вън от зоната на радарното наблюдение. Това значеше, че Сезоастрис не е успял да засече дори приблизително мястото на слизането му. Но пък беше

само на сто и шестдесет километра от селището на геолозите. Балоните на скафандъра и аварийният запас му осигуряваха тридесет и шест часа дишане. Имаше и таблетки, които прогонват съня. Планинската местност свършваше на седем-осем километра от мястото на падането и планините не бяха нито много стръмни, нито много високи – планини, напълно подходящи за туризъм. Прекрасно! За пет-шест часа ще ги прехвърли, по-нататък започва равнина, където съвсем спокойно може да поддържа средна скорост от пет и половина километра в час. Ще успее да стигне. Нали трябва да ходи, а не да тича, организъмът му няма да го подведе.

По едно време дори се зарадва: наистина ще получи реванша.

Разпръсна около мястото на аварията флуоресциращо багрило, забелязваше се отвисоко и бодро пое напред.

Забравил беше, че дори в ниските планини, ако не искаш да удължиш петорно пътя си, трябва тук-там да се катериш отвесно нагоре, да прескачаш пукнатини, да се вдигаш на ръце – всичко, което той не можеше.

За да измине първите седем километра, отидоха петнадесет часа, а на негово място всеки младеж, носител на туристическа значка, би ги изминал най-много за седем-осем!

По-нататък вече вървеше, съзнавайки, че няма да успее да стигне.

...Малкото марсианско слънце докосна края на равнината. Удължилата се сянка на Севергин се плъзна отвъд хоризонта. Трябваше да върви и с ритъма на движението да приспи своите възбудени емоции.

Не беше извървял и километър, когато равнината помръкна. Но високо в небето един след друг припламваха невидими през деня перести облаци, сякаш някой ги докосваше, като взимаше акорди цветомузика. Златисти, лилави, червени – тоновете бяха нежни, леки и прозрачни, – те плаваха във виолетовия кристал на небето като листенца от безтегловни цветя.

Севергин вдигна глава и дълго вървя така – усмихваше се на нещо и се учудваше, че се усмихва...

Скоро небето почерня. Но мракът не трая дълго: изгря Деймос. Почвата леко засребря и студът, който обхващаше коленете при всяка крачка, когато тъканта на комбинезона се опъваше, стана по-осезаем. Севергин усили електроотоплението.

Равнината вече беше гладка като разстлана покривка, само тук-там като тънки щрихи от туш личаха черни сенки, хвърляни от редките стръкчета сафар – унилата марсианска трева. С изненада Севергин забеляза, че внимава да не стъпва върху растенията, и се учуди откъде се е взела у него тази грижлива обноска.

После си спомни. В мрачен и ветровит априлски ден вървеше през дъбова гора. Дърветата още бяха голи с изкривени клони; трошливи листа стелеха земята, а под стъпките му хрущяха жълъди, кафявосиви, също като листата. Кой знае защо хрущенето на стъпкваните жълъди беше приятно за слуха му. В него се долавяше мощта на стъпките на уверен в себе си човек, тежестта на здравето му и силно тяло.

Така вървя, докато сред посърналата трева не съгледа някаква бледозелена звездичка. Учуден се наведе: беше покълнал жълъд,

вече вкопчил се в студената земя. И тогава видя, че наоколо има много такива звездички, че те са навред и че е стъпвал и върху тях.

На пръсти побърза да напусне гората.

Както тогава Севергин се спря и се наведе пред стръкчето сафар. Кой знае защо му се стори, че най-важно сега е да разгледа тревичката.

Стебълцето приличаше на ръждив тел, косо втикнат в замръзналата почва. Севергин знаеше, че е по-здроо от стоманен тел и не може да бъде стъпкано като жълъда. Но и сафарът чакаше часа на своето пробуждане. В тази разредена, бедна на кислород и топлина атмосфера за него също щеше да има пролет. Той не гаснеше, а живееше отлично в средата, смъртоносна за всичко земно, което не е защитено от скафандър или от стените на парник.

С това също трябваше да се примири.

Внезапно от стебълцето на сафара се плъзна втора сянка, тънка като кука за плетене. Изгряваше Фобос.

Севергин се изправи. Край него се простираше ярко осветена равнина. Тесните сдвоени сенки се стелеха като черна клинопис. Посребрен от луните, Севергин се извисяваше като същински паметник над тъмните писмена.

Въпреки всичко край него имаше живот. Колко пъти, когато се е взираше в очертаното поле на микроскопа, се бе възхищавал от издръжливостта на живота! Често предметното стъкло приличаше на бойно поле, така плътно беше осяено от труповете на бактерии, убити от отровите, от ултравиолетовите лъчи или от радиацията. Нито помен от движение, също като сега. Но това беше измама. Един организъм от милионите, един от милиардите се оказваше цял

и невредим и даваше начало на нова мутационна раса. Онова неизвестно нещо, което го отличаваше от всички, тържествуваше победно над обстоятелствата и завоюваше за живота нова сфера, там където на пръв поглед не съществува и най-малката възможност.

Така е било винаги. Зародилият се във водата земен живот завладял сушата, издигнал се във въздуха, спуснал се в най-големите дълбочини. Кой знае, може би след стотици милиони години и без човека напорът на живота би изхвърлил нови кълнове в космоса, би ги пренесъл на другите планети? Защо пък не? За обитателите на морето сушата също е била гибелна пустиня. Но вълна след вълна, подтиквани от обстоятелствата, те тръгнали в атака, а сред трилионите загинали винаги се срещали единици, не както всички други, които оцелявали в новата среда.

Единственият случай, когато съществуването им се е оправдавало! В обикновените условия тези десантници по-скоро от другите били обречени на гибел. Когато върху птичето ято налети силна буря, смъртта не избира жертвите си слепешката. Стандартът, проверен от милионите години еволюция, може да устои на бурята именно защото в неговото уточняване са участвували хиляди силни бури в миналото. Но тежко и горко на онзи, който не е стандартен!

Севергин беше нестандартен, затова планините победиха него, а не той тях. Техниката даваше възможност на хората почти да не дават жертви при движението си към другите светове. Ако тя винаги работеше безотказно, изобщо нямаше да има жертви. Но уви, щитът не беше и не можеше да бъде абсолютен...

Внезапно Севергин разбра защо от всичко, за което можеше да мисли през последните си часове, мислеше именно за това. Несъзнателно, без да иска, той търсеше утеха. Така бе устроен. Като че ли от тези мисли щеше да му стане по-леко!

Безпределна тишина цареше наоколо. Луните се приближиха една към друга и гледаха от висината втренчено като две очи. Всяко движение в този замрял свят изглеждаше светотатство. Севергин ускори крачка.

Няма да го направи. В минутата, когато започне да се задушава, няма да извади пистолета и няма да се застреля. За живите не е все едно как ще загине. Нещо болезнено ще зашемети другарите му, ако го намерят с пронизано сърце. Пример за малодушие? Не... Човек е длъжен да се бори до последен дъх. Издръжливостта на човечеството зависи от издръжливостта на всеки поотделно – това е всичко.

Сега вървеше и мислеше за приятелите си, за онези, които обичаше, за това, което беше направил и което не беше направил. Много от нещата, които преди му се струваха важни, сега нямаха никакво значение. Не всичко може да ти бъде опора, когато идва смъртта. Човекът оставя следа с хубавото, което е направил за хората. Само приятелството, благодарността и любовта могат да те подкрепят и успокоят, когато настъпи времето да правиш равносметка. Особено любовта. Сега би живял съвсем, съвсем иначе – по-доброжелателен към другите, по-грижлив, по-чист, ако би било възможно!

Късно.

Фобос залезе. Появя ветрец, вече предутринен. Ще дочака изгрева. Необяснимо защо искаше това да стане при светлината на слънцето.

Но точно тогава в регулатора за въздушното налягане нещо щракна три пъти.

Севергин изтръпна. Този сигнал предупреждаваше, че след десет минути кислородът ще свърши. Краят.

Отмаляващите му крака сами го отведоха до побелял от скреж камък. На хоризонта небето вече леко светлееше, но изгревът на слънцето беше още далече.

Дали да изключи електроотоплението и да замръзне? Казват, че приличало на сън.

И изведнъж изпита неудържимо, непреодолимо желание да живее! Не е успял, не е довършил, не е поправил, не е долюбил – не можеше да изчезне просто така!

Скочи. Започна да се задушава. Сякаш към устата му притискаха маска! И все пак тръгна. Дробовете му се разширяваха и свиваха все по-често и по-често, сгърчваше ги болка, гърлото му хриптеше, падна на колене и въпреки всичко запълзя. И когато съзнанието му се замъгли, а тялото му се замая в конвулсии, дръпна рязко шлема и глътна марсиански вятър, както давещият се гълта вода, защото не може да не глътне.

През дробовете му премина мраз, болката като последна светкавица озари мозъка му и всичко угасна.

Угасна, за да заблещука отново. Дойде в съзнание от спазмите, които раздвижваха дробовете му, и видя пред очите си нещо червено, пулсиращо.

С невероятно усилие вдигна глава. Вече беше светло. И той пълзеше! И той дишаше марсиански въздух! Организмът му не беше като на всички други: остана жив!

Дори не го осъзна. Продължаваше да пълзи. Пълзеше яростно, упорито, без да гледа – все напред и напред, натам, където бяха хората.

Отречените

Научно-фантастичен разказ

Джордж Смит

Старият, разяден от ръжда космически кораб обикаляше около планетата Олимпия в орбита, близка до орбитите на станциите за космически контрол. На Лен Сесмик, който седеше до илюминатора в директорския кабинет, той изглеждаше невероятно стар. Сякаш не беше истински кораб, отдалечен само на няколко мили, а картинка, изрязана от учебника по история и залепена върху черен фон.

– Просто да не повярваш, че е истински – рече Пен, като се обърна към Джексън Таунли, директорът на станцията. – През живота си не съм виждал такава антика.

– И аз също, Пен – каза Таунли, гледайки мрачно и загрижено към младия си помощник. – Но го очаквах. Сутринта получих съобщение от Азгардския контролен пункт, тъй че аз знаех за появяването му в нашата система. Само че не го очаквах толкова скоро.

– Нещо не е в ред ли? С този кораб?

– Да, Пен – замислено отвърна другият. – Боя се, че е така. Това е „Телус-2“. В най-скоро време той ще ни поиска разрешение за кацане... и трябва да му откажем.

– Да му откажем? Но, ако се съди по вида му, той е прекарал в Космоса много години. Вероятно припасите му са се свършили, а може би и хората имат нужда да почувствуват твърда почва под

краката си и да глътнат малко свеж въздух. Вие не знаете какво нещо е когато...

– Аз също съм бил астронавт, Пен, така че зная – каза Таунли.

– Тогава защо е всичко това? Не разбирам.

– „Телус-2“ е в карантина. Не му е разрешено да каца върху никоя цивилизована планета, това е заповед на Съвета на Галактиката.

– Искате да кажете, че на борда му има заразна болест?

– Да. „Телус“ носи една от най-опасните зарази, известни на човечеството.

– А, значи карантината е временна – каза Сесмик като се доближи до радиофона. – Ще повикам Нова Тулса, нека да изпратят лекари и сестри...

– Лекарите и сестрите няма да помогнат – каза тихо Таунли.

– Нима не можем да им помогнем? Та ония там просто ще се побъркат!

– Когато поискат разрешение за кацане, ние ще им позволим да влязат в орбита, но само да проведат необходимия ремонт и да натоварят провизии и гориво.

– Само това ли? Няма ли да им помогнем с нищо друго? – Пен си спомни дългите полети, в които бе взел участие и тъгата, която разяжда душата, тъгата по синьото небе, по глътката свеж въздух, по твърдата почва под краката.

– Повече с нищо не можем да им помогнем. Азгардският контролен пост им отказа дори и това.

– Но защо?

– Преди пет години Сириус-3 разреши на „Телус“ да се спусне и сега там е безлюдна пустиня. За първи път след двеста години „Телус-2“ получи разрешение да кацне и стана катастрофа. Това е космически „Летящ холандец“, той ще странствува от планета до планета, докато се разпадне на части. Тъй стана някога и с „Телус-1“. Когато това се случи, на командира ще дадат друг кораб и хората и техните потомци ще се скитат из Галактиката, за да търсят планета, която ще пожелае да ги изслуша.

– Не разбирам... Аз...

– Може би така е по-добре. Съветът на Галактиката има сериозни основания да държи кораба в карантина и ние ще изпълним тази заповед. По-точно ще я изпълните вие – каза директорът, като си погледна часовника. – След един час трябва да бъда на заседание на Планетарния съвет. Не бих искал да ви струпам тази работа на вас, но ако искаме да получим нови субсидии, трябва да отида на съвета.

– Ще имам грижата всичко да бъде в ред.

Директорът Таунли погледна по посока на „Телус-2“: Вълк-359 – слънцето На Азгард и Олимпия – осветяваше ръждивата предница на старинния кораб.

– Ще гледам да се върна колкото се може по-скоро, но през следващите два-три дни поемете командуването вие, Лен.

– Ще се постарая да не ви изложя.

– Вярвам ви, Лен. Помнете, че от разпореждането на съвета за „Телус“ не можете да се отклонявате. То трябва да се изпълнява без никакви изменения.

Няколко минути, след като Таунли излезе, на вратата се почука. Влезе радистът и Лен с виновен вид скочи от директорското кресло.

– На видеофона е капитанът на „Телус“. Търси директора, Сесмик.

– Директорът слезе на планетата – отвърна Лен. – Ще разговарям аз.

В кабината на радиста край космическия радиофон се бяха събрали четири или пет сътрудници на станцията. Те бяха видели древния кораб и изгаряха от любопитство.

– А, ето го и изпълняващият длъжността директор – каза главният свързочник Пол Норуич като видя Лен. Върху навъсеното му лице се появи усмивка, с която искаше да скрие неприязънта си към Сесмик.

Без да обръща внимание на Норуич, Лен седна пред видеофона. От екрана го гледаше в упор висок човек с гъсто подстригани бели коси. Той седеше изпънат, сякаш бе погълнал линейка. Беше облечен в костюм с непозната на Лен кройка от блестяща, но вече протрита материя. Зад него стояха няколко мъже и една девойка на около двадесет години. Тя беше висока, стройна, късо подстригана.

– Вие пи сте господин Сесмик? – попита нервно беловласият.

– Да, аз съм – отвърна Лен, без да разбере защо непознатият натърти на думата „господин“.

– Ние поискахме разрешение за кацане и бихме искали да знаем защо е отхвърлена молбата ни – хладно и изразително продължи той.

– Защото... знаете ли... – Лен не беше в състояние да откъсне погледа си от високата девойка. Тя също го гледаше съсредоточено,

но сурово и недружелюбно. – Това е разпореждане на Съвета на Галактиката. Нито една цивилизована планета няма право да разреши на „Телус“ да каца...

По лицето на капитана на „Телус“ се появи презрение.

– Какво общо има тук Съветът на Галактиката?

Лен изслуша и следващите резки думи, след това прекъсна тирадата:

– Разрешава ви се да останете в орбита докато завършите необходимия ремонт. Провизии и гориво ще ви бъдат доставени по ваше желание.

Тогава напред поривисто излезе девойката.

– Господин Сесмик – каза тя, – обръщам се към вас като човек към човек. Ние сме в окаяно положение. Трябва на всяка цена да се спуснем на планетата. На борда си имаме двадесет човека болни от космическа депресия.

Лен се намръщи. Той знаеше: ако жертвите на това заболяване не прекарат няколко дни на твърда почва върху някоя планета, те ще изгубят разсъдъка си и до края на живота си ще останат побъркани.

Каквото и да е предизвикало разпореждането на съвета, все пак то е много сурово. Какво може да си изпати цялата планета от няколкостотин души?

Той се обърна към Норуич.

– Изгответе съобщение до базата Тулса. Съобщете, че на „Телус-2“ има случаи на космическа депресия и че изпълняващият длъжността директор препоръчва да се сваля карантината и да се разреши на кораба да кацне.

След четири часа пристигна отговор:

„По ваша препоръка разрешавам на „Телус“ да кацне. Кацането може да стане само на остров Карсън в Тайронско море. Необходимите припаси и земен персонал да бъдат доставени на острова. Корабът може да прекара там не повече от седмица. На никой, освен на жертвите на космическа депресия, не се разрешава да напускат кораба. Болните да се държат под лекарски надзор и веднага след оздравяването да се върнат на „Телус“. В 13.00 часа ще се завърне Таунли и ще ви смени, а вие веднага ще оглавите операцията на острова. Всичко лежи на вашата съвест“.

Радиограмата беше подписана от Дейвидсън, шефът на съвета.

В уречения час Лен Сесмик и двама негови помощници в летни костюми се изкачиха по стълбата на „Телус-2“.

Капитанът на кораба Боулак пристъпи напред и се изпъна. Той беше облечен по-пищно отколкото преди и, както се надяваше Лен, до него стоеше тъмнокосата девойка.

– Поздравявам ви, господине. Прекрасно е, че решихте да ни посетите. – Кой знае защо капитанът веднага вдигна ръка към фуражката си. Като не знаеше какво означава този жест, Лен веднага протегна ръка, за да се здрависа и за миг настъпи неловко положение.

Капитанът се опомни пръв. Той се обърна към девойката и я представи:

– Моята дъщеря, Лейтенант Катрин Боулак.

Девойката също кой знае защо поднесе ръка към главата си, а през това време капитанът се обърна към друг посрещач и гордо каза:

– А това е нашият вожд, барон Курт Шустер.

Баронът се държеше по-изпънат от капитана и косите му бяха подстригани още по-късо. Той чукна с токове и, без да забелязва протегнатата от Лен ръка, се поклони дървено.

– Твърде любезно е от ваша страна, капитан Боулак, че ни поканихте на кораба, независимо от приема, който ви оказахме – каза Ноурич, когато ги въведоха в кораба.

Очите на девойката светнаха.

– Не за пръв път ни посрещат така – каза тя. – Проклятието на Галактичния съвет ни преследва навсякъде.

Капитанът кимна в знак на съгласие.

– През последните двеста години този кораб е кацнал върху планета само шест пъти.

– Разбира се, ние сме длъжни да изпълняваме разпорежданията на съвета... но този път аз наистина не мога да ги разбера – каза Лен.

– Ние сме идеалисти, господине – произнесе баронът. – А в тази Галактика за идеалистите няма вече място.

– Подготвили сме малка церемония във ваша чест, господин Сесмик – каза капитанът. – Може би, когато видите, всичко ще ви стане ясно.

– Но най-напред трябва да предложим на господата нещо разхладително – намеси се Кетрин.

– Разбира се – каза баронът. – Толкова рядко имаме гости. Бихте ли минали в моя апартамент, господа?

Апартаментът на барона беше необикновено просторен и разкошен дори за такъв огромен кораб като „Телус“. С чаша отлично

уиски в ръка, Лен се разположи в дълбокото кресло и се вслуша в разговора, който баронът и капитанът водеха с Джонсън и Норуич.

– Ние винаги имаме достатъчни средства, за да покрием нуждите си. Всеки кораб, пътуващ между различни слънчеви системи, може да вземе на бърда си достатъчно стоки, от които би имал полза. Да търгуваме ни е разрешено – говореше капитанът пламенно. – Нашите стоки не се смятат за източник на зараза.

Лен откъсна погледа си от златистата течност, която святкаше в чашата му и загледа теменужените очи на Кетрин Боулак. В отговор тя го погледна така настойчиво, че той отмести очи и започна да разглежда окачените из стаята тъкани. Те висяха на пръчки и върху тях на златно поле беше изрисувана зелена планета. Жалко, че Олимпия е такава периферна, такава „провинциална“ планета. Ако бе имал възможност да прочете нещо повече за миналото, може би сега би могъл да разгадае тайната на „Телус“.

– Не зная какво бихме правили, ако Олимпия се беше отнесла с нас така, както стори Азгард – продължи капитанът.

– Господин Сесмик, не ви ли учудва фактът, че те не ни позволиха дори да се снабдим със законните запаси? – попита Кетрин.

– Изглежда, че те крият – забеляза баронът.

– Крият? – повтори Сесмик и тримата олимпийци се изгледаха в недоумение. – Какво искате да кажете с това? Защо ще крият нещо от вас?

Баронът се заспя снизходително.

– Разбира се, не от нас. По-скоро те са замислили нещо и не искат вие да го научите.

Още при първото споменаване на Азгард лицето на Норуич потъмня, а сега той рязко попита:

– Какво имате пред вид? Доизкажете се!

Баронът се извърна към него така стремително, сякаш беше почувствувал, че двамата биха могли да намерят общ език.

– Искам да кажа... е нека да допуснем например, че азгардианците са си наумили да дебаркират на Минерва, втората планета от вашата слънчева система...

– Че за какво ще им е нужно това? – смеейки се попита Джонсън.
– Там е горещо като в ада.

– Млъкнете! – каза Норуич. – Това е интересно!

Баронът се усмихна и разговорът се поде от капитана.

– Представете си, че те са решили да заграбят Минерва и сега подготвят за тази цел космически флот. В такъв случай съвсем няма да им е по вкуса ,ако някакъв си чужд кораб се навърта. около планетата им, нали така?

– Да я заграбят? Не разбирам какво значи това? – каза Лен. – Ако на жителите на Азгард им е притрябвала за нещо Минерва, те просто ще се обърнат към Галактичния съвет за разрешение.

– Азгардианците май че не са хуманоиди? – намеси се баронът.

Сесмик беше объркан.

– Не са хуманоиди? Вие искате да кажете, че биологически те се различават от нас, олимпийците?

– Искам да кажа, че те не водят своето начало от нашето древно племе, не са потомци на тайнственото племе на Майката Земя.

– Да... да, те не са хуманоиди. Родом от някаква планета, недалеко от Сириус.

– Така си и мислех – изрече тържествено баронът. – И по-голямата част от Съвета на Галактиката не са хуманоиди, нали?

– Я-а-а, май че е така! – възкликна Норуич. – Как не бях го помислил по-рано.

Лен се изправи в креслото.

– В съвета влизат представители на двадесет различни вида разумни същества – каза той. – Не разбирам накъде клоните.

– А, нищо! Наистина нищо! Ние просто така си мислехме. че...

Почукването на вратата попречи на барона да довърши мисълта си. Влезе млад човек, постави ръка до фуражката си и с гръмък глас доложи, че хората за преглед са готови.

– Тъкмо това чакахме – каза баронът. – Това искахме да ви покажем, господа. Може би тогава вие ще ни разберете.

Когато всички се вдигнаха и тръгнаха след барона, Лен се изхитри да поостане малко и се озове до Кетрин. Отдавна му се искаше да поговори с нея очи в очи и той се възползува от случая.

– Какъв странен живот водите, нали винаги сте на кораба – започна той. – Не ви ли се е приисквало да имате повече приятели и познати? Не тъгувате ли за обикновения живот?

– Навярно бих тъгувала. Ние всички бихме тъгували, ако не беше Делото. Ние преследваме цел, а вие, привързани към своите планети, нямате цел – отвърна тя с горда усмивка.

– Каква цел? Каква е това дело? – попита Лен. Изразът на лицето ѝ го забавляваше.

– Делото, на което служи „Телус“, е онова, което се опитаха да отнемат на човечеството завинаги, когато преди триста години първият „Телус“ бе изпратен да скита в Космоса.

– Аха! А каква е вашата роля в това дело?

Девојката изпъна рамене и лицето ѝ стана почти невероятно гордо и надменно.

– Да раждам деца, да раждам деца на Земята! Да раждам човешки войни. Да раждам най-храбрите, най-прекрасните войници в света!

От изненада Лен отвори уста.

– Войници! А какво е това?

Устните на Кетрин се изкривиха в презрителна насмешка.

– Както виждам, превърнали са ви в покорно стадо. За това са виновни управниците ви. Та нали истинските вождове бяха унищожени или изгонени в Космоса? Вие дори не знаете какво е войник! Но в това няма нищо чудно, защото ви управляват паяци!

Лен даже не се опита да скрие, че е объркан.

– Наистина, аз хич не мога да разбера...

– Че как ще разберете! Кой ще ви каже за какво се бори моят народ? Само ние сме истински синове на отечеството. Ние сме единствените законни управници. Преди триста години над нас взеха връх, отнеха ни оръжието, обрекоха ни на вечно скитничество в Космоса, и си въобразиха, че с нас е свършено. Но те не можах да ни отнемат идеалите. Сега сам ще се уверите, ние почти сме в залата за събрания.

Лен я гледаше и не вярваше на очите си: хубавичкото лице на Кетрин се беше изкривило, сякаш някое мерзко същество се беше вселило в нея и се разпореждаше с мислите и думите ѝ. Тя излъчваше ненавист, сляпа, безсмислена ненавист.

– Тези кретени събраха от всички планети цвета на човечеството – аристократите – и ги изгониха в Космоса. Те не виждат какво вършат, в какво превръщат човечеството! – Девојката стисна ръката му, ноктите ѝ се впиха в него. – И до какво се стигна... хората да бъдат управлявани от нехора!

Тя пусна ръката на Сесмик и отново гордо изпъчи рамене.

– Но не е далеч деня, когато отново ще ни призоват. Това чакаме ние – ние и нашите бащи. Това чакаха и дедите ни. Вие сам ще видите. В жилите ви тече не кръв, а вода, но може би и на вас ще подејствува. Ние нищо не сме забравили. Ние спасихме знамената, и песните, и ненавистта към враговете. Всичко това получихме като наследство от доброто старо време.

Те влезнаха, по всяка вероятност, в най-просторното помещение на кораба и на Лен му се зави свят като се огледа. Какво стори? Защо се вмъкна в тази дива история?

В залата се бяха събрали около петстотин човека. Те стояха строени в редици и колони. Баронът и капитанът бяха посрещнати с приветствени викове. Този дружен грак изскачаше сякаш не от гърдата, а от всеки мускул на изпънатите тела. Баронът вдигна ръка и всички млъкнаха.

– Народе на „Телус“, ние имаме гости. Попейте им! – изкомандува той и всички веднага заляха като един:

Ако забравя тебе, о Земя,
планините твои и морета,
Ако забравя твоите гори, поля,
Там където съм роден...

Кетрин отново хвана ръката на Лен Сесмик.

– Чуйте ги, чуйте! Слушали ли сте друг път нещо подобно? Тази песен за Земята! Космическият легион я е пял преди битката за Титан! Слушайте!

Ако забравя тебе, о Земя,
Значи сляп съм аз навеки!
Ако забравя теб, планета моя, –
Значи завинаги съм ням!

Капитан Боулак и Норуич разговаряха с половин глас и през натруфените думи на песента до Лен достигаше част от разговора им.

– Досега не ми беше идвало на ум – казваше Норуич. – В действителност, ако те заграбят Минерва жизненото им пространство ще се увеличи двойно на нашето. Те ще ни изпреварят по броя на населението и след двадесет години ще ни смажат.

– Въоръжете се и няма да ви смажат – възрази капитанът. – Ако имате оръжие. няма да ви смажат.

Накрая песента свърши и хората започнаха да маршируват край тях.

Най-напред вървяха мъжете, не свободно и разпръснато, както биха вървели олимпийците, а в прави редици като по линия, и всички в крак.

– Ето, маршируват истинските мъже – каза баронът с блеснали очи. – Вие някога виждали ли сте как се марширува?

– Не, не съм виждал – отвърна Лен.

– Ах, колко много, колко безкрайно много е загубило човечеството! На всичко това ние бихме могли отново да го научим.

Пред вас минават ветераните. Разбира се, това не са самите ветерани, а потомците на героите, на същите герои, които бяха изгонени от Земята.

– А какви са тези пръчки на раменете им?

– Просто пръчки, господин Сесмик – отговори баронът. – Но ще дойде време и ние ще имаме истински пушки. Когато ни изгониха, не ни позволиха да вземем със себе си нито инженери, нито машини, така че нямаме истинско оръжие.

– А сега преминават Верните Дъщери! – възкликна Кетрин. Тя цялата трепереше от възбуда, гледайки как крачат едрите жени. – Погледнете ги как пристъпват! Те знаят че днешният ден е особен!

– Великолепно, а? – обърна се капитанът към Джонсън. – Нали е истина, че не може да се гледа такова нещо без вълнение?

– Те наистина умеят да ходят в редица – отвърна равнодушно Джонсън.

– Вижте! Ето го Първият щурмов батальон! – възкликна омаяна Кетрин, когато се появиха петдесет млади мъже в черни ризи и червенокафяви панталони. Те носеха нещо като копия, гледаха право пред себе си и лицата им бяха точно като на истукани.

– Униформа! – изведнъж каза Лен. – Те са в униформени облекла. Сега си спомних. Видях хора в униформа в някаква стара книга.

– Да, прав сте – рече Кетрин. Очите ѝ сияеха. – Това е униформа. Почти триста години вече никой не носи униформа. Колко ли е скучно! – Тя погледна с презрение белия тропически костюм на Лен. – Не разбирам как една жена може да спи с мъж, който никога не е обличал униформа!

– За по-голямата част от жените това е без значение – рязко отвърна Лен.

Но Кетрин беше погълната от зрелището и не обърна внимание на тона му.

– Погледнете! Идат майките-патриотки. Колко синове са родили те! Вижте какви лозунги носят!

Пред тях минаваха стотина жени. Лицата им бяха твърди, изпънати. Очите бяха устремени към знамената, които плуваха в предната част на колоната. Много от тях носеха огромни, написани на ръка плакати.

ДОЛУ ЧУИЖДЕНЦИТЕ! ПЛАНЕТАТА – НА ХОРАТА!

**СМЪРТ НА НЕХОРАТА! НИМА ЩЕ ДОПУСНЕШ ТВОЯТА СЕСТРА
ДА СТАНЕ ЖЕНА НА ПАЯК!**

ЕДНА РАСА, ЕДНА ВЯРА! ЗЕМЯТА НАВЕКИ!

СМЪРТ! СМЪРТ!

УБИВАЙТЕ НЕХОРАТА! СМЪРТ НА ПРЕДАТЕЛИТЕ!

Смърт? Убивай? Лен отри чело с ръка. Той почувствува, че Джонсън се приближава по-близо до него, обърна се и погледите им се срещнаха – в очите на Джонсън Лен видя същата тъга и разстроеност, каквито измъчваха и него.

– Великолепно! Възхитително! – сияещи възкликаваха Кетрин и баронът. Капитанът загрижено говореше нещо на Норуич.

– Навярно са запазени стари книги – достигна до Лен. – И вероятно ще се намери кой да ни направи оръжие?

– Проклети паяци! Не, няма да видят те моята жена! – скърцайки със зъби каза Норуич.

– Разбира се, че няма – успокояваше го Боулак. – Но само ако не сте сам, ако не сте единственият, който е готов да се разбунтува и да започне борбата.

– Погледнете, погледнете! – извън себе си от радостно вълнение закрещя Кетрин. – Ето ги, младите герои!

Пред тях маршируваха почти деца, момченца в светлокафяви панталони и ризи. В ръцете си държаха плакати, подобни на тези, носени от майките-патриотки.

НИКАКВИ СПОРАЗУМЕНИЯ С ПАЯЦИТЕ! ДОЛУ
ПРАЗНОДУМСТВОТО,
ДА ЖИВЕЕ ВОЙНАТА! ДАЙТЕ НИ ОРЪЖИЕ И НИЕ ЩЕ СЕ
СРАЖАВАМЕ!

След това преминаха младите майки. Тежко пристъпваха едва развити момичета с огромни кореми. Лен се извърна.

– Всяка от тях ще роди войн! – гордо каза Кетрин и гласът ѝ зазвъня.

А жените неистово, несдържано крещяха:

– Борба! Война! Долу чужденците! Земята навеки!

Лен не вярваше на ушите си. Нищо от досегашния му живот не можеше да му помогне да разбере откъде се е взел този свещен огън в очите на екипажа на „Тепус“, нито пък какво означава. От истеричните крясъци мислите му се забъркаха.

Заедно с маршируващите зави и Норуич:

– Телус! Телус! Телус!

Джонсън все още стоеше до Лен.

– Какво да правим? – прошепна той. – Този кораб прилича на приют за побъркани. Тук всички са луди!

– Да, разбира се. Прав сте. Да се опитаме да се извиним по някакъв начин и да си вървим – каза Лен. – Трябва да се измъкнем оттук.

– Е – обърна се към него баронът, – сега сами ще видите в какво направление ще се развива човечеството занаяпред. За пръв път след злополучната история със Сириус-3 ни е разрешено да кацнем върху планетата. Тамошните тъпаци не ни разбраха и вместо да нападнат чужденците, взеха, че се избиха помежду си.

– Значи нещастieto на Сириус-3 се дължи на това, че там кацна „Телус“? – попита Лен.

– Отчасти, може да се каже и така – съгласи се баронът. – Те не ни разбраха. Възприеха идеята ни, но не пожелаха да им станем вождове – ние, които сме призвани да застанем начело на човечеството!

– Сириус-3 сега е неплодна радиоактивна пустиня – каза тихо Джонсън. – Бях там по време на практиката си.

– Зная – каза Лен. Тежък товар на вина легна върху плещите му. Трябваше да се действа бързо, много бързо.

Той се обърна към капитана.

– Всичко това беше много интересно, но...

– Интересно? – прекъсна го Норуич. – То е великолепно!

Капитанът и Кетрин се усмигнаха, очите на барона заблестяха,

– Ние се радваме, че ни разбрахте. Дълги, мъчителни години чакахме ние и никой нито един път не оцени достатъчно Делото, за което се борим, за което се бореха нашите деди.

– То наистина е толкова великолепно, че аз, простете, трябва веднага да доложа на съвета – продължи Лен.

Капитанът, баронът и Кетрин се усмихнаха, а Норуич със съмнение забеляза:

– Не се доверявам аз на съвета, те могат да се поддадат на азгардианците.

Този път без усмивка баронът рече:

– Ние веднага ще предоставим на ваше разположение радиото. Вие можете да доложите направо от борда на кораба. А дотогава вие и вашите другари ще трябва да се възползвате от нашето гостоприемство.

– Благодаря ви, много сте любезен – отвърна Лен, поглеждайки изкосо Джонсън и Норуич. – Но аз съм длъжен да доложа на съвета лично. При такива важни случаи съветът не одобрява докладите по видеофона.

– Не е истина! – възмути се Норуич. – Вие сам знаете, че това не е истина. Защо, по дяволите, заблуждавате, Сесмик?

– Мълчете, Норуич! – извика Лен.

– Зная ви аз вас, Сесмик! Вие сте замислили нещо! Нещо не ви е по вкуса. Нито вие, нито Джонсън не сте способни да разберете каква опасност за нас са азгардианците. Моят брат бе убит на Азгарда. Уверяваха ме, че било нещастен случай, но сега вече знам истината...

Лен се опита да укроти Норуич. Баронът и останалите не свалиха очи от него.

– Предполагам, че съм разбрал – произнесе накрая баронът. – Вие няма да успеете да ни попречите. Този път сме твърде близко до целта. Нашите шпиони вече действуват сред местните островитяни, а скоро ще се прехвърлят отвъд острова и ще

възвестят на цяла Олимпия за опасността, която носят Азгардианците. И за престъпната слепота и предателство на управниците на Олимпия.

Лен се отправи към изхода. Джонсън – след него.

– Напускам кораба ви и нямате право да ме задържате.

– Ето моето право! – заяви баронът и извади от пояса си някакъв странен цилиндър.

Той насочи единият край на цилиндъра към пода до краката на Лен. от цилиндъра изскочи огън и пробие в металната облицовка правилна кръгла дупка.

– Това също не познавате, господин Сесмик. Ние имаме оръжие. Наистина в ограничено количество, но все пак го имаме. Измайсторихме тази вещ от един атомен свредел, който намерихме по време на нашите странствувания. Всъщност това е едно много ефикасно оръжие. Ще пробие дупка в главата ви не по-лошо отколкото в пода.

Чули, че върху тях се готви насилие, Сесмик и Джонсън побледняха. Лен направи крачка назад и погледна барона както мишка гледа змия.

– Вие не бива... вие не можете... да насочите това нещо... към друг човек.

– Не бива, казвате? – засмя се баронът. – Опитайте се само да не се подчините и аз с наслада ще ви извъртя една дупка.

– Какво... какво искате от мен? – попита Лен.

– Искам да отидете в кабината с радиото, да се свържете със съвета и да му разкажете истината за нас.

– Истината?

– Разбира се. Да не мислите, че ще ви пуснем от кораба, та после да разпространявате за нас всевъзможни измислици!

Сега вече Лен знаеше със сигурност, че този човек е побъркан, че всички на борда на „Телус-2“ са побъркани и лудостта им е заразителна.

– Съгласен съм – отвърна с готовност той. – Ще кажа истината за вас. Заведете ме в кабината.

– Сесмик, Сесмик – запротестира Джонсън, – вие не знаете какво правите!

След няколко минути Лен се свърза със Съвета на Олимпия и пред него, върху екрана на видеофона се появи комисията на съвета, заедно с непосредствения му началник Джексън Таунли.

– Говоря от радиовъзела на „Телус-2“ – каза Лен. – Посетих този кораб. Командирът и пасажерите пожелаха да ви разкажа истината за тях.

Върху лицата на членовете на съвета се появи цяла гама от чувства – от леко удивление до сериозна замисленост.

– Няма да измислям никакви небивалици за тези храбреци – продължи Лен, – тъй като те ме помолиха да не правя това.

– Добре – отвърна ръководителят на комисията. – Продължавайте, слушаме ви.

И Лен Сесмик продължи. Той разказа подробно за всичко, което беше видял. Разказа за маршируващите мъже, жени и деца, за песните, знамената, плакатите, за лозунгите, които се скандираха на глас.

– И тези хора не ги допускат по планетите вече триста години – каза той в заключение. – А те ни предлагат план за действие. Те искат да станат наши вождове и да ни поведат на бой срещу

планетата Азгард. Те предлагат да заживеем както в стари времена. Искат от нас да изковем оръжие и да ги последваме в похода им против всички чужденци така, че и следа да не остане от тях в Галактиката.

– Достатъчно – каза баронът, изключвайте екрана. – Вие казахте за нас истината. Точно това ни трябваше. Народът на Олимпия ще чуе истината... и тази истина ще го направи свободен.

– Народът на Олимпия е свободен. Свободен и разумен. Както и всички останали народи от нашата Галактика – каза Лен.

– Вие сте глупак, господин Сесмик, страхлив глупак – каза баронът. – Махнете го от очите ми! Изхвърлете го от кораба! И приятелите му също! Дотегна ми от него.

Спуснаха се стражи и Лен и другарите му бяха изтласкани към стълбата. Изведнъж Норуич започна да вика:

– Почакайте! Аз съм с вас! Азгардианците трябва да бъдат унищожени!

Баронът презрително се отдръпна от него.

– Можете да се върнете, когато към нас се присъединят милиони ваши олимпийци. Сега не сте ни нужни. Ние трябва да приведем в изпълнение великите си планове.

Когато тримата олимпийци бяха изведени от кораба, по поляната вече бяха започнали да пристигат полицейски вертолетите. От всички страни към „Телус-2“ тичаха хора.

Лен се втурна към тях. Всичко стана така, както се надяваше. Съветът изслуша налудничавата му реч и веднага бе пристъпил към действие. Може би след този рапорт той щеше да загуби службата си, но все пак успя да изправи грешката си. Разбира се, че не трябваше да разрешава на „Телус-2“ да кацне!

– Затворете люковете! – извика той на полицаите. – Не пускайте никой да влиза или излиза от кораба.

Към него тичаше полицейският инспектор.

– Изпрати ни Таунли. Той каза, че вие знаете за какво се касае и че ще поемете командването ни.

За пръв път, откакто се беше качил на кораба на отречените, по лицето му се появи весела усмивка. И Таунли, и съветът го бяха разбрали. И как в същност да не го разберат! Кой, освен побъркан, може да говори сериозно за агресивни войни и завоевания?

– Прекратете доставката на припаси за кораба! – разпореди се той. – Нека вашите хора да издирят агентите на „Телус“, които са се добрали до острова! От тази минута островът е под карантина!

– Под карантина! – попита инспекторът озадачено.

– Да, да, инспекторе! – извика Лен. Той хвърли поглед върху отпадналия духом Норуич и помисли за хората, които бяха готови да помогнат на „Телус“. – Всички, които се намират на този остров, са били в съприкосновение с носители на смъртно опасна зараза. Тази болест може да унищожи живота в цялата Вселена!

– Болест ли? – с тревога попита инспекторът. – Каква е тази болест?

– Човечеството е боледувало от нея в далечни времена. Дори името ѝ – и то е забравено вече! – отвърна Лен.

Внимание: ах!

Научно-фантастичен разказ

Владлен Бахнов

Времето на споровете, слабоубедителните хипотези и догадки отмина. Сега вече със сигурност е установено, че някога на Сигма-3 е съществувала високоразвита цивилизация и далечните прадеди на днешните полудиви жители на Сигма-3 са можели и знаели това, което сегашните им потомци ще узнаят едва след много хилядолетия.

Не е известно защо някогашните сигмиани така грижливо са пазели всевъзможни исторически документи и дори подшитите годишници на вестниците те са заривали дълбоко в земята в херметически стоманени капсули.

Но щом намерихме тези капсули, прекратиха се всички спорове и пред нас се разкри поразителната история на разцвета и падението на цивилизацията на Сигма-3.

Винаги се е предполагало, че рязката деградация на обществото непременно се предшества от някакви трагични събития: космическа катастрофа, природен катаклизъм, като например всемирния потоп, или заледяване на планетата, или, най-сетне, война.

На Сигма-3 не се е случило нищо подобно.

Всичко започнало от един смешно незначителен съдебен процес. И ако предявеният от потърпевщата страна иск не бил толкова

нелеп и нищожен, нито един вестник, дори и най-жалкият не би отделил на разглеждането на това дело и три реда.

Накратко казано, делото се свеждало до следното:

В столицата на Игрикения, Марктаун, на улица „Сините рози” се намирал единственият по рода си Музей на фалшификатите.

В него излагали само копия. Уникални копия на най-редки произведения на древността: фалшиви монети от разни времена и страни, фалшиви скъпоценни камъни, неотличими от истинските. И преди всичко – талантливо направени копия от картините на велики художници.

Много фалшификати преди да попаднат в този оригинален музей, придобили скандална известност.

Посетителите идвали тук охотно. За обикновените зяпачи било интересно да погледат фалшивите монети и картини. Те с удоволствие слушали разказите на екскурзоводите за ловко измамените колекционери и смаяни от сумите, платени за фалшификатите, по-скоро завиждали на сполуката на мошениците, отколкото съчувствували на жертвите на машинациите.

А специалистите посещавали музея, за да се полюбуват на ловкостта, с която били подправени шедьоврите и още веднъж да се убедят, че те, специалистите, със сигурност знаят кое произведение на изкуството е оригинал и кое – фалшификат. Опитай се да ги излъжеш.

И изведнъж някой си Дейв Девис, никому неизвестен млад човек, обвинил Музея на фалшификатите, че вместо копие от картината на световно известния художник Щруцел-младия „Храната на боговете” в него е изложен гениалният оригинал. Така музеят на

фалшификатите заблудил посетителите си. Дейв Девис поискал съдът да разобличи това безобразие, и да задължи собственика на музея да заплати на него, Девис, материалните щети. По-точно цената на входния билет в музея – 3 пуфика, пътуването с такси до музея и обратно – 6 пуфика и подкопаването на вратата му в честността – 10 пуфика. (Дейв твърдял, че цял живот му е била свидна тази вяра и затова в никой случай не може да я оцени на по-малко от 10 пуфика.)

Луис Елингтън, собственикът на музея, съвсем не би се скъпил да върне на този скръндза Девис жалките пуфики. Но била засегната репутацията на музея. И Елингтън, абсолютно уверен в правотата си, се явил в съда.

Съдията предложил на ищеца и ответника да се споразумеят още в самото начало.

Но и двете страни гордо отхвърлили този вариант. Тогава съдът се обърнал към експертите, които работили половин година. Те направили химически анализ на боите и грундирането, облъчвали картината с рентгенови лъчи, фотографирали и увеличавали всеки квадратен сантиметър от нея, изследвайки почерка на художника...

И след като събрали всички необходими данни, най-добрите специалисти-щруцелисти били принудени да признаят, че това е оригинал, нарисуван от ръката на безсмъртния Щруцел-младия.

Правдата възтържествувала! Девис получил своите 19 пуфика, а загубилият процеса Луис Елингтън станал собственик на извънредно рядък шедьовър, който веднага продал за 450 хиляди пуфика и това смекчило отчасти горчивината от поражението.

Съдебният процес предизвикал истинска сензация. Специалистите по Щруцел-младия молели Девис да им обясни защо е бил толкова уверен, че картината е оригинал. Журналистите обсаждали Девис ден и нощ. И той обещал да им открие своята тайна на пресконференция.

Въпреки че пресконференцията се състояла в най-голямото помещение в Марктаун, залата била препълнена. Списанията и вестниците от цялата Сигма-3 били изпратили тук свои кореспонденти. Пресконференцията се предавала по радиото и телевизията.

– Както вероятно се досещате – започнал Дейв Девис, – аз заведох дело, не за да получа от уважаемия Елингтън 19 пуфика. И ако Елингтън още не се е помирил с тази загуба, нека дойде при мене, аз ще му върна сумата. – Тук изведнъж се оказало, че Девис умее да се усмихва и шегува очарователно. – Необходим ми беше този малък съдебен процес, за да привлече вниманието към своята скромна особа. Аз съм изобретател. И прекрасно разбирах, че един неизвестен изобретател много трудно би могъл да направи реклама на своето изобретение. И наистина, ако не беше процесът, вие едва ли бихте дошли на тази пресконференция, която, надявам се, ще изиграе именно ролята на така необходимата ми реклама. (Смях в залата.) И тъй, интересува ви преди всичко как съм определил, че картината е оригинал. Отговарям: чрез изобретения от мене прибор, които аз нарекох ахометър. – При тези думи Девис извадил от джоба си кръгъл, приличен на компас предмет и го показал отдалеч на присъстващите.

Телевизионните оператори показали ахометъра в едър план и всички телевизионни зрители видели, че циферблатът на уреда е разделен на градуси, до които имало някакви цифри. В центъра на циферблата била прикрепена свободно въртяща се стрелка.

– Какво представлява моят ахометър и защо е нужен той? Ще се опитам да обясня. Всеки е забелязал, че когато гледаме истинско произведение на изкуството, неволно изпусваме възклицанието „Ах!”. Това „ах” представлява съкратен вариант на „Ах, че красиво!”, „Ах, че хубаво!” или „Ах дявол да го вземе!”

Защо възкликваме така? Защото художественото произведение ни е въздействувало емоционално. Да, всяко произведение носи в себе си определен емоционален заряд. А, както е известно, теоретически всеки заряд може да се измери. И ето на, моят ахометър е предназначен за точно измерване на величината на емоционалния заряд.

Единица мярка е „ахването”. В някои произведения има сто ахвания, в други – хиляди, а в трети – не повече от десет.

Разбира се, не всички картини от даден художник имат едно и също количество ахвания. Но като обиколих музеите на Сигма-3 и направих ахометрически измервания, дойдох до заключението, че всеки творец си има свой индивидуален ахов диапазон. Например, всички картини на Трентел са в границата от 3500 до 3650 ахвания, картините на гениалния Вейдим Сейлур заемат ивицата от 4900 до 5000 ахвания, а Зайгел-Зуйгел достига от 3970 до 4135 ахвания включително. И така нататък...

Като прави копие, талантливият фалшификатор може изцяло да овладее почерка, похватите и всички стилови особености на художника, чиито картини подправя той.

Но невъзможно е да се подправи силата на емоционалния заряд. Тя винаги ще бъде по-малка от необходимата. Или в краен случай по-голяма, ако фалшификаторът е по-талантлив от този, чиито картини подправя. Но копието, дори ако то е по-хубаво от оригинала, все пак си остава копие. Самолетът е по-ценен и по-съвършен от автомобила, но въпреки това той не е автомобил. (Смях в залата.) Но да се върнем към Щруцел-младия. Аз знаех, че неговият емоционален диапазон е 3770-3850 ахвания. Затова, когато открих, че картината „Храната на боговете” в Музея на фалшификатите излъчва 3810 ахвания, аз нито за миг не се усъмних, че виждам пред себе си оригинал на картина от Щруцел. И, както виждате, ахومتърът не ме подведе.

Какви са моите по-нататъшни планове? Убеден съм, че притежавайки ахومتър, всеки музей и всеки собственик на частна колекция ще бъде застрахован срещу фалшификаторите. Следователно, ахометрите ще се пласират добре. Но аз нямам намерение да ги произвеждам. Искам само да продам изобретението си, за което уведомявам всички желаещи да се сдобият с него.

С това Девис завършил своето изказване, след което два часа отговарял на всевъзможни въпроси на журналистите: как е устроен ахومتърът, на колко години е самият той, за каква девойка би искал да се ожени, ако се разведе със сегашната си съпруга – за блондинка или за брюнетка.

Но да оставим пресконференцията. Да не се спираме на пазарлъците на Девис със заинтересуваните лица. Няма да уточняваме колко е получил той за своето изобретение.

Ахометрите били пуснати в продажба и с всеки изминат ден ставали все по-евтини.

Ще отбележим също, че дори в най-известните картинни галерии и в частни колекции били открити толкова много копия, че Музеят на фалшификатите изведнъж загубил своята оригиналност.

Сигмианите започнали да посещават картинните галерии не да се запознаят със знаменитите картини, а с надеждата да открият още някой фалшификат.

Посетителите на музеите били обхванати от ловна страст, и без много-много да разглеждат картините, те само проверявали дали безсмъртните произведения излъчват такова количество ахвания, каквото би трябвало да имат според каталога.

Те били, казано на съвременен език, антииманяри. Дори ако намерели някакъв неизвестен дотогава гениален оригинал, те вече не се радвали, както когато откриели фалшификат.

Всички значителни произведения на изкуството били измерени и за един културен човек на Сигма-3 било достатъчно да знае само, че „Мадоната” на Маринели – това е онази картина, която има 6500 ахвания, а знаменитите пейзажи на Флауерс – 3400 (средно). А от студентите-изкуствоведи на изпитите се изисквали само тези точни знания. И когато говорели за изкуство, в паметта им възниквали преди всичко не зрителни образи, не асоциации, не мисли, а цифри, цифри, цифри...

Скоро открили начин за измерване на емоционалния заряд в музикалните произведения и в литературата.

Наистина, оказало се, че в литературата работата не е толкова проста. Много знаменити поеми и романи не се поддавали на емоционално измерване или пък можели да бъдат измерени само със специални свръхчувствителни ахометри.

Обаче, извънредно високоразвитата техника преодоляла и тези трудности. Създадени били такива уникални уреди, които улавяли десети, стотни и дори хилядни части от ахването. В резултат литературните произведения били измерени също както и всички останали.

Изобщо на Сигма-3 обожавали цифрите и вярвали, че всичко съществуващо се поддава на математически анализ. От известно време там дори започнали да казват „Анализирам се, следователно съществувам”. А всичко, което не можело да се изрази с цифри, предизвиквало скептично отношение, съмнение и дори изпълнено с подозрение недоверие.

Може би именно затова на Сигма-3 толкова се увлекли от ахометрите. Възможността да се извършват ахометрически измервания дала най-после на изкуствоведите и литературоведите точни критерии при оценките им. Толкова точни, че необходимостта от гореспоменатите специалисти в края на краищата въобще отпаднала. Нали сега всеки сам можел да измери със собствения си ахомер колко ахания има в едно или друго произведение.

Всичко си вървяло по реда. Но след няколко години възникнало ново течение: то се породило сред писателите-романисти, а скоро

след това обхванало останалите литературни видове и всички области на изкуството.

Един плодовит автор, някой си Иохан Дам, чиито романи излъчвали от 8 до 10 ахвания, заявил, че той съзнателно пишел нискоахови произведения, защото читателят много по-лесно усвоявал 10 десетоахови романа, отколкото един стоахов. Следователно нискоаховите романи били по-полезни. А истинският писател бил длъжен да мисли преди всичко за това дали неговите творби носят някаква полза или не.

Разгорял се спор. Но постепенно все повече дейци на литературата и изкуството започнали да приемат, че наистина произведенията, в които има по-малко ахвания, по-бързо се разпродават и по-добре се усвояват. И лекарите-психиатри, заменили сега критиците на Сигма-3, потвърдили, че както показват многобройните опити, от гледна точка на медицината по-полезно било, когато читателят или зрителят приема емоционалната енергия на произведенията не цялата наведнъж, а на неголеми порции-кванти. Затова нискоаховите произведения напълно отговаряли на тези изисквания.

Така на Сигма-3 се появила квантовата литература. Литераторите се стремели да пишат по-лошо, но повече.

Създаването на силни произведения започнало да се счита за признак на творческа слабост и безразличие към здравето на читателите.

А творбите на онези, които упорито отказвали да се учат да пишат по-слабо, просто вече не се четели. Че кой ще вземе да вреди на собственото си здраве?

Почти едновременно с квантовата литература възникнали квантовата музика и квантовата живопис.

Но никой не изпитвал безпокойство за съдбата на цивилизацията на Сигма-3. Нима имало място за тревога, щом науката и техниката на тази планета постигали невиждани успехи? За тях сякаш нямало нищо невъзможно.

И когато на провинциалния фармацевт Бидл Баридл му хрумнала една колкото примамлива, толкова и трудноосъществима идея, всесилната наука му помогнала да превърне тая идея в дело.

Бидл Баридл разсъждавал така. Литературата и изкуството оказват върху човека определено облагородяващо въздействие. Но за да се прочете една книга трябва да се изгубят много часове. Филмът отнема три часа. Дори за да чуеш някоя симфония, пропиляваш цял час.

Но, както изглежда, дяволските ахвания са необходими на човека, щом той е съгласен да губи за тях толкова време.

А не може ли да се направи така, че потребителят да получава нужните му ахвания не във вид на книги, филми и музикални произведения, а някак си другояче? Например, във вид на ахпиринови таблетки. Да речем, вместо три часа да гледаш филм със сила 30 ахвания, вземаш хапче ахпирин с такава сила, и получаващ същия емоционален заряд, спестяваш си времето, което е пари.

Нещо повече, в ахпириновите таблетки освен ахванията може да се включат такива съставки, които, действайки на психиката, ще накарат този, който е глътнал хапчето, да изпитва същите чувства,

каквито би изпитал, ако бе гледал един или друг филм или слушал дадено музикално произведение.

В такъв случай всеки вид ахпиринови таблетки би могъл да се нарича също както произведението, което заменя той. Например приключенска таблетка „Торозон” или комедийна – „Лека нощ”.

Ахпириновите таблетки могат да съдържат повече или по-малко ахвания, могат да бъдат мажорни или миньорни, с примес на лека тъга, или обратно, с оттенък на бодрост.

Ето такава идея зреела у фармацевта Бидл Баридл. Той и понятие си нямал как могат да се получат ахвания в лаборатория. Знаел само, че от ахпирина може добре да се печели. И, повтарям, въпреки всички трудности, ахпиринът, за съжаление, бил добит и получил извънредно широко разпространение.

Особени успехи сигмианите постигнали в изготвянето на музикални таблетки. След примитивните хапчета, предизвикващи само едно – весело или тъжно – настроение, се появили сложни, комплексни таблетки. Малките дражета ахпирин се състояли от няколко различни емоционални слоя. Едни слоеве се разтапяли, всмуквали се и, следователно, оказвали определено въздействие по-бързо, други – по-бавно. А това дало възможност до се съставят дори таблетки-симфонии от четири части. Първият слой (алегро) като се разтапял, предизвиквал усещане за лекота и приповдигнатост. Вторият слой (анданте) навявал спокойни лирически размишления. Третият (виваче) отново донасял оживено настроение, и, накрая, четвъртият карал взелия таблетката да почувствува бурна радост и вяра в победата на доброто, което съответствувало на оптимистичния финал на таблетката-симфония.

Творческото сътрудничество между композиторите и съставителите на таблетки станало нещо съвсем обикновено. И все по-често заедно с новите музикални произведения се пускали в продажба и едноименни хапчета-заместители. А по-късно самите композитори се научили да съставят рецепти за музикални таблетки и започнали да създават произведенията си направо във вид на хапчета, прескачайки ненужния вече процес на написване на самата музика. Всички се ползували от ахпирина. Намерили се любители на вземането на музикални таблетки в комбинация с живописни и литературни.

Намерили се и медици-шарлатани, които препоръчвали да се взема ахпирин преди ядене, понеже бил полезен за храносмилането и лекувал радикулит.

Намерил се и един известен учен, който открил, че ако в храната на кравите редовно се примесват музикални таблетки, животните започват да дават двойно повече мляко. А когато новият метод се оказал несполучлив, ученият заявил, че идеята му е правилна, и за неуспеха е виновен не той, а композиторите, които пишат не такава музика, каквато е полезна за кравите.

Но трябва да се подчертае, че изложените тук събития не са станали в течение на десет-петнадесет години. Не, от времето, когато бил изработен ахометърът, до появата на ахпирина на Сигма-3 се сменили две поколения. А после още три. И жителите на тази планета вече трудно можели да си представят, че някога са съществували не музикални хапчета, а музика, и не литературен ахпирин, а литература.

Сигмианите почти престанали да разговарят и да си разменят мисли, защото устата им били постоянно пълни с таблетки, а в същност нямало вече какво да си разменят.

Ръководна роля сега играел стомахът, където се смилали ахпириновите хапчета.

По-нататък, по всичко изглежда, щяло да настъпи пълно израждане на разумните някога същества.

Но това не станало, поради една проста причина, за която би трябвало да се досетим предварително.

Самата деградация спасила деградиралите сигмиани от необратимо израждане. И това не е парадокс! Защото единствено благодарение на деградацията те загубили тайната на производството на ахпирина. Наистина, заедно с това те забравили въобще всичко, което са знаели и можели.

Избавили се от ахпирина, след няколко столетия подивелите сигмиани започнали постепенно да идват на себе си.

Изминали векове... И ето, един пещерен обитател надраскал по опушената стена нещо, прилично на ловец. А съседите му от пещерата възхитено възкликнали: „Ах!”

В друга пещера друг един дивак кой знае как сам измислил легенда за богатира Йй.

Като я чули, първите слушатели смаяни възкликнали: „Ах!” и го помолили да им я разкаже пак.

По-късно сигмианите се научили да правят оръжие от бронз. И, кой знае защо, харесвало им, когато то било украсено с някакви завъртулки. Безполезни завъртулки, от които щитът не ставал по-здрав, нито мечът по-остър.

Да, жителите на Сигма-3 бавно, но сигурно вървели по тясната пътечка на прогреса...

А пътечката ставала все по-широка и по-широка, превърнала се в широк, чезнещ в далечината път.

И ще дойде ден, когато те отново ще научат всичко, което някога са умеели. И ще открият, че много-много отдавна на Сигма-3 е съществувала високоразвита цивилизация. И техните учени ще започнат да гадаят защо е изчезнала тя и да изказват крайно смели и невероятни хипотези.

Едни ще твърдят, че е загинала вследствие на космическа катастрофа. Други – че я е отнесъл всемирен потоп или ледници са я изтрили от лицето на планетата.

И никой няма дори да помисли, че тази могъща и всесилна цивилизация е била погубена от някакви си ахвания.

Ровя се в историческите документи и си мисля: да взема ли след около хиляда години да разкрия на сигмианите цялата истина или не си струва?

Не, май че си струва. Та нали всичко може да се повтори отново. И съвсем не съм уверен, че и този път деградацията ще ги спаси.

На Галахор кацна звездолет

Научно-фантастичен разказ

Микеле Лали

„...Когато хората стигнаха до границата на Слънчевата система и започнаха да се готвят за следващия скок в Галактиката, те се сблъскаха с непобедим на пръв поглед противник – времето. Дори и да постигнаха скорости, надвишаващи светлинната, човешкият живот би бил кратък, за да се преодолее бездната от хиляди и милиони светлинни години, която отделяше една звезда от друга, една система от друга. Днес всички знаят как беше решен този проблем – чрез забавяне на жизнените процеси. Затворени в огромните кабините на звездолетите, които се управляваха от роботи и потопени в състояние на анабиоза, мъжете и жените на Слънчевата система се устремиха към Алфа Центавър. После към Сириус, после – още по-далеч, към самия център, а след това към периферията на Галактиката. Но наред с тези разширяващи се завоевания в космоса, назряваше в нов сериозен проблем. Постепенно той се превърна в най-неотложният. Стана ясно, че битката с времето не е спечелена напълно. Обемът от знания, който трябваше да овладяват космонавтите, бе нараснал до такава степен, че подготовката на прокарващите нов път в Галактиката трябваше да започне от най-ранно детство. Науката изискваща от мъжете и жените в Космоса нова, може би най-голяма жертва. „Дайте ни децата си – казаха им. – Ние ще ги отгледаме там, на най-предния край и ще ги подготвим за следващия щурм. Когато вие

дойдете при нас, те вече ще бъдат готови да полетят напред. Ще го сторят без да губят десетилетия!" И ето, първите пасажерски кораби се отправиха на път..."

*(Из „Учебник по галактическа история“,
гл. II, стр. 175, издание на
Таксиурския университет, 4961 год.)*

Момчето вървеше бавно из крайнините на гората. Беше светлокосо, с тънки ръце и крачета. Очите му бяха необикновени – те имаха виолетов цвят. Вървящият по петите му робот като че ли сумираше размишленията си на глас, защото каза:

– Трябва да се движи повече. В противен случай ще хване рахит. От утре ще прибавим и баскетбол. Трийсет минути на ден няма да му навредят.

Момчето протегна ръка към едно дърво, чиито отрупани с плодове клони се бяха свели да земята и откъсна сладка шушулка. Тъкмо се канеше да я поднесе към устата, когато най-близкият клон започна да го шибя яростно по бузите и врата със странните си, напомнящи пера листи.

– Ай! – простена момчето. – Туксо! Не виждаш ли, че ме бие!

– И много правилно! – рече роботът.

Ударите станаха по-слаби. Клоните се вдигнаха и по цялото стебло отгоре до долу премина странна тръпка, сякаш дървото се възмущаваше и протестираше.

– Какво? Правилно ли? – попита момчето. – А ти за какво си? Нали си мой и си длъжен да ме пазиш? Защо винаги си на тяхна страна?

– Защото са прави – каза роботът. – Не виждаш ли, че плодът е още зелен? Защо го откъсна?

– Защото съм гладен!

– Нали имам цяла чанта с храна? Можеш да ядеш колкото искаш! Защо ги дразниш?

– Не искам нищо от твоята чанта! Повече обичам сладките шушулки, ясно ли ти е?

– Щом е тъй, тогава ще те пердашат!

– И това ми било приятел! – каза момчето.

– Малък си още! – отвърна роботът. – Нямах и десет години. А аз какво ли не съм видял на тоя свят!...

– Ти пак си запя твоята! – усмихна се момчето. – Е добре, на колко години си?

– На две хиляди! – каза роботът.

– Стар хитрец! И мислиш, че ще ти повярвам!

Ръката на работа се спусна зад врата на момчето. Тя беше метална, но механизмът, подаващ командата към ръцете на работа, беше тъй съвършен, че те можеха да вдигнат яйце без да го строшат, да погледят кожа без да повредят мъха, да откъснат листенцата на лайкучка, да измерят силата на циклама или нежното подухване на утринния ветрец. Затова и плесницата излезе такава, каквато трябваше да бъде: не много силна, но достатъчна осезателна. Момчето отново започна да хленчи:

– Сега пък ти ме биеш! Престъпник! Нарушаваш първия закон на роботехниката... Какво, забрави ли го? Никога не трябва да се бие човек!

– Разбира се, че го помня. Никога да не се бие човек... Но нима ти постъпваш като човек? Ако не престанеш да се държиш така, ще получаваш шамари от сутрин до вечер! Аз съм твой възпитател, недей забравя!

Хлапакът веднага се успокои.

– Но аз действително съм гладен! – каза той. – Какво имаш за ядене?

– Каквото ти душа желае – отвърна бащински роботът. – Казвай по-скоро!

– Искам сладка шушулка!

– Заповядай!

Появилият се в ръката на робота плод беше зрял, апетитен, под чудната му кожичка с цвета на слонова кост прозираше нежна и сочна сърцевина.

– Защо ги правят бели?... – каза момчето разочаровано. – Не ми харесват такива! Виж, ако бяха червени, щеше да бъде друго...

Туксо не се усмихна, просто защото не можеше да го стори. Лицето и цялото му тяло бяха направени от най-чист цианадий, полиран като огледало, неръждаем и устойчив на всякакви вредни въздействия: роботът бе предназначен не за векове, а за хилядолетия. И все пак, по лицето му се мерна нещо като усмивка.

– Юнак! – каза той. – Започваш да съобразяваш! Ти се интересуваш от биология? Може би ще успееш да ги убедиш...

– В какво?

– Да ги правят червени...

– Кое да правят?

– Сладките шушулки. Те съвсем не са глупави инатчии.

– За кого говориш!

– За дърветата... За дърветата говоря... Ти си човек. А на вас хората често не достига търпение. Не е както при нас, машините!

– Че каква машина си ти? Ти не си машина!... Ти си Туксо, моят възпитател!

– Много любезно! Но когато пораснеш и започнеш да изучаваш роботехника, тогава ще ти стане ясно всичко... Е, хайде да оставим този разговор!... Така, значи тебе ти се нрави биологията. Би ли искал да работиш по проблема за превръщане на белите шушулки в червени?

– А, не! Защо ми е? Аз искам да полетя в Космоса! – отвърна момчето. – Да отида на друга планета...

– Съгласен съм... Ние заедно ще полетим и ще я усвоим, а след това ще идем на друга планета...

– Колко хубаво! – каза момчето. – А на тебе харесва ли ти?

– Пак ще ти повторя, аз съм машина, а не човек. На мен не може нещо да ми харесва или да не ми харесва. Но тъй като съм възпитател, в мен вложиха тези проклети схеми за търсене на аналогии и затова задавам въпроси. Ето сега, ще ти задам въпрос: защо искаш да откриеш нова планета, да я усвоиш, а след това и друга и друга и тъй без край? С една дума защо ти харесва това?

– Защото съм човек! – възкликна с негодувание момчето. – Аз искам да вървя напред, да изследвам милионите галактики, които ни очакват...

– Разбирам – рече Туксо. – Е, няма какво да се прави! Такива сте си по природа! Как му казвате вие? Жажда за знания, да, да... Добре, време е да се връщаме! – добави той с решителен тон.

– Толкова рано? – запротестира огорченото момче. – Не е справедливо! Ще се оплача на съвета!

– Никому няма да се оплачеш – каза Туксо. – Ще се върнем в къщи по-рано, но за това си има причина. На мен ми заповядват и аз изпълнявам...

– Какво има? – попита момчето.

– Не бива да ти казвам...

– Ако не бива, тогава не трябваше и да започваш... Ти си машина, помниш ли, сам ми каза!

– Имаш добра памет.

– Извини ме, не исках...

– Да оставим това... Утре е първият ден от месец май.

– Какво-о?

– Стой кротко. Първият ден от месеца, който на старата Земя наричат май. И по този случай тук ще се състои тържество със знамена и музика... Всички ще се съберат на стадиона... Ще стане нещо чудно, нещо, което ще зарадва най-много вас, децата...

– Какво ще стане?

– Ще долетят майките ви! – произнесе тържествено Туксо.

Момчето замря неподвижно, като че замръзна.

– Не е истина! – завика изведнъж то. И избухна в неудържим плач. – Не е истина! Никакви майки не съществуват! Това са само приказки...

– Глупаче! – И Туксо придърпа с внимателно движение хлапака към себе си, понеже знаеше, че хората плачат най-добре когато има къде да заврат лицето си, пък било и върху огромно метално туловище. – Глупаче, кой ти каза такова нещо?

– Не съм виждал още нито една майка – проговори момчето, тресейки се от ридания. – Те не съществуват. А ние тъй много искаме да ги видим...

– Те ще долетят! – все така тържествено повтори Туксо. – Ще долетят! Утре, на Първи май. За мен Първи май винаги е бил голям празник. Аз чувам как вътре в мен свири някаква музика. И върша всичко на фона на тази музика. Но всяка година идва ден, когато музиката изскача от мен, изригва като свръхнова, като растяща звезда.

– Ти винаги ли си живял тук? – попита момчето.

– Аз? Че къде ли не съм работил!... Участвувал съм в първия звезден полет до Алфа, бивал съм и в рая, и в ада... Кого оставиха върху нажежените равнини на Меркурий, за да прави наблюдения и да предава оттам съобщения! Кой прекара почти цяла година на Черните Луни на Сириус? След това трябваше да ми сменят шасито, защото цялото се беше разяло от киселините. Но издържах. Мозъкът ми и всичко останало си беше в ред, нито един транзистор не ми бе изгорял. Аз вървах пред хората, винаги бях в авангард. И хората ме обичаха. Но какво говоря? Машините не могат да бъдат обичани. Тях ги уважават. Така, хората винаги са ме уважавани. Оценявали са ме за това, което струвам.

– Защо тогава остави работата си?

– Защото ето вече цяла година как ти си при мен... при мен вие сте много... Но недей да мислиш, че работя като възпитател от една или дори от няколко десетки години...

– С една дума, ти не си само мой? – попита момчето с нотка на ревност в гласа.

– Какво значи „мой”? Сега съм твой, а утре, когато долети пасажерския кораб, аз вече няма да съм ти нужен! С теб ще бъдат майка ти и баща ти.

– Ще бъдат, казваш! – отвърна момчето.

– Време е да се връщаме – рече роботът. – Утре ще напусна планетата и ще полетя напред. Не зная защо, но такава е заповедта. Там, зад Великия Пояс, живеят други деца. Трябва да ги науча на много неща, така както научих тебе и всички вас. След това и там ще пристигнат звездолети. Кораби с майки и бащи. А аз ще се отправя отново на път.

– Ти си без съвест! – каза момчето. – Аз съм съвсем малък. Само на десет години. А ти искаш да избягаш и да ме оставиш... Какво ще правя без теб? Аз няма да мога да живея.

– Не! – отвърна Туксо. – Тъй ти се струва. Утре ще поискаш да видиш пасажерския кораб. Животът ще ти се стори прекрасен. Пред теб ще бъдат планетите, ти трябва да се добереш до Великия Пояс. Там вече има хора. И деца изпратиха там... А ти казваш – не мога да живея! Реши сега сам кой от нас е безсъвестен! Но време е вече да вървим. Давам ти още няколко минути... Отдалечи се малко настрана, трябва да поговоря с моя приятел дървото! – каза Туксо. – Ела след четвърт час. Въпреки че мен вече няма да ме има.

– Няма ли повече да те видя? – попита момчето огорчено.

– Ще ме видиш. На стадиона. И дори ще ме чуеш... Но скоро дървото ще ти протегне клона си. Хвани се за него и ще чуеш най-хубавата приказка в живота си. Прощавай, малък човек! – и Туксо посочи с локвата си метална ръка към съседната гора.

– Страх ме е от тези ксирангуа – рече момчето. – Те ще ме изядат.

– Никой няма да те докосне. Гората ще те пази. Тя е твой приятел. Или не ми вярваш?

– Ще отида.

– Добре. Прощавай, Гарсо!

След двацет минути хлапакът се върна. Туксо го нямаше. Върху яркосинята трева личаха следи от неговите стъпки. Дървото сведе един клон до самата земя, сякаш канеше момчето да седне. То се изтегна на тревата, хвана в ръце странните перести листа и изведнъж... чу глас.

– Говоря ти по заръка на Туксо – каза дървото. – Утре ще долетят майките. Това е истина. Ще долети и твоята майка.

Момчето се опита да стане, но дървото отново проговори:

– Стой си спокойно!

Странно чувство обзе момчето.

– Недей мърда! Това не е приказка. Вие всички сте дошли от Земята. Не го ли знаеше? Не? Ти мислиш, че си се родил тук, но всъщност теб те пренесоха от Земята. Едва си се бил появил на този свят, когато започна Великото Пътешествие. Задържаха растежа ти. И не порасна, докато не преодоля бездната на времето и пространството, която те отделяше от Галахор. А планетата явно ти харесва, въпреки че крадеш незрели плодове.

– Повече няма! – каза жално момчето. – Никога вече няма. Разказвай по-нататък!

– Ти си като цвете. Роди се върху една планета – Земята, а израсна тук, на Галахор. Това е чудесно, нали?

– Но защо са постъпили тъй?

– Ти питаш защо? Да, разбира се, нали си човек! Вие само това знаете, да задавате въпроси. Ще разбереш когато започнеш да учиш. Сега си още малък. Ще пораснеш и тук, с тебе ще бъдат баща ти и майка ти.

– Татко и мама! – очарована повтори момчето.

– Точно така. Туксо ми каза, че ги наричате така. И тъй, утре в часа на Двете Луни, на стадиона ще се приземи пасажерски кораб. А сега си върви, мачкаш ми тревата... Всъщност, почакай... Туксо каза, че ще бъде и той там. И помоли да го слушаш внимателно. И аз ще бъда там! – завърши дървото.

Момчето вече се беше изправило на крака и се готвеше да изтича до дома, когато чу тихо, подобно на шепот, шумолене на клоните. По-рано той не би обърнал внимание, но сега шумоленето го спря.

– Една минута. почакай, приятелче – говореше дървото. – Ти имаш време. Както виждам, започна вече да разбираш. Тук има достатъчно място. Галахор е голям...

– Хиляда пъти по-голям от Земята – каза машинално момчето.

– ...и затова ще се намери място за всички. Ако ти се яде хубава сладка шушулка, кажи. Дори ако непременно искаш да е червена, ние ще се погрижим да ти я доставим. Но само недей прилага насилие. Нека ти да си човек, а аз – шушулково дърво! Запомни го добре!

– Добре – рече момчето. – Извинявай!

– Юнак! Не трябва никакви извинения. И от днес нататък, приятелче, недей да се страхуваш от гората. Тя е твоя. Ние сме другари.

– Аз съм още малък – каза момчето, – и трябва много да се уча. Но сега е време да вървя. Аз все за пасажерския кораб си мисля.

– Ще се видим на стадиона! – рече дървото.

Като повървя малко, Гарсо видя голяма стъклена арка пред входа на града. Вече беше тъмно. През тази нощ му се присъниха чудни сънища. Но това, което видя на утрото, му се стори още по-прекрасно. Той се миеше, когато чу познатия глас на Туксо.

– Привет, човеко! – каза роботът. Ако се съдеше по гласа му, той беше радостно развълнуван. – Те приближават!

– Къде са?

– Минаха Диатемея. Вече влизат в нашата система. Скоро ще бъдат тук. Разбираш ли! Те са наши!

– След обяд ли ще се приземят?

– Ай-ай-ай, Гарсо! Ти трябва да знаеш колко време им е необходимо, за да влязат в пределите на нашата система. Ще се видим на стадиона...

– Но къде?

– Ти ще бъдеш на трибуните...

– А ти?

– Аз ще оглавявам шествието... Ох, ще се пръсна от радост, като бомба!

– Прощавай, Туксо... Аз те обичам!

– Прощавай, Гарсо... Нали знаеш, че съм само машина... Но аз също... с една дума, ти си добър човек. Уважавам те, ето какво исках да кажа. От тебе би излезнал най-мощният робот.

– Благодаря! – каза момчето.

Пасажерският кораб се приземи точно в три. Всички му казваха просто „пасажерски”, но за Гарсо той беше най-големият звездолет, който някога бе виждал в живота си. Даже бойните кораби от тази страна на Пояса не можеха да се сравняват с него. Обшивката му беше съвсем гладка. Не се виждаха нито херметически затворените люкове, нито хиперкосмическите илюминатори, нищо! Повърхността му беше полирана като скъпоценен камък, цялата святкаща, сякаш пазеше спомена за преодоляната за двацет века космическа бездна. „Той е от Земята – мислеше си Гарсо. – От планетата, където съм се родил”. В тази металическа акула петстотин мъже и петстотин жени бяха потопени в сън. Физиологичните им функции, дейността на вътрешните органи и на мозъка бяха почти спрени. Минута след кацането на кораба, те трябваше да бъдат възобновени.

И ето, настъпи тази минута. Президентът на Галахор, достопочтеният Уотсън, се качи на трибуната. Гласът му ясно и отчетливо се разнесе по стадиона:

– Земни жители, растения и всички вие същества на Галахор! Ние дойдохме тук като първооткриватели преди много години. Не ние, а автоматите, верните приятели на човешкия род – роботите. А преди една година дойдохме и ние, първите хора. Трябваше да водим борба, защото не успяхме веднага да се разберем взаимно. Във всеки случай тъй беше в началото. Но след това нещата се уредиха. Във Вселената наистина има място за всички. Ние се

готвим за нов скок зад Великия Пояс. Чакат ни други галактики, други светове. Но този скок ние трябваше да подготвим. Нужни са ни както здрав тил, така и предни постове. Трябваше да бързаеме, затова доведохме децата преди родителите. длъжни бяхме да го сторим, щом искаме да победим времето. Днес на планетата, която наричаме Земя, е Първи май... Това е голям празник... Аз нямам какво да добавя. Вместо мен, ще го разкаже Туксо, роботът първа серия, галактическият изследовател и възпитател на нашите деца, който скоро ще полети извън пределите на Пояса...

На стадиона излезе Туксо. Внезапно въздухът се изпълни с шумни възгласи. Бяха се включили затворените дълбоко в металния корпус на робота магнитни ленти. От неговите говорители, заработили с пълна мощ, се понесоха звуци, ечали преди хилядолетия, малко след излизането на първия човек в Космоса, в града, наричан Москва. Това беше посланието, което след десетки векове планетата-майка продължаваше да праща всяка година на своите синове, пръснати из Вселената, за да им напомни за първите стъпки на Великото Завоевание.

* * *

„Тук, на първомайския Червен Площад – гърмяха високоговорителите на Туксо, – в тази минута започва парадът и демонстрацията на трудещите се... В колоната на демонстрантите са милиони хора... На трибуната ще видим нашия Първи Космонавт...”

* * *

Грохотът на говорителите растеше. Туксо изригваше звуци с фантастична мощ: гласът на диктора се носеше от край до край по стадиона; не минаха и няколко минути и, станали прави, всички

запаха заедно с ликуващата тълпа от записа. Песента беше старинна като света, като първата галактика, завоювана от човека; на тази песен беше съдено да прозвучи и отвъд границата на неизвестното, която хората бяха длъжни да прескачат. Това беше Интернационалът.

Гарсо не бе забелязал, че точно зад трибуната, на която стоеше, още през нощта бе израснало исполинско шушулково дърво. Един от клоните му докосна бузите на момчето и то ясно чу гръмливия глас на гората:

– Приятелче, Туксо ме помоли да ти разкажа: живял някога на Земята човек на име Юрий Гагарин...

В тази минута, подобно на магия, страничните стени на звездолета се отвориха и върху синята трева на стадиона започнаха да слизат мъже и жени, напуснали Земята преди две хиляди години. Веднага от всички страни ги обгърна, подобно на облак, тържествената вълна на химна.

Гарсо позна коя е неговата майка. Веднага я позна. Заедно с хилядите други деца, които нададоха шумен вик, той скочи от трибуната и се спусна към нея, за да я прегърне. Когато я наближи, тя също се хвърли към него и завика:

– Гарсо! Гарсо!

А след нея вървеше мъж. Той се смееше и очите му блестяха от радост.

– Мамо, мамо! – викаше с пълен глас момчето и обвиваше шията ѝ с ръце. – Каж ми по-бързо, как се казваш?!